

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneiden kokemuksia irtautumisen merkityksestä vanhemmuudelle

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Luokanopettajan koulutusohjelma
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Huhtikuu 2019
Tuuli Kupsala

Ohjaaja: Arto Kallioniemi

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Kasvatustieteellinen		
Tekijä - Författare – Author Tuuli Kupsala		
Työn nimi - Arbetets titel Vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneiden kokemuksia irtautumisen merkityksestä vanhemmuudelle		
Title Religious disaffiliation and parenthood – experiences from former conservative laestadians		
Oppiaine - Läroämne – Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Arto Kallioniemi	Aika - Datum - Month and year Huhtikuu 2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 102 + 2 liites.
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuminen merkitsee vanhemmuuden näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, miten vanhemmat olivat kokeneet vanhoillislestadiolaisuuden vaikuttaneen vanhemmuuteensa ja kasvattajuuteensa. Toinen tutkimuskysymys kysyi, mitä liikkeestä irtautumisen koettiin merkinneen vanhemmuuden ja kasvattajuuden näkökulmasta. Tutkimus oli tarpeellinen, sillä uskonnollisista yhteisöistä irtautumista ei ole aiemmin tutkittu juuri vanhemmuuteen tarkentuen. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja sen aineistona toimi kymmenen vanhemman omakohtaisista kokemuksistaan kirjoittamat kirjoitelmat. Kaikki vanhemmat olivat tulleet ensikertaa vanhemmiksi vielä vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluessaan, mutta sittemmin irtautuneet liikkeestä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia hyödyntäen.</p> <p>Kokemukset vanhoillislestadiolaisesta vanhemmuudesta vaihtelivat sen mukaan, kuinka voimakkaasti lestadiolaiseksi oltiin identifioitu. Vanhemmaksi tuleminen ja kasvatuksellisia valintoja olivat ohjanneet omaksuttu uskonnollinen maailmankuva, halu kuuliaisuuteen tai koettuihin sosiaalisiin paineisiin taipuminen kyseenalaistamisesta huolimatta. Vanhemmat kokivat, etteivät omat elämän- tai vanhemmuuden valinnat olleet olleet täysin omakohtaisia. Kaikki vanhemmat olivat toteuttaneet edes vähän uskonnollista kotikasvatusta. Liikkeestä irtautuminen koettiin henkilökohtaisena ja koko perhettä koskevana elämänmuutoksena. Irtautumispäätökset olivat olleet perheen yhteisiä, puolisoiden vuorotellen tekemiä tai vain toista puolisoa koskettaneita. Vain toisen puolison irtautuminen hankaloitti usein tilapäisesti perhe-elämää. Päätös edellytti neuvottelua kasvatuksesta lasten jäädessä usein liikkeen vaikutuspiiriin. Irtautuminen merkitsee vähintään vapautta ajatella itsenäisesti vanhempana ja kasvatelijana. Jos puolison kanssa löydetään kompromisseja mahdollisista katsomuksellisista eroista huolimatta, merkitsee irtautuminen myös vapautta toimia parhaakseen katsomallaan tavalla ja kokemusta vanhemmuuden omakohtaistumisesta. Suhtautuminen uskonnolliseen kotikasvatukseen vaihteli. Irtautumisen myötä vanhemmille oli tärkeää kunnioittaa ja huomioida lasten omia näkemyksiä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord vanhoillislestadiolaisuus, uskonnollisista yhteisöistä irtautuminen, vanhemmuus, kotikasvatus, uskonnollinen kotikasvatus		
Keywords		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare – Author Tuuli Kupsala		
Työn nimi - Arbetets titel Vanhoillislestadialaisen liikkeen jättäneiden kokemuksia irtautumisen merkityksestä vanhemmuudelle		
Title Religious disaffiliation and parenthood – experiences from former conservative laestadians		
Oppiaine - Läroämne – Subject Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Arto Kallioniemi	Aika - Datum - Month and year April 2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 102. + 2 appendices
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>The purpose of this Master's Thesis is to explore how disaffiliation from Conservative Laestadianism impacts parenthood. The first research examined how parents felt Conservative Laestadianism had influenced their parenthood and their parenting. The second research question studied the subjective implications of religious disaffiliation on parenthood and parenting. The originality and importance of this thesis derive from the fact that religious disaffiliation had not been previously researched from the particular viewpoint of parenthood. This qualitative research applied inductive content analysis on a corpus of ten autobiographical essays reflecting on their authors' experiences about disaffiliation, parenthood and parenting. All authors had become parents while still belonging to the Conservative Laestadian movement and had subsequently left the movement.</p> <p>Experiences about conservative laestadian parenthood varied depending on the former degree of self-identification as a conservative laestadian. The very fact of having children as well as parenting decisions had been driven by an embraced religious worldview, obedience or compliance with experienced social pressure regardless of contradictory opinions. Parents felt that their life choices or parental choices had not been fully personal. All parents had given religious upbringing at least to some extent. Disaffiliation had been experienced as a lifestyle change for the leaving individual as well as for the whole family. Disaffiliation had been, depending on the cases, simultaneous, mutual decisions of both parents, non-simultaneous decisions of both parents, or unilateral decisions of one the parents. Situations where only one of the parents had left the movement complicated at least temporarily family life. Disaffiliation required in this case negotiation about parenting, with children often remaining under the influence of the Conservative Laestadian movement. Disaffiliation leads to the freedom of thinking independently as a parent and an educator. If compromises are found with the partner despite potential beliefs differences, disaffiliation can also lead to the freedom of acting as seen fit and to parenthood being experienced more personally. Attitudes towards religious upbringing after disaffiliation varied and parents valued respecting and taking into consideration their children's own views.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Keywords Conservative Laestadianism, religious disaffiliation, parenthood, parenting, upbringing, religious upbringing		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN TAUSTA.....	5
2.1	Ilmiötaustana vanhoillislestadiolaisuus.....	5
2.1.1	Vanhoillislestadiolaisuuden historiaa	5
2.1.2	Vanhoillislestadiolaisen liikkeen nykytila.....	6
2.1.3	Vanhoillislestadiolaisuuden erityispiirteistä: oppi, yhteisö ja elämäntapa 7	
2.1.4	Vanhoillislestadiolaisuus vanhemmuuden ja kasvatuksen kontekstina 11	
2.2	Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen	15
2.2.1	Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen: ilmiön määrittelyä ja aiemman tutkimuksen esittelyä	15
2.2.2	Uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen yksilötasoisia merkityksiä: irtautuminen maailmankuvaa, identiteettiä sekä sosiaalisia suhteita koskevana elämänmuutoksena	18
2.3	Vanhemmuus ja kotikasvatus	21
2.3.1	Vanhemmuus, kotikasvatus ja uskonnollinen kotikasvatus	21
2.3.2	Kotikasvatuksen arvot, tavoitteet, käytännöt ja tyylit	24
2.3.3	Vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä: lapsuudenkodin malli, parisuhde ja psykososiaalinen hyvinvointi.....	30
2.3.4	Vanhemmuuden ja kotikasvatuksen muutokset ja jatkuvuudet	32
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	34
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	34
4.1	Laadullinen tutkimus	34
4.2	Tutkimuksen aineiston keruu ja kuvaus	36
4.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	39
5	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA.....	43
5.1	Liikkeen jättäneiden kokemuksia vanhoillislestadiolaisesta vanhemmuudesta 43	
5.1.1	Avoliitto, vanhemmuus ja kasvava perhe	43
5.1.2	Uskonnollinen kotikasvatus vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluttaessa	49
5.2	Vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättämisen koettu merkitys vanhemmuuden ja kasvatuksen näkökulmasta.....	58
5.2.1	Lapset irtautumisen motiivina	58
5.2.2	Perhetilanne ja sen kehitys vanhemman irtautumisen myötä.....	61

5.2.3	Kokemukset vanhemmuudesta ja kasvattajuudesta irtautumisen myötä 66	
5.2.4	Nykyinen asennoituminen uskonnolliseen kotikasvatukseen ja mahdollisen uskonnollisen kotikasvatuksen sisällöt.....	70
5.2.5	Irtautuminen ja neuvottelu kasvatuksesta puolisoiden kesken: keskustelua, huolia, erimielisyyksiä ja kompromisseja.....	72
5.2.6	Nykyisessä vanhemmuudessa keskeistä lasten tukeminen.....	76
6	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	80
6.1	Aihevalinta ja kohderyhmän rajaus	80
6.2	Tutkijan positio.....	82
6.3	Tutkittavien asema, anonymiteetti sekä tiedon käsittely	84
6.4	Tutkimuksen luotettavuus	86
7	POHDINTAA	88
	LÄHTEET.....	98
	LIITTEET.....	103

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä vanhoillilestadiolaisesta uskonyhteisöstä irtautumisella on eletylle vanhemmuudelle sellaisten perheellisten näkökulmasta, jotka ovat tulleet ensi kertaa vanhemmiksi vielä liikkeeseen kuuluessaan. Jukka Timonen (2013, 40) määrittelee uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen prosessina, jossa yhteisöstä koetaan poistuttavan ja joka pitää sisällään sekä maailmankuvalisia että sosiaalisia muutoksia. Kiinnostuin juuri tästä aiheesta, sillä havaitsin eräässä entisille tai niin sanotusti vielä ”tuulikaapissa” oleville vanhoillilestadiolaisille tarkoitettussa sosiaalisen median vertaistukiryhmässä nousevan aika ajoin ja eri henkilöiden toimesta pohdintoja, joissa omaa vanhemmuutta refleктоitiin suhteessa omiin lapsuudenkokemuksiin tai irtautumisprosessiin vanhoillilestadiolaisesta liikkeestä. Kommenttien ja niistä syntyneiden keskustelujen perusteella näytti siltä, että erityisesti näillä vanhemmilla oli tarve ja halu pohtia itseään kasvattajina ja vanhempina uudenaikaisessa tilanteessa vanhoillilestadiolaisen uskon- ja normiyhteisön jätettyään sekä rakentaessaan toisenlaista elämäntavomusta. Henkilökohtaisen prosessin ohella vanhoillilestadiolaisen liikkeen jättäminen vaikutti merkittävään jonkinlaista uudelleenorientoitumista myös vanhempana.

Vanhoillilestadiolaisuus on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä vaikuttavan lestadiolaisen herätysliikkeen suurimmaksi arvioitu suuntaus ja samalla Suomen suurin herätysliike noin 100 000 henkilön kannattajamäärällään. Lestadiolaisuus sai alkunsa Pohjois-Ruotsissa saarnaaja Lars Leevi Lestadiuksen toiminnasta, mutta Suomi ja erityisesti Pohjois-Suomi vakiintui jo melko pian liikkeen pääkannatusalueeksi. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko.) Heikki Nenosen (2013, 107) mukaan liikkeen julkisuuskuva sekä jäsenten arkielämää hallitsee voimakkaasti valtavirrasta poikkeava elämäntapa, jonka puolestaan perustuu valtavirrasta poikkeaville moraalikäsitteille, joissa usko ja etiikka samaistetaan yhdeksi ja samaksi asiaksi. Vanhoillilestadiolaisessa maailmankuvassa myös elämäntavallisilla valinnoilla on potentiaalisesti hengellisiä merkityksiä (mas. 107). Vanhoillilestadiolaisen uskonkäsitteiden mukaan ”elävä usko” ja pelastuminen ovat mahdollisia vain vanhoillilestadiolaisen seurakunnan yhteydessä, jonka uskotaan olevan Pyhän Hengen vaikuttama ”Jumalan valtakunta”. Seurakuntaan suhtaudutaan tällöin ehdottomana uskonnollisena auktoriteettina, jolle uskovaisen tulee olla kuuliainen. Merkittävä erityispiirre on, että liikkeen parissa moraalikäsitteet ovat ensisijaisesti yhteisöllisiä, eikä niinkään yksilöllisen harkinnan varaisia asioita. (Nykänen 2012, 108-109.)

Vanhoillislestadiolaisuutta sekä siitä irtautumista on tutkittu verrattain paljon kotimaisessa tutkimuksessa ja erityisesti se näyttää kiinnostaneen aiheena eri tasoisten opinäytetöiden tekijöitä (ks. esim. Hannila 2011; Hakkarainen 2018; Karjalainen, Väyrynen & Terho 2016; Tuomaala 2001). Myös toisiin uskonnollisiin yhteisöihin tarkentuvaa tai yhteisötaustasta riippumatonta irtautumista käsittelevää tutkimusta löytyy erityisesti 2000-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä, mutta myös jo tätä edeltäneeltä ajalta (Karjalainen 2011; Laakso-Tirronen 1990; Laakso 2001; Mantsinen 2015; Ronimus 2011; Timonen 2004, 2007, 2013). Kansainvälisessä tutkimuksessa uskonnollisista liikkeistä ja yhteisöistä irtautumista on puolestaan tarkasteltu runsaasti kontekstin vaihdellessa vakiintuneemmista uskonnollisista yhteisöistä uususkonnollisuuteen (ks. esim. Ebaugh 1998; Hookway & Habibis 2015; Jacobs 1989; Streib, Hood, Keller, Csöff & Silver 2009; Wright 1988).

Aiemmat kotimaiset tutkimukset ja opinäytteet ovat lähestyneet irtautumisprosessia pitkälti teologisista, sosiologisista tai sosiaalipsykologisista näkökulmista yksilöön keskittyen, ja ilmiötä ollaan käsitelty muun uskonnollisen poiskääntymisen (Karjalainen 2011) tai identiteetti siirtymän (Timonen 2013; Tuomaala 2001) käsitteiden avulla. Sen lisäksi, että uskonnollisista yhteisöistä irtautumista ollaan tutkittu akateemisesti, on se jatkuvasti ajankohtainen ja näkyvä: mediassa esiintyy aina aika ajoin kokemusasiantuntijoita kertomassa kokemuksistaan uskonnollisen yhteisön jättämisestä. Lisäksi, melko vastikään on toimitettu kirjoituskokoelmateoksia (Linjama 2014; Rova 2016), joissa nimenomaan vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneet kertovat tarinansa omin sanoin.

Aiemmissa tutkimuksissa on siis pyritty jäsentämään irtautumisprosessia yksilön kokemana ja monien tieteenalojen näkökulmista, mutta kasvatustieteellinen tarkastelukulma on toistaiseksi puuttunut. Näin ollen tämä vanhemmuuteen, vanhempien kasvatustieteen sekä -käytäntöihin tarkentuva tutkimus tuo uuden ja tarkentavan näkökulman ilmiöön. Tämän tutkimuksen tavoitteena on siten pyrkiä avaamaan sitä, mitä yksilön irtautumisprosessi merkitsee perheen tasolla. Perheellisen ihmisen kohdalla irtautuminen ei oletettavasti tapahdu "tyhjiössä" vain yksilön mielensisäisinä maailmankuvallisina tai psyykkisinä prosesseina tai sosiaalisen viiteriymän jonkinlaisina muutoksina, vaan irtautumisprosessi tapahtuu kaiken perhearjen keskellä puolison ja lasten ollessa siitä tavalla tai toisella osallisina.

Vanhoillislestadiolaisten äitien ja isien ajatuksia äitiydestä ja isyydestä erikseen on sinänsä tutkittu tai sivuttu tutkimuksissa (Hintsala 2007; Rantala 2018; Ruokokoski 2007),

mutta nimenomaan liikkeestä irtautuneiden kokemuksia ja ajatuksia vanhemmuudesta ei ole käsitelty. Lisäksi lähestyn vanhemmuutta yleisestä näkökulmasta, enkä niinkään sukupuolittuneesti isän tai äidin vanhemmuutena. Lukiessani Marja-Leena Rovon (2016) toimittamaa Uskonsota keittiössä -kokoomateosta kiinnitin aiemmin mainittujen sosiaalisen median vertaiskeskustelujen tapaan huomiota siihen, että irtautumisprosessiä kuvatessaan vanhemmiksi tunnistettavat henkilöt pohtivat liikkeen jättämisen jälkeen omaa vanhemmuuttaan ja ajatuksiaan mm. uskonnollisesta tai eettisestä kasvatuksesta. Näissä tarinoissa kasvatukseen sekä yleisesti vanhempi-lapsi -suhteisiin liittyvät pohdinnat näyttäytyivät ikään kuin sivujuonteena, mutta kirjoittajille itselleen merkittävänä sellaisena. Näin ollen tämän tutkimuksen keskittyessä nimenomaan ajatuksiin ja kokemuksiin vanhemmuudesta liikkeen jättämisen myötä tarjoan myös tutkimukseen osallistuville vanhemmille erityisen paikan ja mahdollisuuden irtautumisprosessin käsitelyyn uudenlaisesta ja erityisestä näkökulmasta. Koska vanhemmat ovat käyneet läpi jonkinlaiseksi elämänmuutokseksi tulkittavan irtautumisprosessin, voi oman vanhemmuuden reflektointi tätä prosessia ajatellen olla myös vanhemmille itselleen hyödyllistä ja ajattelua avartavaa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on siis kuvata, analysoida ja tulkita sitä, miten perheellisenä vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneet ovat kokeneet vanhoillislestadiolaisuuden ja toisaalta siitä irtautumisen vaikuttaneen ajatteluunsa ja toimintaansa vanhempana ja kasvattajana. Mitä tulee omaan positiooni tutkijana, olen itse vanhoillislestadiolaiseen perheeseen syntynyt ja liikkeen piirissä kasvanut, mutta siitä jo lähes vuosikymmen sitten irtautunut entinen vanhoillislestadiolainen. Oma sosiaalinen elinpiirini on kuitenkin hyvin suurilta osin edelleen liikkeen sisällä, ja monelle läheisilleni liike on edelleen rakas ja elämään merkityksellisyttä sekä turvaa tuova tekijä. Vanhemmuuden tutkijana huomionarvoinen taustatieto lienee myös tämänhetkinen elämäntilanteeni: elän parisuhteessa, mutta minulla ei ole lapsia. Näistä asetelmista käsin koen olevani aiheeseen nähden yhtä aikaa sekä sopivan sisällä että sopivan ulkona, minkä koen auttavan minua oleellisten kysymysten kysymisessä sekä aineiston tulkinnassa. Uskon, että oma asemani entisenä vanhoillislestadiolaisena edesauttaa sensitiivisen aiheen herkkyyttä vaativassa tulkinnassa, erilaisten merkityksellisten yksityiskohtien sekä aiheen sisäisen loogiikan tavoittamisessa.

Toisaalta, myös luokanopettajaopiskelijan roolissa pidän tämän aiheen tutkimista tärkeänä: tutkimuksen tarjoama tieto voi auttaa kasvatusalalla työskenteleviä ymmärtämään lasten ja nuorten monimuotoisia katsomuksellisia taustoja sekä näkemään median

usein yhdenmukaistavaa julkikuvaa syvemmälle. Esimerkiksi opetusallalla toimivalle herätysliikkeiden tuntemus voi olla etenkin tietyillä alueilla erittäin hyödyllistä ja tarpeellista, sillä katsomukselliset taustat vaikuttavat myös vertaissuhteisiin. Vaikka nämä ovat äärimmäisen sensitiivisiä asioita ajattelen, että opettajan olisi syytä olla vähintäänkin tietoinen oppilaiden kotien katsomuksellisesta ajattelusta, mikäli se heijastuu jotenkin kouluarkeen. Mitä tulee tämän tutkimuksen erityiseen näkökulmaan, voisi opettajalla olla ehkä paremmat mahdollisuudet tukea lapsia ja nuoria edes pienin teoin, mikäli tietää, että kotona toinen tai molemmat vanhemmat ovat eräänlaisen elämänkatsomuksellisen muutosprosessin keskellä.

Tutkielman teoreettinen tausta koostuu kolmen teemallisen kokonaisuuden, vanhoillislestadiolaisuuden, uskonnollisista yhteisöistä irtautumisen sekä vanhemmuuden ja kotikasvatuksen, tarkastelusta. Teorialuku alkaa tutkimuksen kontekstin ja ilmiötaustan avaamisella: luvussa 2.1 käsittelen vanhoillislestadiolaisuutta avaten lyhyesti liikkeen historiaa, nykytilaa sekä uskonopillisia käsityksiä. Painopiste on kuitenkin vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön tarkastelussa normiyhteisönä sekä sosialisointi kontekstina, joka ohjeistaa jäseniään elämäntapaan, perhe-elämään, vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvissä asioissa. Tämän jälkeen käsittelen uskonnollisista yhteisöistä irtautumista luvussa 2.2 aiemman, lähinnä yksilöllisiin prosesseihin keskittyvän tutkimuksen valossa tarkastellen miksi, miten ja ennen kaikkea millä seurauksin liikkeen jättäminen voi tapahtua. Teoreettisen tarkastelun kolmantena ja samalla viimeisenä kokonaisuutena käsitteelen luvussa 2.3 vanhemmuuden, kotikasvatuksen ja uskonnollisen kotikasvatuksen kysymyksiä.

Työn empiirinen osa alkaa luvusta 3, jossa määrittelen tutkimustehtävän ja esitän tutkimuskysymykset. Luku 4 sisältää kerrontaa tämän tutkimuksen toteuttamisesta, aineiston keruusta sekä analyysin toteuttamisesta aineistolähtöistä sisällönanalyysia soveltaen. Analyysin tulokset esittelen luvussa 5 kahdessa osassa kahden tutkimuskysymyksen ohjaamana, minkä jälkeen luvussa 6 käsittelen tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä ja luotettavuutta koskevia kysymyksiä. Aivan viimeiseksi, luvussa 7 pohdin tutkimuksen keskeisiä tuloksia esittäen tekemiäni johtopäätöksiä. Tässä osiossa reflektoin myös itse tutkielman tekemiseen liittyviä ajatuksia, joita olin pohtinut työn tekemisen eri vaiheissa.

2 Teoreettinen tausta

Tässä luvussa avaan tutkimustehtävän kannalta olennaisia osatekijöitä, vanhoillislestadiolaisuutta, uskonnollisista yhteisöistä irtautumista sekä vanhemmuutta ja kotikasvatusta.

2.1 Ilmiötaustana vanhoillislestadiolaisuus

Käsittelen tässä luvussa vanhoillislestadiolaisuutta liikkeen historiaa, nykytilaa sekä opillisia ja yhteisöön liittyviä erityispiirteitä avaten, mutta erityinen painopiste on liikkeen tarkastelussa vanhemmuuden ja kasvatuksen kontekstina.

2.1.1 Vanhoillislestadiolaisuuden historiaa

Lestadiolaisuuden juuret sijoittuvat 1840-luvun Pohjois-Ruotsiin, jossa Kaaresuvannon seurakunnassa rovastina vaikuttanut Lars Levi Laestadius (1800-1861) sai saarnatoiminnallaan aikaan uskonnollisen herätyksen pääosin suomenkielisten ja saamalaisten asuttamalla alueella (Hintsala & Kinnunen 2013, 9; Kinnunen 2004, 26; Lohi 2007, 12). Herätyksen uskonnollisina erityispiirteinä näyttäytyivät parannusvaatimukset koskien ulkoista elämää, julkinen synnintunnustus, suullinen synninpäästö, liikutukset sekä vahva halu käännyttämiseen. Jo liikkeen varhaisvaiheessa sen erityisiin ulkoisiin piirteisiin kuuluivat muun muassa ehdottoman raittiuden sekä väärintekojen sovittamisen vaatimukset. (Kinnunen 2004, 26.) Lestadiolaisuus syntyi ja kehittyi evankelis-luterilaisen kirkon sisäisenä uudistusliikkeenä (Lohi 2007, 518), ja Laestadius hahmotti oman asemansa ensisijassa Pohjolan ”elävän kristillisyyden” aktivoijana (Nykänen 2012, 74-75). Herätys levisi 1800-luvun lopulla nopeasti Ruotsin Lapista Norjaan ja koko Suomeen Ahvenanmaata lukuunottamatta. Lisäksi herätys levisi vielä tätäkin laajemmalle, kuten Viroon, Venäjälle ja Pohjois-Amerikkaan muun muassa kehittyneiden liikenneyhteyksien ja siirtolaisuuden myötä. (Hintsala & Kinnunen 2013, 9; Kinnunen 2004, 24-26; Lohi 2007, 12; Talonen 2001, 12.) Suomi kuitenkin vakiintui lestadiolaisuuden pääkannatusalueeksi jo varhain (Suomen evankelis-luterilainen kirkko).

Lestadiolaisuus on kokenut herätysliikkeenä historiansa aikana useita hajaannuksia, joista merkittävimpana pidetään ”suureksi hajaannukseksi” kutsuttua lestadiolaisuuden jakaantumista uusherätykseen, esikoislestadiolaisuuteen sekä vanhoillislestadiolaisuuteen.

teen 1800-1900 -lukujen taitteessa. Hajaannuksen taustalla on katsottu olevan monimuotoisia syitä, jotka ovat liittyneet muun muassa opillisiin ja tulkinnallisiin erimielisyyksiin sekä painotuseroihin. Tulkinnalliset erot ovat osittain vahvistuneet sukupolvivaihdosten välillä sekä erilaisiin paikalliskulttuureihin sulautumisen vaikutuksesta herätysliikkeen levitessä nopeasti maantieteellisesti laajalle alueelle. Hajautumisen seurauksena syntyneet kolme osaryhmää lähtivät kehittymään kukin omaan suuntaansa rakentaen toisistaan erilliset uskonnolliset organisaationsa. (Kinnunen 2004, 29; Lohi 2007, 11, 25, 513-514; Nykänen 2012, 82-85; Talonen 2001, 11-12.) Suuren hajaannuksen jälkeen lestadiolaisten erillisryhmien sisällä on tapahtunut edelleen jakaantumisia 1900-luvun aikana. Tällöin suurimmasta lestadiolaisesta osaryhmästä – vanhoillislestadiolaisuudesta - jakaantui ensin 1930-luvulla Rauhan Sana -ryhmä sekä myöhemmin 1960 -luvulla pappisvaltainen Elämän Sana -ryhmä. (Salomäki 2010, 53-54.) Nämä periaatteelliset erot tiedostaen käytän kuitenkin luvun 1.1.2 Vanhoillislestadiolaisen liikkeen nykytila jälkeen tutkimusraportissa aina toisinaan lestadiolaisuutta vanhoillislestadiolaisuuden lyhenteenä käytännöllisistä syistä johtuen.

2.1.2 Vanhoillislestadiolaisen liikkeen nykytila

2000-luvun Suomessa lestadiolaisuus on maan tunnetuin herätysliike (Salomäki 2010, 112-114), ja vanhoillislestadiolaisuus on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suurin herätysliike noin 100 000 henkilön kannattajamäärällään (Hintsala 2013, 102; Hurtig 2013, 26; Rantala 2018, 1; Suomen evankelis-luterilainen kirkko). Johanna Hurtig (2013, 26) täsmentää, että tästä kannatuslukemasta arviolta 35 000 - 40 000 koostuu aikuisista kannattajista, mikä tarkoittaa sitä, että liikkeen sisäisenä suurimpana kannattajaryhmänä näyttäytyvät tällöin vanhoillislestadiolaisissa perheissä kasvavat lapset ja nuoret. Vanhoillislestadiolaisuus on levinnyt maantieteellisesti koko Suomen alueelle, mutta erityisen voimakkaita kannatusalueita ovat Pohjois-Pohjanmaa, Oulun seutu sekä Koillismaa (Salomäki 2010, 100; Suomen evankelis-luterilainen kirkko). Suomalaisiin herätysliikkeisiin kuulumista tutkinut Hanna Salomäki (2010, 248) toteaa, että vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuulumisen on yleensä luonteeltaan hyvin tiivistä ja kannattajilla on selkeä jäsenidentiteetti. Marginaalista tai osittain kuulumista ilmenee äärimmäisen vähän. Myös liikkeen toimintaan osallistuminen on kaikkein aktiivisinta nimenomaan vanhoillislestadiolaisten kohdalla. (Mts. 252-253.)

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen toiminta jäsentyy 178:n paikallisen rauhanyhdistyksen piiriin. Niiden toimintaa puolestaan organisoi keskusjärjestö Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry eli SRK. Liikkeen saarnatoiminta rakentuu varsin maallikkovaltaisesti,

sillä puhujan tehtäviä hoitaa 150 papin lisäksi 850 maallikkoa. Paikalliset rauhanyhdistykset järjestävät seuroja, pyhäkoulua sekä raamattuluokkia ja keskiössä on Raamatun luenta ja selittäminen, rukoilu ja oman Siionin Laulut ja Virret -lauluperinteen vaaliminen. Keskusjärjestö SRK:n tehtävänä on taas tukea paikallisten rauhanyhdistysten toimintaa, järjestää leiritoimintaa sekä tehdä lähetys- ja julkaisutyötä. Viikkolehti Päivämies ja kuukausittain ilmestyvä lastenlehti Siionin kevät ovat esimerkkejä SRK:n julkaisuista. Liikkeen yksi julkisesti näkyvimmistä ja tunnettavuutta lisäävistä tapahtumista on vuosittaiset Suviseurat, joka on Suomen suurin hengellinen tapahtuma. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko; SRK 1-4.) Tämän lisäksi SRK:lla on paljon hallinnollisia ja käytännöllisiä tehtäviä. Se toimii liikkeen virallisena keulakuvana, ajankohtaisiin kysymyksiin kantaaottavana sekä opillisia kantoja muovaavana ja uusintavana elimenä. Eniten päätösvaltaa SRK:n sisällä on vuosikokouksilla sekä puhujien ja seurakuntavanhinten kokouksilla. (Nykänen 2012, 96-99.)

2.1.3 Vanhoillislestadiolaisuuden erityispiirteistä: oppi, yhteisö ja elämäntapa

Vaikka vanhoillislestadiolainen herätysliike toimii Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä ja on pitkälti sitoutunut kirkon opillisiin linjauksiin, on liikkeellä kirkkoon nähden myös varsin erilaisia käsityksiä uskonopillisista asioista (Hurtig 2013; Leppänen 2013; Nenonen 2013). Risto Leppänen (2013, 22) kuvaa vanhoillislestadiolaisen liikkeen tilaa suhteessa valtakirkkoon teologisen kaksoisidentiteetin käsitteellä. Samaan aikaan kun liike toimii evankelis-luterilaisen kirkon sisällä, pyrkii liike silti olemaan mahdollisimman itsenäinen ja omalakinen (mas. 22). Leppäsen (2013, 22) mukaan liikkeellä ei ole kuitenkaan mitään virallista ja kirjallista kokoelmaa keskeisistä opillisista käsityksistä, eikä ainakaan julkilausuman tasolla virallista tahoja, joka päättäisi raamatuntulkinnasta. Toisaalta Hurtig (2013, 30) esittää, että vaikka periaatteessa kaikki jäsenet ovat keskenään tasa-arvoisia, ajattelevat liikkeen rivijäsenet käytännössä usein puhujien kaltaisilla hengellisillä auktoriteeteilla olevan parempi kyky uskon ja etiikan kysymysten käsittelyyn. Vanhoillislestadiolaisten itseymmärryksestä poiketen on esitetty, että liike on käytännössä vahvasti hierarkisoitunut ja samalla valta keskittynyt tietyille instituutioille, kuten SRK:n erille toimielimille ja puhujille (Linjakumpu 2012, 30; Nenonen 2013, 116; Nykänen 2012, 98-99).

Jännitteitä vanhoillislestadiolaisen liikkeen ja evankelis-luterilaisen kirkon välille syntyy muun muassa johtuen erilaisista käsityksistä seurakunnan luonteesta ja naispappeuden hyväksyttävyydestä, ehtoollisen ja kasteen merkityksistä sekä uskon ilmentämisestä eri

elämänalueilla (Hurtig 2013, 28-29; Nenonen 2013, 117-121). Erityisen merkittävä teologinen ero evankelis-luterilaisen kirkon ja vanhoillislestadiolaisen liikkeen välille syntyy Heikki Nenosen (2013, 120-121) mukaan siitä, että jälkimmäisessä usko ja etiikka samaistetaan yhdeksi, kun taas ensimmäisessä niitä pyritään käsittelemään erillisinä kysymyksiä. Tästä syystä myös elämäntavalliset kysymykset ikään kuin hengellistyvät tai saavat uskonnollisia merkityksiä vanhoillislestadiolaisessa maailmankuvassa (mas. 120-121). Koska usko ja elämä limittyvät näin tiiviisti yhteen tutkimukseni taustayhteisön kontekstissa, ei ole mielestäni mitään syytä käsitellä erikseen varsinaisia ”uskonopillisia” käsitteitä ja elämäntavallisia näkemyksiä.

Vanhoillislestadiolaiset itse ymmärtävät uskon ja elämän ylimmäksi auktoriteetiksi Raamatun. Sen lisäksi, että Raamatusta johdetaan lestadiolainen pelastuskäsitys, perustellaan sillä myös käyttäytymistä sekä elämäntapaa koskevia normeja. (Leppänen 2013, 31, 35). Vanhoillislestadiolaista etiikkaa tarkastellessaan Nenonen (2013, 116-117) toteaa kuitenkin, että käytännössä korkeimmaksi uskonnolliseksi ja moraaliseksi auktoriteetiksi nousee vanhoillislestadiolainen uskonyhteisö. Vanhoillislestadiolaisen uskon kenties keskeisimpänä kulmakivenä voidaan pitää eksklusiivista seurakuntanäkemyksiä, jonka mukaan vanhoillislestadiolaiset hahmottavat oman seurakuntansa maanpäälliseksi ”Jumalan valtakunnaksi”, ainoaksi Pyhä Hengen vaikuttamaksi yhteisöksi, jossa julistetaan Jumalan sanaa puhtaasti ja uskotaan Raamatun tarkoittamalla tavalla. Tällöin vanhoillislestadiolainen uskonkäsitys näyttäytyy ainoana oikeana, jolloin pelastuminen on mahdollista vain samalla tavalla uskovalle, liikkeeseen kuuluville ja Jumalan tahdon mukaan eläville. Suhteessa kirkkoon vanhoillislestadiolainen liike ymmärtää oman asemansa ”elävänä kristillisyytenä” tai ”kirkkona kirkossa”. (Hintsala & Kinnunen 2013, 11; Hurtig 2013, 29; Kallunki 2013, 67; Kinnunen 2004, 28; Leppänen 2013, 22-23, 35; Nykänen 2012, 70; Ruokanen 1980, 17-18, 175).

Toinen erityinen uskonopillinen käsitys liittyy vanhurskauttamiseen tai syntien anteeksi-antamiseen. Lestadiolaisen tulkinnan mukaan ihminen tulee vanhurskaaksi vain parannuksen tekemällä sekä liikkeeseen kuulumalla: syntejään katuva ja anteeksi-antamiseen uskovalle voi kuka tahansa liikkeen maallikkojäsen antaa synninpäästön ”Pyhän Hengen pappina” ”Jeesuksen nimessä ja veressä” -puheaktin kautta. Seurakuntaan liitytään myös saman synninpäästön uskomisen kautta henkilökohtaisen kontaktin välityksellä. (Kallunki 2013, 70-71; Kinnunen 2004, 27; Ruokanen 1980, 86-87.)

Samaan aikaan kuin vanhoillislestadiolaisuudessa korostetaan muiden herätysliikkeiden tapaan yksilön tasolla omakohtaista uskoa (Ruokanen 1980, 176), näyttäytyy usko myös

hyvin yhteisöllisenä asiana. Lestadiolaisuutta kuvataan usein voimakkaan yhteisölliseksi liikkeeksi tai eräänlaiseksi tiiviiksi alakulttuuriksi, minkä Valdemar Kallunki (2013, 67-73) esittää olevan tulosta liikkeen eksklusiivisesta seurakuntaopista. Erottauduttaessa kulttuurin ja elämäntapojen osalta muusta yhteiskunnasta saavat yhteisön sisäiset sosiaaliset suhteet erityistä painoarvoa. Lestadiolainen yhteisö näyttäytyy tällöin hengellisessä ja sosiaalisessa mielessä tarkkarajaisena yhteisönä. (Mas. 67-73.) Herätysliikkeitä tarkastelleen Salomäen (2010, 248-253) mukaan erityisesti vanhoillislestadiolaisille on tyypillistä vahva jäsenidentiteetti sekä aktiivinen osallistuminen liikkeen toimintaan. Liikkeen yhteisöllisyyttä kuvaa vahva me-identiteetti. Ihanteena on yksilön ja yhteisön välinen symbioottinen suhde, jossa yksilö sulautuu uskonnolliseen yhteisöön sekä arjen toiminnan, mutta myös identiteetin ja moraalien tasoilla. (Nenonen 2013, 117.) Yhteisöllistä identiteettiä tuetaan ja rakennetaan myös erilaisin vastakkainasetteluin suhteessa ympäröivään ”maallistuneeseen” yhteiskuntaan, jonka pilkan tai kritiikin kohteeksi yhteisö on usein kokenut joutuvansa (Kallunki 2013, 75-76; Kinnunen 2004, 30).

Tiivis uskonnollinen yhteisö voidaan kokea sisältä käsin elämään turvaa ja vakautta tuovana, uskonnollisessa mielessä erityisenä yhteisönä (Ruokanen 1980, 180). Toisaalta, tämän tiiviyden varjopuolena voidaan pitää yhdenmukaisuuden painetta ja samalla vaikeuksia käsitellä erilaisia yhteisöllisistä ideoista poikkeamia (Hurtig 2013, 31-32). Nenosen (2013, 114-116) mukaan eettisen ajattelun korkeimmaksi auktoriteetiksi nousee vanhoillislestadiolaisen seurakunnan tai ”yhteisen ymmärryksen” taso: yhteisössä rakennetaan yhdessä ymmärrystä erilaisista elämänskysymyksistä ja yksilöitä arjen käytännöissä velvoittavat moraaliset päätökset muotoutuvat yhteisöllisesti. Yhteisön ehdoton auktoriteetti perustuu siihen, että Pyhä Hengen ja Raamatun ohjeita katsotaan tulkitavan oikein vain lestadiolaisen seurakunnan yhteydessä. Yhteisön merkityksen korostus luo liikkeen sisälle erityisen kipupisteen, sillä yksilön moraalinen harkintavalta asettuu alisteiseksi ”yhteiselle ymmärrykselle”, eikä yksilö välttämättä koe voivansa juuri vaikuttaa oman elämänsä kysymyksiin. (Hurtig 2013, 32; Nenonen 2013, 114-116; Nykänen 2012, 111.) Yhteisön omalla kielellä tässä ilmiössä on kyse jäsenen ”kuuliaisuudesta” (Hurtig 2013, 31-32) yhteisön opetuksille. Yhteisössä varoitellaan ulkokohtaisesta uskosta, hengellisestä eksymisestä tai itsensä varassa olemisesta (Hurtig 2013, 31-32) tarkoittaen seurakunnan näkemyksistä etääntymistä. Tiiviin yhteisöllisyyden takia poikeminen yhteisistä ideoista tavalla tai toisella tulkitaan herkästi uhkana tai saa muuten negatiivisen leiman. Usein yhteisön ihanteisiin sopeutumattomat sulkeutuvat tai suljetaan yhteisön ulkopuolelle tai ”sopeutetaan” takaisin. (Hurtig 2013; 31-32; Nenonen

2013; 116-117.) Hurtigin (2013, 31-32) mukaan kuuliaisuuden korostus tuottaa erilaisuudelle negatiivisen paikan, minkä seurauksena yhteisö kykenee hallitsemaan jäseniään poikkeavuuden pelon tai häpeän keinoin.

Mitä tulee vanhoillislestadiolaisuuden julkikuvaan, tunnetaan liike Hintsalan ja Kinnusen (2013, 10) mukaan erityisesti tiukoiksi mielletyistä elämäntapanormeistaan. Toisaalta erottautuminen ei ole tapahtunut vain negatiivisessa mielessä, vaan valtaväestön näkökulmasta liike on pystynyt erottautumaan positiivisemmin esimerkiksi korkean työmoraa- lin, ahkeruuden, isänmaallisuuden, raittiuden sekä perhearvojen korostuksillaan (Nenonen 2013, 117; Hurtig 2013, 27). Lestadiolaisessa maailmankatsomuksessa uskon ja etiikan asioita käsitellään yhtenä kokonaisuutena, jolloin myös elämäntavalliset kysymykset muuttuvat uskonnollisessa mielessä relevanteiksi - aito usko pitää sisällään eettisiä toimintavelvoitteita ja niissä pitäytymistä (Nenonen 2013, 117). Toisinaan sitovien normien olemassaolo kielletään, mutta käytännössä normien noudattamattomuus voidaan tulkita muiden jäsenien taholta uskonyhteisöstä etääntymiseksi ja uskon kyseenalaistamiseksi (Hurtig 2013, 33). Yhteisö siis kontrolloi normien noudattamista, sillä normit toimivat yhteisön kiinteyden takaajana ja jäsenen sitoutumisen osoittimina. (Huotari 1981, 174).

Huotarin (1981, 174) mukaan herätysliikkeille on ollut ominaista kielteinen suhtautuminen ”maailmalliseen” ja nautinnonhakuiseen elämäntapaan. Lestadiolaisuudessa suhtaudutaan kielteisesti avoliittoon, esiaviolliseen seksiin, alkoholiin, ehkäisyyn, ehostautumiseen, koristautumiseen, naispappeuteen sekä populaarikulttuuriin. Viimeksi mainitun osalta tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi kielteistä suhtautumista kilpaurheiluun, teatteri- ja elokuvaviihhteeseen sekä kevyeen musiikkiin. (Hintsala & Kinnunen 2013, 10; Hurtig 2013, 34 Nenonen 2013, 117; Nykänen 2013, 86-88; Rantala 2018, 215.) Useimmat näistä liikkeen elämäntavallisista ja opillisista käsityksistä sekä ihan-teista ovat syntyneet 1950-luvun Pohjois-Suomen maaseudulla, ja seuraavien vuosikymmenien aikana ne alettiin ymmärtää ”raamatullisina” ja oikeana elämäntapana (Nenonen 2013, 119-120; Nykänen 2012, 86-88). Käytännössä kuitenkin vanhoillislestadiolaisuus on ollut koko ajan sisäisesti moninainen liike ja sen opilliset tulkinnat ovat muovautuneet historian kulussa. Liikkeessä elävät voivat kokea uskoon ja yhteisöön liittyviä ulottuvuuksia keskenään eri tavoin siitä huolimatta, että heitä yhdistää kokemus lestadiolaisesta identiteetistä. Myös suhtautuminen opillisiin kysymyksiin voi vaihdella liikkeen kannattajien keskuudessa ja oppeja sovelletaankin arjen käytännöissä eri tavoin. Erityisesti 2000-luvun lestadiolaisuudelle muutosvaatimuksia on esittänyt ja yhä edelleen esittävät anonyymin nettikeskustelun suomat mahdollisuudet. (Hintsala 2013, 103; Hurtig 2013, 38-

42; Linjakumpu 2012, 34; Rantala 2018, 211-212.) Tästä syystä haluan korostaa tutkijana, että yhteisön sisällä ihmiset saattavat elää keskenään hyvin erilaisia todellisuuksia. Tällöin valikoidusti, mutta toivottavasti oikeudenmukaisesti esittämäni yhteisökuvaus on vain yksi mahdollinen tapa kuvata tutkittavien taustayhteisöä.

2.1.4 Vanhoillislestadiolaisuus vanhemmuuden ja kasvatuksen kontekstina

Lestadiolaista liikettä vanhemmuuden, kasvatuksen ja lapsuuden kehyksenä on tarpeen käsitellä sikäli, että tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on niiden henkilöiden vanhemmuus, jotka ovat kuuluneet liikkeeseen ja kasvattaneet lapsiaan liikkeen sisällä ja samalla, ehkä eri asteisesti, sen jäsenyyteen. Arniika Kuusisto (2011, 7-8) on tutkinut kasvamista uskonnollisessa yhteisössä tapausesimerkinään suomalaiset adventistit, ja hän esittää yhteisöllä olevan keskeinen rooli uskonnollisessa socialisaatiossa. Yhteisö rohkaisee arvo- ja elämäntapavalinnoissa, tarjoaa jäsenyyden ja sosiaalisen verkoston myötä jaetun uskonnollisen identiteetin sekä sosiaalista pääomaa erilaisten sisäisten sosiaalisten suhteiden muodossa. Yhteisön jakamat normit ja arvot puolestaan vaikuttavat liikkeeseen kuuluvien vanhempien kasvatustallemiin ja -arvoihin. Socialisaatioprosessiin kuuluu näin sisäkkäisiä socialisaation konteksteja tai tasoja; yhteiskunnan, yhteisön, perheen ja yksilön tasot; jotka rajaavat ja muokkaavat eri tavoin lapsen ja nuoreen kohdistuvia vaikutteita. (Mts. 7-8.) Samalla tavalla kuin Kuusisto (2011, 12-13) esittää adventismin kuuluvan Suomessa uskonnollisena vähemmistönä myös yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa mielessä marginaaliin valtaväestöstä poikkeavien uskonnollisten arvojen, perinteiden ja elämäntyylinä osalta, pätee nämä myös lestadiolaisuuteen.

Vaikka edellä on käsitelty vanhoillislestadiolaisuutta herätysliikkeenä, on esitetty, että liikkeen luonnetta nykyisellään kuvaisi todenmukaisemmin kasvatuskristillisyyden käsite. Liike on säilyttänyt elinvoimaisuutensa 2000-luvulla pitkälti sisäisen kasvunsa ansiosta liikkeeseen syntyneiden jäädessä kannattajiksi ja näiden omaksuessa lestadiolaisen identiteetin. Varsinainen kääntyminen liikkeeseen on harvinaista. (Nykänen 2012, 108.) Hintsala (2013, 86) korostaa puolestaan lestadiolaisuuden luonnetta perinneliikkeenä: vahvan yhteisöllisen kasvatuksen seurauksena mahdollisesti koko suvun jakama lestadiolainen elämäntapa, perinteet ja yhteisölliset rakenteet muodostuvat myös yksilön identiteettiä kannatteleviksi voimiksi. Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu, että erityisesti perheellä on keskeinen rooli herätysliikeperinteen siirtämisessä sukupolvilta toisille (Salomäki 2010, 241).

Lestadiolaisuudessa on suosittu perinteisesti konservatiivisia perheen ja kodin arvoja, mikä yltää myös ajatuksiin sukupuolisuudesta: esimerkiksi Teija Rantala (2018) ja Antero Ruokokoski (2007) puhuvat lestadiolaisesta patriarkaalisesta sukupuolijärjestelmästä. Liikkeessä ajatellaan Raamatun perusteella olevan luonnollisesti kaksi erilaista sukupuolta, miessukupuoli ja naissukupuoli, joille määrittyy keskenään erilaiset, mutta toisiinsa täydentävät paikat. Samalla avioliitto- sekä perhekäsitys ymmärretään raamatulliselta pohjalta ja liikkeessä solmitaan avioliittoja lähinnä saman taustayhteisön sisällä. Myös avioerot ovat melko harvinaisia. (Rantala 2018, 211-213; Pesälä 2004, 155.) Rantalan (2018, 213-214) mukaan äitiys on liikkeessä aivan erityisenä kollektiivisen ihanoinnin kohteena, sillä äidillä oletetaan olevan keskeinen rooli kodin hengellisessä kasvatustyössä, hoivaajana sekä liikkeen jatkuvuuden turvaajana reproduktiivisen tehtävänsä kautta uusien jäsenten synnyttäjänä. Tällöin äitiys näyttäytyy monille liikkeen naisille houkutteleva osana (mikä ilmenee osittain myös varhaisena avioitumisikäinä) ja lestadiolaisen äitiyden mallit välittyvät sukupolvelta toiselle sosiaalisena perimänä (Pesälä 2004, 162; Rantala 2018, 157, 211).

Ajatus sukupuolten erilaisuudesta ja samalla toisiaan täydentävyydestä voi johtaa työnjaon eriytymiseen sukupuolten välillä perheen arjessa. Rantalan (2018, 211) mukaan perinteisessä työnjaossa nainen on pitkälti vastuussa synnytyksestä, hoivasta ja koti töistä, kun taas mies vastaa perheen toimeentulosta kodin ulkopuolisessa työelämässä. Myös lestadiolaisten isien ajatuksia isyydestä tutkineen Antero Ruokokosken (2007, 80-81) Pro gradu -tutkielmassa lestadiolaiset vanhemmat edustivat enimmäkseen kotiäiti ja elättäjä-isä -jaottelua. Vaikka kotiäitiys on monesti käytännöllinen ratkaisu lestadiolaisperheissä toistuvien raskauksien takia, nostaa Rantala (2018, 160-161) esiin monimuotoisemman todellisuuden: usein suurperheen aiheuttaman taloudellisen taakan takia myös äidit työskentelevät, ja monilla naisilla esiintyy myös muita ambitiesiä äitiyden rinnalla ja sen sijaan. Erityisen mielenkiintoinen Ruokokosken (2007, 58, 80-81) esittämä havainto liittyen lestadiolaiseen vanhemmuuteen on, että isät kokivat vanhemmuuden jakautuvan luonnollisesti kahteen sukupuoleen mukaan: mies ilmentää isän vanhemmuutta, kun taas nainen äidin. Isien vanhemmuus näyttäytyi tutkimuksessa ensisijaisesti elättäjäsyytenä, jossa isällä oli äitiä lasten kasvatuksessa ja kodinhoidossa lähinnä avustava rooli. Tästä syystä Ruokokoski (2007, 58, 160-161) suhtautuu varsin kriittisesti vanhemmuuden tasa-arvoiseen toteutumiseen ainakin oman tutkimusaineistonsa kontekstissa.

Erityisen vaikutusvaltaisella tavalla liikkeen sisällä elettyä vanhemmuutta määrittää normi, jonka mukaan ehkäisy ei ole lestadiolaiselle sopivaa. Perhe ja avioliitto esiintyvät

keskeisenä uskonelämän näyttämönä sikäli, että ehkäisykielteisyyttä ja ehkäisyä syntinä perustellaan Raamatulla. Liikkeen opetuksessa lapset nähdään "Jumalan lahjoina", jotka ovat olemassa jo ennen varsinaista hedelmöitystä ja joilla on myös oikeus syntyä. Samaan aikaan miehen ja naisen tehtävänä on "luottaa Jumalaan elämän antajana ja ylläpitäjänä" sekä noudattaa Jumalan luomisjärjestystä "lisääntymällä ja täyttämällä maa" eli jatkamalla sukua. Liikkeen omalla kielellä puhutaan vanhempien halusta tai haluttomuudesta "ottaa kaikki lapset vastaan". (Toivio 2013, 125-128.) Käytännössä perhekoon rajoittaminen ei ole tällöin puolisoiden yksityinen elämänvalinnallinen tekijä, vaan liikkeen johdon julkisessa kannanotossa (Kotimaa24 25.9.2012) nimenomaan uskonopilliseksi mieltämä kysymys. Poikkeukselliset toimintamenettelyt ovat kannanoton mukaan mahdollisia vain "äärimmäisissä tilanteissa" tai terveydellisten syiden nojalla. Samaan aikaan Kati Toivion (2013, 138-142) mukaan liikkeen sisällä käytävä keskustelu ehkäisykielteisyyden normista on ollut huomattavasti julkista kannanottoa moniäänisempää.

Pääasiallisen ehkäisykielteisyyden seurauksena suurperheellisyys on lestadiolaisuuden keskeisimpiä tunnuspiirteitä, ja isot perheet sekä vahva perhekeskeisyys ylipäättään näyttäytyvät lestadiolaisen identiteetin sekä muista erottautumisen ydintekijöinä (Nykänen 2012, 107; Pesälä 2004, 154-155; Toivio 2013, 126). Perhe-elämässä lestadiolaiset vanhemmat näkevät tärkeänä tehtävänä uskon ja uskonnollisen elämäntavan välittämisen jälkikasvulle (Rantala 2018, 211-213). Kodin arvopohjaa pidetään raamatullisena (Taskila 2011) ja etenkin lestadiolaisten äitien mukaan (Pesälä 2004, 155-158) sen olisi tärkeää olla yhdenmukainen uskonnollisen yhteisön opetuksen kanssa. Hurtigin (2013, 46) mukaan perheen osallisuus liikkeeseen näkyy kokonaisvaltaisesti arjessa, ja lapset kasvavat liikkeen piirissä ja liikkeen jäseniksi omaksuen lestadiolaisen kulttuurin, ajattelutavat sekä maailmankuvan. Yhteisön jakamaan elämäntapaan, perinteisiin sekä yhteisöllisiin rakenteisiin osallisena lapsi ja nuori rakentaa identiteettiään yhteisön jäsenenä (Hintsala 2013, 86). Koko yhteisön ajatellaan toimivan lasten ja nuorten hengellisinä kasvattajina vanhempien ohella ja tukena sosiaalisen kontrollin ja esimerkinannon myötä. Tällöin epävirallisilla sosiaalisilla verkostoilla, ystävyyssuhteilla, sisarusuhteilla ja vanhempien ystävillä on osuutensa kasvatustyössä. (Pesälä 2004, 165.)

Nykänen (2012, 108) esittää, että liikkeen taholta huolehditaan aktiivisesti siitä, että lapsia kasvatetaan perheissä liikkeen oikeaksi ymmärtämään uskon ja että yhteisöön juurruttaminen alkaa jo varhaisessa lapsuudessa. Matti Taskila (2011) avaa liikkeen sisältä käsin vanhempien kasvatustavoitteita: hengellinen kasvatusta perustuu Raamatun lähetykskäskyyn, jolloin vanhempien tehtävä on opastaa ja juurruttaa jälkikasvuaan Raamatun

mukaiseen elämään. Kasvatus ymmärretään ennen kaikkea lapsen uskonelämän hoitamisena, eikä niinkään kristillisen perinteen vaalimisena. Vanhempien hartaimpana toiveena on lapsen säilyminen samassa uskossa ja uskonyhteisössä läpi elämän. (Taskila 2011.) Vanhempien oletetaan huolehtivan uskonnollisten kysymysten ja uskonnonharjoittamisen olevan perhe-elämän keskiössä (Nykänen 2012, 108). Taskilan (2011) mukaan lestadiolaisen kodin hengellisessä kasvatuksessa perusasioina näyttäytyvät muun muassa iltarukousperinne, toisten kunnioittamisen ja Jumalan sanan arvostaminen, vertauskuvallinen opettaminen sekä tärkeimpänä syntien anteeksiantamuksen käytännöt. Vanhempia kannustetaan osallistamaan lapsiaan liikkeen toimintaan esimerkiksi seura-, pyhäkoulu-, päiväkerho-, raamattukoulu- tai leiritoiminnan kautta (Hurtig 2013, 46; Nykänen 2012, 108; Salomäki 2010, 227, 59). Myös liikkeen julkaisutoiminta toimii kotien kristillisen kasvatuksen tukena (Taskila 2011).

Vanhemmuuden ja lapsuuden kehyksenä lestadiolaisuutta voidaan tarkastella niin vahvuuksien kuin varjopuolienkin näkökulmasta. Perhekeskeisyyden ja raittiuden korostusten ansiosta liike voi tarjota turvallisen kasvuympäristön, jossa suurperheen rikkaat sisarusuhteet tuovat erityisiä mahdollisuuksia jakamisen, vertaistuen ja kumppanuuden kokemuksiin (Hurtig 2013, 45; Toivio 2013, 141). Toisaalta, vanhemman näkökulmasta suurperheellisyys, taloudellinen elatusvastuu sekä yhteisön sosiaalinen kontrolli voivat yhdistelmänä olla riski vanhempien jaksamiselle, mikä saattaa aiheuttaa mielenterveyden ja parisuhteen ongelmia. Lapsen näkökulmasta iso sisarusarja voi merkitä sitä, ettei vanhemmalla ole aikaa tai mahdollisuuksia lapsen yksilöllisten tarpeiden havaitsemiseen tai kohtaamiseen. (Hurtig 2013, 45; Pesälä 2004, 160; Toivio 2013, 141.) Monet näistä eduista tai varjopuolista koskettanevat lapsiperheitä vanhempineen varsin yleisellä tasolla myös vanhoillislestadiolaisen kontekstin ulkopuolella. Kuitenkin, lestadiolaisuudelle erityisenä, lapsen kehitykseen mahdollisesti heikentävällä tavalla vaikuttavana tekijänä Hurtig (2013, 46-47) nostaa esille eri uskonnollisissa tilaisuuksissa lasten kuulemat sisällöt tai sanavalinnat, jotka ulkopuolinen voisi kokea ahdistaviksi tai pelottaviksi, mutta joita liikkeeseen kuuluvat lapset tottuvat kuulemaan jo pienestä pitäen.

2.2 Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen

Tässä luvussa tarkastelen sitä, mitä uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisella tarkoitetaan. Luku esittelee ilmiötä käsittelevää aiempaa tutkimusta sekä ilmiön vaihtelevia ymmärtämisen tapoja. Koska tämä tutkimus tarkentuu siihen, mitä uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen merkitsee vanhemmuuden näkökulmasta, on luvun päätteeksi tapahtuva irtautumisen yksilötasoisten seurausten tarkastelu erityisen keskeistä.

2.2.1 Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen: ilmiön määrittelyä ja aiemman tutkimuksen esittelyä

Uskonnollisista liikkeistä irtautumisen akateemisen tutkimuksen juuret sijoittuvat 1970- ja 1980-lukujen Yhdysvaltoihin. Erityisesti sosiologit ja sosiaalipsykologit kiinnostuivat tuolloin uusiin uskonnollisiin liikkeisiin sekä kultteihin liittymisestä ja irtautumisesta sekä toisaalta näiden kulttien toiminnasta huolestuneista antikulttiliikkeestä. (Bromley 1988, 24; Wright 1988, 143-144.) Vaikka irtautumisilmiön tutkimuksen juuret ovat varsin marginaalisten kontekstien tarkastelussa, on tutkimuksellinen kiinnostus sittemmin laajentunut koskemaan myös vakiintuneempia uskonnollisia liikkeitä ja yhteisöjä (Timonen 2013, 69).

Kokonaisuudessaan kansainväliselle irtautumiskeskustelulle on ollut tyypillistä terminologinen vaihtelevuus: englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa irtautumisilmiötä on kuvattu käsitteillä kuten *exiting*, *leavetaking*, *defecting*, *disaffiliation* ja *disengagement* (Bromley 1988, 23; Wright 1988, 144). Myös käsiteparia konversio (tarkoittaen uskonnollista kääntymystä, engl. *conversion*) sekä dekonversio (tarkoittaen poiskääntymistä tai irtautumista, engl. *deconversion*) on käytetty irtautumisilmiön kuvaamisessa (ks. esim. Karjalainen 2011; Streib ja muut 2009). Terminologinen variointi kertoo osaltaan irtautumisilmiön monimuotoisuudesta, monista taustayhteisöistä ilmiön tarkastelun konteksteina sekä ilmiön eri piirteiden vaihtelevista painottamisen tavoista. Kuitenkin, rajauttaessa tiettyyn käsitteeseen asetetaan irtautumisilmiön luonteelle herkästi ennakkoehtoja, jolloin kokemusten todellinen moninaisuus ei välttämättä tule nähdyksi. (Bromley 1988, 23; Timonen 2013, 39; Wright 1988, 144.)

Oma ymmärrykseni uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen ilmiöstä seurailee pitkälti Jukka Timosen (2013) käsityksiä. Aihepiirin tutkimusta leimaavan terminologisen monimuotoisuuden sekä käsitteellisten vaihtoehtojen näkökulmien rajoittavuuden Timonen (2013, 39-40) välttää määrittelemällä uskonnollisista yhteisöistä irtautumisen yksiselitteisesti prosessiksi, jossa yhteisöstä koetaan poistuttavan. Poistumisen prosessi käsittää irtautujan kokemat maailmankuvalliset sekä sosiaaliset muutokset, mutta myös yksilön arviot näistä muutoksista. Näin määriteltynä monimuotoista ilmiötä ja kokemuksia voidaan tarkastella kokijan itseymmärrystä kunnioittaen ilman ulkokohtaisia ja lähinnä tutkijan käsitteellisistä valinnoista johtuvia ennakkoehtoja. (Mts. 39-40.) Eroaminen poikkeaa irtautumisen käsitteestä sikäli, että se ottaa kantaa vain muodollisesta jäsenyydestä luopumiseen (Timonen 2013, 40) ja on tällöin selkeämmin ajallisesti paikannettava tapahtuma (vrt. Streib ja muut 2009, 21-22).

Vaikka tämä tutkimus rajoittuu tarkastelemaan nimenomaan vanhoillislestadiolaisuudesta perheellisinä irtautuneita, en odota tai oletta kaikkien jakavan samasta yhteisötaustasta huolimatta samankaltaisia irtautumiskokemuksia. Timonen (2013, 12, 85) korostaakin, etteivät irtautujat ole yksi yhtenäinen kategoria eivätkä tietyt yhteisöt tuota automaattisesti tietynlaisia kokemuksia irtautumisesta (ks. myös Rothbaum 1988, 27). On kuitenkin huomattava, että yhteisön tapa suhtautua yhteisön ulkopuoliseen maailmaan sekä entisiin jäseniinsä vaikuttaa yksilön irtautumisprosessin kokemiseen sen rinnalla, kuinka syvästi yksilö on ollut sitoutunut yhteisöön, millaisia sosiaalisia suhteita tällä on tai millainen persoona hän on (Marin 2016, 89; Timonen 2013, 12).

Yhtä lailla irtautumisen motiivit ovat vaihtelevia: sama yhteisö voi merkitä eri asioita eri yksilöille tai samalle yksilölle tämän eri elämänvaiheissa. Yhteisötaustasta riippumatta ja irtautujien itsensä sanoittamina syinä irtautumiselle on mainittu muun muassa yksilön sopeutumattomuus yhteisön odottamaan ajattelun tai käyttäytymisen malliin sekä uskonnollisen elämänmallin tai uskonnollisuuden mielekkyyden väheneminen, kyseenalaistaminen tai merkityksettömyys yksilölle. Muita usein mainittuja syitä ovat esimerkiksi halu olla rehellinen sekä tarve itsenäisten valintojen tekemiseen. (Ronimus 2011, 233-234; Streib ja muut 2009, 21-22; Timonen 2013, 85, 316-317, 378-379.) Vanhemmuutta koskettavina ja irtautumista motivoivina tekijöinä nimenomaan vanhoillislestadiolaisuutta tarkasteltaessa nostaa Rantala (2018, 215) esille esimerkkeinä patriarkaalisen sukupuolijärjestelmän sekä ehkäisykiellon vastustamisen.

Timosen (2013, 10-11) mukaan uskonnollisista yhteisöistä irtautuminen on esitetty aiemmissa tutkimuksissa pitkälti yksilön kokemana kriisinä tai voimakkaana, prosessinomaisesti ja vaiheittain etenevänä muutoskokemuksena, minkä tuloksena tutkimus on tuottanut rakenteeltaan keskenään varsin samankaltaisia malleja irtautumisen kokemuksista ja vaiheista (ks. esim. Ebaugh 1988; Skonovd 1979). Äärimmilleen yksinkertaistettuna vaiheet ovat usein seuraavat: epäiltyjen ensin herättyä ja voimistuttua yksilö kohtaa kriisinomaisen kuohuntavaiheen, jonka seurauksena sitten irtautuu uskonnollisesta yhteisöstä. Välittömänä psyykkisinä seurauksina irtautumisesta yksilö kokee hämmennystä ja tyhjyyttä, mutta lopulta yksilö kuitenkin saavuttaa paremman tasapainon sekä uusia merkityksiä elämälleen. (Timonen 2013, 10-11.) Yleiskuvan tarjoamisen käänköpuolena voidaan nähdä, että malleilla on taipumus yksinkertaistaa monimuotoista ilmiötä ja esittää se tarpeettoman juonellistettuna. Kriisiluontoisuuden korostamisen seurauksena keskitytään helposti vain ilmiön näkyviin puoliin siten, että sen monitasoisuus tai mahdollinen vähittäisyys ikään kuin yhteisön ulkopuolelle liukumisena jää huomaamatta. (Timonen 2013, 11, 26-27, 335.)

Siinä missä vaiheittain etenevät selitysmallit tarkastelevat rajatumpaa aikaikkunaa irtautumisen ympärillä, näkee Timonen (2013, 25-27) tärkeäksi sijoittaa ilmiö osaksi yksilön laajempaa elämäntarinaa. Irtautuminen voidaan nähdä luonteeltaan keskeneräisenä ja päättymättömänä prosessina, jota yksilö merkityksellistää jatkuvasti uudelleen vaihtelevien elämäntilanteiden myötä. Tällöin yksilö voi tulkita irtautumisprosessiaan mahdollisine käännekohtineen eri tavoin eri aikoina ja eri tilanteissa. (Mts. 11, 25-27.) Huomionarvoista on myös, ettei irtautumisen prosessi etene aina erityisen tiedostetusti, vaan irtautumisen alkuhetket voidaan myöhemmin merkityksellistää tällaisiksi. Usein muille näkyvä käännekohta irtautumisprosessissa, kuten muodollinen eroamispäätös, voi olla irtautuvan yksilön omasta näkökulmasta vähäpätöisempi, sillä oman merkitysmaailman muuttumisen käännekohdat ovat hyvin subjektiivisina usein muille näkymättömiä. (Timonen 2013, 26, 335.)

Timonen (2013, 27, 318-319) korostaa, että irtautumisessa ei ole kyse tarkkarajaisesta ilmiöstä tai prosessista, joka etenisi suoraviivaisesti tai ylipäätään juonellisesti. Subjektiivisten merkitysten tasolla prosessista voi muodostua varsin pitkä, ja irtautuminen voi edetä eri tahtisesti muun muassa tiedollisella, emotionaalisella sekä käyttäytymisen tasolla tarkasteltuna (mts. 27). Uskonnon eri ulottuvuuksilla voi olla samanaikaisesti sekä kiinnipitävää että etäännyttävää voimaa suhteessa yksilöön: esimerkiksi samaan aikaan, kun yksilö epäilee yhteisön opillisia käsityksiä, saattaa uskonnon rituaalinen ja emotionaalinen ulottuvuus sitoa yksilöä yhteisöön (mts. 318, 382-383). Esimerkiksi Ebaugh

(1988, 108-109) korostaa yksilön läheisyyden merkitystä yksilön irtautumisprosessissa: läheisten luoma sosiaalinen paine tai tuki voi yhtä lailla hidastaa tai estää irtautumisprosessin etenemistä tai saada yksilön jäämään kyseiseen yhteisöön. Yksilö saattaa reagoida epäilyksen tunteisiinsa myös tiukentuneen itsekontrollin avulla sekä omien ajatusten ja tunteidensa kyseenalaistuksella hakeutumalla entistä tiiviimmin yhteisönsä yhteyteen, yrittämällä omaksua yhteisön totuuskäsitykset sekä roolikäyttäytymisen avulla (Timonen 2013, 318-319, 382-383). Irtautumisprosessin epälineaarisuutta korostaa myös Tuomaalan (2001, 73) aineiston irtautumiskertomukset, joissa vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneet kuvasivat näkemystensä vaihdelleen kritiikistä ja epäilystä jälleen uskoon ja luottamukseen.

Vaikka irtautumiskokemukset hahmottuvat hyvin henkilökohtaisiksi ja ainutlaatuisiksi, löytyy niistä usein myös samankaltaisia piirteitä. Esimerkiksi Seija Ronimuksen (2011) sekä Ellen Tuomaalan (2001) aineistoissa piirtyi kuva irtautumisesta usein pitkänä ja työläänä prosessina, joka eteni väljästi ymmärrettynä vaiheittain. Entisten vanhoillislestadiolaisten irtautumiskokemuksia yhdisti prosessin kulku epäilyjen heräämisestä ristiriitojen tiedostamiseen ja tunnustamiseen sekä usein kuvattuun kaksoiselämään. Kaksoiselämällä viitattiin eräänlaiseen välitilaan, jossa yksilö oli kiinni edelleen vanhassa identiteetissä ja toimintaympäristössään, mutta loi jatkuvasti kiinnikkeitä yhteisön ulkopuoliseen maailmaan muun muassa rakentamalla sosiaalista verkostoa yhteisön ulkopuolisessa maailmassa. Kaksoiselämä mahdollisti monille identiteetin eheyden kannalta turvallisen siirtymän yhteisön reunamille, ja lopulta yksilöt irtoutuivat yhteisöstä vakiinnuttaen vähitellen yhteisöstä riippumatonta ja yksilöllistä identiteettiään. (Tuomaala 2001, 88-89, 92, 96, 109; vrt. Ebaugh 1988; Timonen 2013, 334-335.)

2.2.2 Uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen yksilötasoisia merkityksiä: irtautuminen maailmankuvaa, identiteettiä sekä sosiaalisia suhteita koskevana elämänmuutoksena

Vaikka irtautumiskokemukset ovat aina lopulta yksilöllisiä ja erityisiä, merkitsevät ne silti kokijalleen usein varsin perustavanlaatuista ja kokonaisvaltaista muutosta. Tuomaala (2001, 88) tarkastelee lestadiolaisuutta vaihtoehdottomana alakulttuurina, jossa irtautumisessa on kyse sosialisoinnin ja uudelleensosialisoinnin prosesseista, jotka tapahtuvat irtautuvan yksilön ehdoilla lähtöyhteisön sijaan. Tässä prosessissa muutoksen kokonaisvaltaisuus näkyy muun muassa elämäntapojen ja toimintaa ohjaavien moraaliperiaatteiden uudelleenarviointina, sosiaalisen maailman sekä kulttuuristen koodien muutoksina ja kiintymyssuhteiden kyseenalaistuksena (mts. 88). Hahmottelen seuraavaksi lyhyesti irtautumisprosessin läpikäyneiden yksilöiden kokemuksia kolmella tasolla,

jotka kuitenkin limittyvät toisiinsa. Ensimmäinen taso koskee todellisuuskäsityksen ja elämäkatsomuksen uudelleenarviointia. Toisella tasolla huomio kiinnittyy irtautumista seuraaviin psyykkisiin merkityksiin, kuten mielenterveydellisiin, identiteettiin sekä toimijuuden kokemuksiin liittyviin tekijöihin. Kolmanneksi arvioinnin ulottuvuudeksi nousee irtautumisen sosiaaliset merkitykset.

Ensimmäisellä tasolla tarkasteltuna etenkin liikkeessä kasvaneet irtautujat kokevat perustavanlaatuisia muutoksia todellisuuskäsityksissään, sillä liike on ollut yksilölle ainut mahdollinen sosiaalinen maailma, merkityksenannon kehysten tarjoaja ja se yhteisö, jonka sisällä yksilö on rakentanut käsityksiään todellisuudesta. Etenkin tiiviiden yhteisöjen kohdalla yhteisö on voinut säädellä paljonkin osallisten sosiaalisia suhteita, tunteita, tietoja ja arkisia tapoja. Tällaisesta yhteisöstä irtautuessaan yksilö kohtaa ja uudelleenarvioi keskenään ristiriitaisia sekä moniaineksisiä käsityksiä todellisuudesta, mutta myös määrittelee uudelleen sitoumuksiaan, tavoitteitaan sekä käsityksiään maailman ilmiöistä - kyse on eräänlaisesta uudelleenorientoitumisesta suhteessa todellisuuteen. (Ronimus 2011, 234; Timonen 2013, 10-13, 16.) Osana laajempaa maailmankuvallista muutosta yksilö joutuu myös määrittellä uudelleen suhdettaan uskontoon ja uskonnollisuuteen. Kuitenkaan irtautuminen jostakin yhteisöstä ei merkitse välttämättä uskosta luopumista tai uskonnollisten merkitysten lakkaamista yksilön elämässä. (Jacobs 1989, 104-105; Timonen 2013, 338.) Yhtä lailla kuin irtautuja voi päinvastoin kokea uskonsa jopa vahvistuvan (ks. esim. Karjalainen 2011, 54-56), uskonnollisuuden merkitys saattaa vähentyä tai lakata tai irtautuja voi kokea, että ei ole oikeastaan koskaan ollutkaan uskonnollinen tai uskovainen (Timonen 2013, 56).

Toiseksi, irtautumisprosessi koskettaa vahvasti yksilön identiteettiä: irtautuminen voi merkitä identiteettiäsiirtymää (Tuomaala 2001, 107-108) tai yksilöllisen identiteetin rakentamista aiemman ryhmäidentiteetin sijaan (Rothbaum 1988, 226-227). Yhteisön ulkopuolella rakentuva uusi identiteetti pitää kuitenkin usein sisällään aineksia aiemmasta uskonnollisesta identiteetistä siten, että itseä voidaan määrittellä "entisyyden" kautta. Esimerkkinä tästä Meri-Anna Hintsala (2013, 86-87) mainitsee joidenkin entisten lestadiolaisten itseensä liittämisen kuvauksen "etninen lestadiolainen", jolla kuvataan vanhoillislestadiolaisuuden jatkuvaa vaikutusta henkilön elämässä siitäkin huolimatta, että liikkeestä koetaan olevan irtauduttu ainakin sosiaalisten verkostojen ja hengellisten ajattelumallien tasolla (vrt. Ebaugh 1988, 111-113; Kuusisto 2011, 22). Irtautumisesta huolimatta myös jotkut uskonnolliset uskomukset saattavat osoittautua varsin pysyviksi ai-

heuttaen irtautujalle psyykkisinä seurauksina huolen, häpeän sekä syyllisyyden tunteuksia, mikä osoittaa uskonnon erityisen voimakasta vaikutusta nimenomaan emotionaalisisella tasolla (Kettunen 2011, 186; Streib ja muut 2009, 21-22).

Ebaugh'n (1988, 114-117) mukaan yhteisön jätettyään yksilö voi kokea riippumattomuuden ja vapauden yhtä lailla hyvin myönteisesti kuin kielteisemmin turvattomuutena tai yksinäisyytenä. Irtautumiseen liittyy usein mielenterveydellisiä sekä sosiaalisia ongelmia, kuten masennusta, ahdistusta, uupumusta sekä pettymyksen tai huijatuksi tulemisen sekä tyhjyyden tunteita (Marin 2016, 91; Ronimus 2013, 235; Timonen 2013, 11, 377). Selviytymistä kuvataan kuitenkin negatiivisten tunteiden vähentymisenä sekä vastavuoroisesti myönteisten vahvistumisena (Marin 2016, 91) sekä eräänlaisena oman erillisyyden havaitsemisena, mutta myös oman toimijuuden kokemuksen voimistumisena (Ronimus 2013, 233-235). Tällöin henkilö kokee voivansa tehdä itsenäisiä, yhteisön kontrollista riippumattomia valintoja (mts. 235) ja rakentaa oman ajattelunsa varassa itselle perusteltua maailmankuvaa, joka saa luvallisesti olla keskeneräinen ja ristiriitöjakin sisältävä (Timonen 2013, 322-323).

Kolmanneksi, sosiaalisten suhteiden tasolla irtautuminen merkitsee jonkinlaista uudelleenasetoitumista. Jätettävään yhteisöön voi kuulua merkittävä osa irtautujan merkityksellisimmistä lähisuhteista, ja irtautuja voi murehtia etukäteen näiden lähisuhteiden muuttumista sekä jatkuvuuden vaarantumista. (Karjalainen 2011, 60-61; Ronimus 2013, 230-235; Tuomaala 2001, 78-79.) Toisinaan omaa sosiaalista asemaa yhteisön ulkopuolella tunnustellaan ja valmistellaan jo muissa viiteryhmissä ennen varsinaista irtautumista yhteisöstä. Kuitenkin yhtä lailla myös sosiaalisen tyhjiön kokemukset ovat mahdollisia, jos tätä "valmistelutyötä" ei ole syystä tai toisesta tehty ennen irtautumista. (Ebaugh 1988, 109-111; Timonen 2013, 334; Tuomaala 2001, 83.) Samaan aikaan, kun yksilön on pohdittava suhdettaan jätettyyn yhteisöön, näyttäytyy myös yhteisö toimijana suhteessa irtautujaan. Yleistäen voisi sanoa, ettei vanhoillislestadiolaisessa kontekstissa yhteisöstä irtautuminen merkitse välttämättä yhtä vakavaa riskiä sosiaalisten suhteiden katkeamiseen suhteessa yhteisöön kuin esimerkiksi Jehovan todistajilla, joilla eronneisiin suhtautumista ohjaa yhdenmukaiset opilliset perusteet (Ronimus 2011, 104). Kuitenkin, uskonnollinen yhteisö voi reagoida irtautujaan vaihtoehtoisesti tuomitsemalla, eristämällä, vetäytymällä vuorovaikutuksesta, sanktioimalla tai kohdistamalla irtautujaan puhuttelu- ja käännytysyrityksiä. Toisaalta, yhtä lailla reagointi voi olla myönteisempää, sillä irtautujalle voidaan osoittaa tukea, välittämistä ja kannustustakin. (Karjalainen 2011, 61-62; Tuomaala 2001, 80, 97.) Usein irtautumisprosessin tärkeimpinä tukina toimivat irtautuvan yksilön puoliso ja perhe (Karjalainen 2011, 61-62; Tuomaala 2001, 81).

Kun uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen hahmottuu yksilön näkökulmasta varsin kokonaisvaltaiseksi prosessiksi, jossa perustavanlaatuisia käsityksiä maailmasta ja itsestä arvioidaan uudelleen ja jossa myös sosiaaliset suhteet kokevat yksilöllisistä tilanteista riippuen monenlaisia muutoksia, kiinnostavaksi kysymykseksi nousee se, miten nämä tiedetyt yksilötason merkitykset heijastuvat vanhemmuuteen ja siten perhetasolla. Irtautuja voi tehdä omaan perheeseensä nähden itsenäisen ratkaisun irtoamalla liikkeestä yksin, tai sitten päätös voi koskea perheessä useampaa. Elämäkatsomuksen muutoksista huolimatta vanhemmuus ja vastuu lapsista, heidän huolenpidostaan sekä kasvatuksesta säilyy, mikä tekee tilanteesta erityisen kiinnostavan.

2.3 Vanhemmuus ja kotikasvatus

Koska olen tutkijana kiinnostunut siitä, mitä irtautuminen vanhoillislestadiolaisuudesta merkitsee vanhemmuuden näkökulmasta, käsittelen seuraavaksi vanhemmuuden, kotikasvatuksen ja uskonnollisen kotikasvatuksen teemoja. Ymmärrän nämä käsitteet osittain päällekkäisiksi ja sisäkkäisiksi siten, että vanhemmuus laajimpana sulkee sisäänsä sekä kotikasvatuksen että uskonnollisen kotikasvatuksen, joista viimeisimpänä mainittu näyttäytyy kotikasvatuksen eräänlaisena alatyypinä. Vanhemmuutta ja kotikasvatusta on syytä käsitellä rinnakkain, sillä ymmärrän vanhemmuuden roolina, joka pitää sisällään muutakin kuin kasvattajuuden, kuten esimerkiksi elättämiseen ja kodin työnjakoon liittyviä kysymyksiä. Kotikasvatus muotoutuu tällöin vanhemmuuden yhdeksi ulottuvuudeksi, ja ymmärrän kotikasvatuksen pikemminkin toimintaluontoisena käsitteenä. (Vrt. Valkonen 2006, 60-61.) Käytän käsitteitä kuitenkin tästä huolimatta osittain varsin synonyymisesti valitun taustakirjallisuuden ohjaamana. Tätä puoltaa myös se, että vanhemmat itse saattavat kokea vanhempana toimimisen tai vanhemmuuden mieluisampina käsitteellisinä lähestymistapoina kasvatuksesta puhuttaessa (ks. esim. Hoikkala 1993, 49).

2.3.1 Vanhemmuus, kotikasvatus ja uskonnollinen kotikasvatus

Vanhemmuutta ja kotikasvatusta voidaan lähestyä sosiaalisina ja kulttuurisina konstruktioina - ne ovat ilmiöitä, joiden sisällöt ja ymmärrys vaihtelevat ajallisen, paikallisen ja sosiaalisen kontekstin mukaan (Kemppainen 2001, 16, 28). Vanhemmuus ja kotikasvatus on perinteisesti mielletty yksityiseen elämänpäiiriin kuuluviksi ilmiöiksi (Pulkkinen 1984, 287). Kemppaisen (2001, 15) mukaan tänä päivänä vanhemmuuden voidaankin ajatella edustavan modernin ihmisen henkilökohtaisia ja vapaita valintoja, ja vanhemmuutta voidaan tiettyssä mielessä pitää henkilön yksilöllisyyden ilmentymänä. Toisaalta,

samaan aikaan vanhempien ihanteet ja käsitykset erityisesti hyvästä vanhemmuudesta eivät muodostu tyhjiössä - normatiivisia käsityksiä ja odotuksia vanhemmuudesta ja kotikasvatuksesta luodaan, uusinnetaan ja muovataan jatkuvasti yhteiskunnallisessa keskustelussa. Koska hyvää vanhemmuutta määritellään eri tavoin ja keskenään erimielisten auktoriteettien toimesta, saattaa vaihtoehtojen runsaus sekä tiedon epävarmuus heijastua vanhemmuuteen koettuina epävarmuuden tai riittämättömyyden tunteina. (Kempainen 2001, 15-16, 28, 155.)

Joka tapauksessa voidaan todeta, että kodin prosesseihin, vanhemmuuteen ja samalla lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin on vaikuttamassa lopulta lukuisia tekijöitä vanhempien henkilökohtaisten käsitysten rinnalla. Käytännön vanhemmuutta mahdollistavat ja rajaavat monenlaiset tekijät: esimerkiksi yhteiskunta varmistaa vanhemmuuden aineellista perustaa, mutta toisaalta se kohdistaa vanhempiin myös tiettyjä odotuksia. Toisaalta, laajemman yhteiskunnan lisäksi perheen lähiyhteisöt asettavat odotuksia vanhemmuudelle (Hirsto 2001, 25-27; Kuusisto 2011; 60-63; Pulkkinen 1984, 252; 1997, 37-38). Sen lisäksi, että vanhemmuuteen kohdistuu paitsi runsaissa määrin odotuksia eri suunnista, voivat ne olla keskenään ristiriitaisia. Vanhempien vaativaksi tehtäväksi jää tasapainoilla niiden odotuksien välillä, joita heihin kohdistuu monien eri lähiyhteisöjensä sekä toisaalta laajemman yhteiskunnan jäsenenä.

Vanhemmuutta on pyritty jäsentämään monin eri tavoin. Yhtenä tapana hahmottaa "erilaisia vanhemmuuksia" on purkaa käsite ulottuvuuksiensa mukaan biologiseen, sosiaaliseen, juridiseen tai psykologiseen vanhemmuuteen (Nätkin 2003, 21). Varsin yleisesti vanhemmuutta tarkastellaan sukupuolittuneena ilmiönä, jolloin tarkastellaan isän ja äidin vanhemmuutta erikseen ikään kuin laadullisesti erilaisina vanhemmuuksina (Hellström 2010, 249; Kuronen 2003, 103; Ruokokoski 2007, 23, 80-83;). Toisaalta, yhtä lailla vanhemmuutta on mahdollista tarkastella jaettuna vanhemmuutena, jolloin tulokulma vanhemmuuteen on molempien vanhempien tasapuolinen osallisuus sukupuoleen katso-matta (ks. esim. Jallinoja 2006, 109). Vaikka vanhemmuus toteutuu tänä päivänä käytännössä monimuotoisissa olosuhteissa ja perhemuotoja on monia, toimii monen perheen kohdalla vanhempien parisuhde vanhemmuuden perustana (Hellsten 1999; Sinkkonen 2002, 293; Tapio ja muut 2010, 113). Tämän tutkielman kontekstissa parisuhdelähtökohta on kuitenkin toimiva, sillä vanhoillislestadiolaisessa maailmankuvassa vanhemmuuden ajatellaan rakentuvan (hetero)avioliittojen muodostamalle perustalle.

Vanhemmuus voidaan ymmärtää roolina, johon kasvetaan ja jossa opitaan koko ajan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta (Hellström 2010, 249; Kempainen 2001, 15, 28).

Vanhempiana toimimista on hahmoteltu muun muassa Varsinais-Suomen lastensuojelun kuntayhtymän laatiman vanhemmuuden roolikartan avulla. Roolikartassa vanhemmuutta hahmotellaan varsin arkikielisesti viiden päärooliin avulla: vanhempi on elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja ja rakkauden antaja (Tapio ja muut 2010, 137). Roolinäkökulman lisäksi vanhemmuutta voidaan tarkastella vanhemman ja lapsen välisenä elinikäisenä ja erityislaatuisena suhteena, jossa vanhemmilla on ainakin muodollisesti lasten täysi-ikäisyyteen asti kasvatusvastuu ja -velvollisuus, jotka perustuvat osin vastavuoroisesti lasten oikeuksille lasten ollessa aikuiseen nähden tarvitsevia ja riippuvaisia. Vanhempien vastuulla on taata lapsen kasvun ja kehityksen perusehdot: vanhempien tehtävänä on muun muassa tarjota riittävä hoiva, asettaa lapselle rajat tukahduttamatta kuitenkaan lapsen omaa tahtoa, edistää lapsen kykyä myöhempiin itsenäisiin valintoihin, edistää yleisesti lapsen fyysishenkistä kehitystä sekä turvata lapsen mahdollisuudet hyvinvointiin ja koulutukseen. (Hellström 2010, 133, 249; Hoikkala 1993, 49; Schmitt 2002, 316-320.)

Kotikasvatus hahmottuu puolestaan luonteeltaan selkeämmin toimintaluonteiseksi käsitteeksi, etenkin kun se määritellään Kemppaisen (2001, 12) ja Pulkkinen (1997, 79) tapaan lapselle kotona tai kodin lähipiirissä suunnattuna kasvatuksena, johon kuuluu vanhemmuuden kautta sekä tahattomasti että tarkoituksellisesti välittyviä vaikutteita, jotka ohjaavat lapsen kehitystä. Hellström (2010, 152) esittää kotikasvatuksen sisällöiksi lapsen kehityksen tukemisen, hyödyllisten taitojen välittämisen sekä perheen elämäntapaan ja traditioihin juurruttamisen, vahingollisilta vaikutteilta suojelun sekä myös perushoivan, joista viimeisen elementin osalta kotikasvatus lähenee taas yllä määritellyä vanhemmuuden käsitettä.

Vaikka kotikasvatusta on tarkasteltu tutkimuksissa usein vanhempien lapseen kohdistamana toimintana kodin piirissä, on kyse oikeastaan prosessista, jossa vanhempi säätelee ja ohjailee lapsen ja monimuotoisten ympäristöjen vuorovaikutusta, jolle ominaista on nimenomaan monensuuntaiset keskinäiset vaikutussuhteet, joissa lapsi voi yhtä lailla olla aktiivinen ja tavoitteellinen sekä vanhempi toisaalta oppiva osapuoli (Hellström 2010, 64; Hirsto 2001, 20-21; Kemppainen 2001, 12-13, Pulkkinen 1979, 35). Kotikasvatuksen joissakin määritelmässä huomioidaan myös sisarusuhteiden kasvattava vaikutus (ks. esim. Hellström 2010, 152). Kaiken kaikkiaan kotikasvatusta, kotia ja perhettä voidaan lähestyä lapsen ensisijaisina ja ensimmäisinä kasvuympäristöinä, joita vanhemmat toiminnallaan muovaavat. Näiden kautta lapsi omaksuu ja oppii vanhempien maailmankuvan arvoineen ja normeineen sekä kasvaa vähitellen ympäröivien yhteisöjen jäsenyyteen. (Hirsto 2001, 21-25; Pulkkinen 1984, 252; Schmitt 2002, 302.)

Uskonnollista kotikasvatusta käsittelemällä tässä tutkimuksessa eräänlaisena kotikasvatuksen alatyypinä. Uskonnollisella kotikasvatuksella tarkoitetaan Lahikaisen mukaan vanhempien kotona harjoittamia kasvatustoimia tai uskonnollisia käytäntöjä, joiden kautta uskonto välittyy tai on välittymättä lapsille (Kuusisto 2011, 18-24, 56, 66). Samaan tapaan kuin muussakin kotikasvatuksessa sosiaalistamisen ja sosiaalistumisen käytännöt voivat olla yhtä lailla niin tiedostettuja kuin tiedostamattomiakin. Uskonnollisessa kotikasvatuksessa lapselle välitettäviä asioita ovat uskonnollisen yhteisön ja vanhempien maailmankuva sekä uskonnolliset uskomukset, mutta myös niihin perustuvat jaetut arvot, asenteet, tottumukset, perinteet ja normit. Samaan aikaan tavoitteena on tukea lapsen uskonnolliseen yhteisöön kiinnittymistä sekä jäsenyyisperustaisen identiteetin kehittymistä. (Mts. 18-24, 56, 66.) Jos aikaisemmin vanhemmuus on hahmottunut velvollisuuksien kautta, on uskonnollisessa kotikasvatuksessa kyse YK:n ihmisoikeuksissakin tunnustetusta vanhempien oikeudesta sen toteuttamiseen (Hellström 2010, 97; Ihmisoi-keudet.net)

2.3.2 Kotikasvatuksen arvot, tavoitteet, käytännöt ja tyylit

Vaikka tämä tutkimus tarkastelee vanhoillislestadiolaisuuden jättäneiden vanhempien ajatuksia ja kokemuksia vanhemmuudesta ja kasvatuksesta, on Metsäpellon ja Pulkkinen (20014, 212) mukaan syytä nähdä vanhempien edustama moninaisuus kasvatuksen arvoissa, käytännöissä ja uskomuksissa. Samaan aikaan kuin lähtökohta on, ettei samasta yhteisötaustastakaan huolimatta voida olettaa vanhempien jakavan automaattisesti samankaltaisia ajatuksia kasvatuksesta (vanhemmat eivät omaksu ympäristön arvoja sellaisenaan), muovaa kulttuurinen aika ja paikka kasvatususkomuksia (vrt. Kempainen 2001, 29-30). Kasvatususkomuksen käsitteellä on viitattu kasvatusta koskeviin käsityksiin, ajatuksiin ja näkökulmiin, jotka koskevat sellaisia kysymyksiä kuten kuka kasvatkaa, millaiseksi lapsi pitää kasvatkaa ja millaisin menetelmin. Vaikka kasvatususkomukset ottavat kantaa kasvatuksen käytäntöihin, voi uskomusten ja todellisuudessa ilmenevän käytännön toiminnan välillä ilmetä ristiriitaisuuksia ja etäisyyttä. (Hellström 2010, 85; Kempainen 2001, 29-30). Sen lisäksi, että vanhemmat eroavat kasvatususkomuksiensa osalta, vaihtelee myös vanhempien tiedostavuus suhteessa kasvatusajatteluunsa. Kasvatustietoisuudella viitataan kasvattajan yleiseen itsereflektiiviseen ajatteluun sekä kykyyn tehdä tietoisia valintoja kasvatusta koskevien toimintatapojen suhteen. Kasvatustietoisuutta kuvaa tietoisuus lapsen kehityksestä sekä vaihtoehtoisista kasvatusmenettelyistä mahdollisine seurauksineen. (Hellström 2010, 123; Kallio 2005, 12; Pulkkinen 1984, 254-255.) Nämä lähtökohdat otettuna huomioon avaan seuraavaksi tarkemmin sitä, mihin viitataan kotikasvatuksen arvoilla, tavoitteilla ja kasvatustyyyleillä.

Kotikasvatuksen tavoitteet ja arvot

Kasvatusta luonnehditaan olemukseltaan arvolatautuneena sekä tavoitteellisena toimintana, jota usein perustellaan monimerkityksellisellä lapsen edulla tai hyvällä - legitiimejä hyvän käsityksiä ovat yhtä lailla niin uskonnolliset kuin ei-uskonnolliset käsitykset (de Ruyter 2002, 38-39). Kun puhutaan kotikasvatuksesta yleensä, ei sille juuri voida esittää universaaleja päämääriä, vaan tavoitteet rakentuvat aina kulttuurisidonnaisten arvojen sekä vanhemman ihmis- ja lapsikäsitteiden varaan. Näin ollen kasvatukseen liittyviä arvoja ja tavoitteita määrittää hyvin voimakkaasti kulloinkin tarkasteltava socialisaation konteksti. (Hellström 2010, 103, 116-117; Kallio 2005, 14; Kuusisto 2011, 58.)

Toisaalta kasvatuksen yleisluontoisina tavoitteina voidaan pitää kuitenkin kasvatuksen kahtalaista tehtävää, joiden välillä vanhempi joutuu tasapainoilemaan: yhtä lailla lapsen olisi sosiaalistuttava ja sopeuduttava eri ympäristöihinsä, mutta toisaalta vanhemman tulisi tukea kasvavan yksilöllistymiskehitystä (Hellström 2010, 77; Pulkkinen 1997, 305). Yksilöllistymiskehityksen tukemiseen liittyen ja samalla kannanottona hyvään vanhemmuuteen sekä Hellström (2010, 178) että Sinkkonen (2002, 292) pitävät tärkeinä, että lapselle annetaan kasvurauha ja että tämän autonomian kehittymistä tuetaan: lapseen ei tulisi kohdistaa vanhemman toimesta kehitystä rajoittavia ja liian voimakkaita mielikuvia tai odotuksia, vaan lapsen persoonan kehitys tulisi nähdä ennalta määräämättömänä. Lisäksi, kun kasvatuksen melko yleismaailmallisena tavoitteena on edistää lapsen hyvää, pyritään lapselle välittämään erilaisia moraalisia käsityksiä koskien oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan kysymyksiä, jotka lopulta suuntaavat myös lapsen ajatuksia elämän mielekkyydestä (de Ruyter 2002; Tapio ja muut 2010, 131).

Tiiviiden uskonnollisten ja valtakulttuurin nähden marginaalisten yhteisöjen kontekstissa tarkasteltuna kasvatuksen arvoissa, tavoitteissa ja käytännöissä voi olla yhteisön vanhempien kesken huomattavaa yhdensuuntaisuutta (Kuusisto 2011, 13-14, 23, 65, 106-107). Uskonnollisen kotikasvatuksen kohdalla tavoitteet jäsentyvät yleistä kotikasvatusta tarkemmin: vanhempien toiveena on välittää lapselleen uskonnollisen yhteisön uskonnollisia uskomuksia ja niihin perustuvia arvoja, asenteita, perinteitä ja tottumuksia. Tämän lisäksi vanhempien pyrkimyksenä on tukea lapsen yhteisöön kytkeytyvän uskonnollisen identiteetin kehittymistä ja ylipäätään tämän juurtumista osaksi yhteisöä (Kuusisto 2011, 21-24, 56, 66). Kasvatusta ohjaavan yleisen ja lapsen hyvän käsitykset sekä elämän mielekkyys rakentuvat tällaisessa kontekstissa pitkälti uskonnollisille käsityksille (de Ruyter 2002, 38-39).

Erityisesti valtakulttuurista kauemmaksi sijoittuvien uskonnollisten yhteisöjen kohdalla kotien kasvatustavoitteet saattavat asettua jännitteeseen yhteiskunnan toivoman ja usein koulun tarjoaman uskontokasvatuksen tavoitteiden kanssa, jossa painopiste on pikemminkin uskonnollisen kompetenssin kartuttamisessa (Kallioniemi 2004, 136; Kuusisto 2011, 24). Sen sijaan, että kasvatuksen tavoitteena olisi sosiaalistaminen tiettyyn yhteisöön ja traditioon, pidetään uskontokasvatuksessa lapsen edun mukaisena nimenomaan sellaisten kykyjen edistämistä, jotka antavat valmiuksia pluralistisessa yhteiskunnassa toimimiseen. Tällöin tavoitteiksi asettuvat muun muassa kriittisen ja itseenäisen ajattelun tukeminen, informaation tarjoaminen eri katsomuksista sekä ymmärryksen edistäminen koskien arvojen ja katsomusten moninaisuutta. Pyrkimyksenä on tukea keskenään erilaisista taustoista tulevien ihmisten kohtaamista. Koulun uskontokasvatuksen yhtenä tärkeänä tavoitteena on myös edistää lasten ja nuorten kykyä tarkastella kriittisesti yksipuolisten ja toiseuttavien käsitysten syntymistä muista ihmisistä. (Jackson 2004, 17-18, 161-162; Kallioniemi 2000, 136; Kuusisto 2011, 64.)

Toinen uskonnollisen kotikasvatuksen yhteydessä esitetty tavoitteisiin liittyvä haaste koskee indoktrinaation mahdollisuutta (Kuusisto 2003, 284). Hellströmin (2010, 50-51, 75) mukaan sekä kasvatuksella että indoktrinoimalla pyritään vaikuttamaan kasvatettavaan, mutta ensin mainitulta vaaditaan toiminnan eettisyyttä ja vastuullisuutta (ks. myös Kallio 2005, 14). Sen sijaan indoktrinaatio näyttäytyy kasvatuksen vääristymänä, jolloin vaikuttaminen tapahtuu eettisesti arveluttavalla tavalla esimerkiksi piilovaikuttaen. Tällöin vaikuttaminen tapahtuu ikään kuin kasvatettavan tietoisien harkinnan ja vapaan tahdon ohitse. Eettisen kasvatuksen lopputuloksena ei voi olla aikuisen kokemus siitä, ettei hän voi hyväksyä saamaansa kasvatusta. (Hellström 2010, 50-51, 75, 80.) Kuusisto (2011, 56, 64) esittääkin, että uskonnollisten vähemmistöjen kotikasvatuksessa tulisi huomioida, että samaan aikaan kun lasta sosiaalistetaan yhteisön jäsenyyteen ja lapsille tarjotaan perusta oman arvojärjestelmän, elämäkatsomuksen sekä uskonnollisen identiteetin rakentamiseksi, tulisi heille tarjota mahdollisuuksia kohtaamiin eri tavalla ajattelevien kanssa, antaa tietoa vaihtoehtoisista katsomuksista sekä lopulta tilaa henkilökohtaisten valintojen tekemiseen lapsen ollessa tähän riittävän kypsä (ks. myös de Ruyster 2002, 33-38).

Kotikasvatuksen käytännöt

Kun siirrytään kasvatuksen arvoista ja tavoitteista ideaaleina käytäntöjen tarkasteluun, ei näiden suhde ole suoraviivainen, vaikka arvot ja tavoitteet väistämättä vaikuttavat vanhempana toimimiseen (Kallio 2005, 14). Kotikasvatuksen käytännöistä on puhuttu tutkimuksessa kasvatustieteiden, kasvatuksellisten toimenpiteiden (Hirsto 2001) tai kasvatustieteiden (Kempainen 2001) käsittein, ja ne kaikki viittaavat Hellströmin (2010, 93) mukaan tapoihin, joilla arvokkaana pidettyjä asioita välitetään kasvatettavalle. Käytännössä on kuitenkin huomioitava, että vanhemman kasvatuksellinen toiminta voi olla eriasteisesti tiedostettua. Aina arjen tilanteiden kasvatuksellisia ulottuvuuksia ei havaita tapahtumien tosiasiallisuudessa kuitenkin vaikuttaessa lapseen, kun taas toisessa hetkessä vanhempi toimii ja ohjaa lasta aktiivisemmin, jolloin puhutaan Viljasen mukaan välittömistä kasvatustoimenpiteistä. (Hirsto 2001, 33.)

Arjessa tapahtuvassa kotikasvatuksessa käytetään menetelminä laajaa kirjoa rutiineista tarinankerrontaan ja leikkimiseen, mutta myös perinteisemmin ymmärrettynä kasvatustieteiden keskusteluja, ohjausta, palkkioita ja rangaistuksia (Hellström 2010, 152-153; Hirsto 2001, 33; Kempainen 2001, 11-13). Uskonnollisen kotikasvatuksen kohdalla keinot ovat usein samoja uskonnon limittyessä osaksi perheen tavallista arkea - etenkin lestadiolaisessa kontekstissa usko ei näyttäyty mitenkään muusta elämästä erillisenä osana. Kuitenkin erityisinä tapoina vanhempien uskonnollisen tradition välittämisessä jälkipolvelle näyttäytyvät muun muassa vanhempien tarjoama esimerkki tietynlaisesta elämäntavasta sekä elämän mielekkyyden etsimisestä jonkin uskonnollisen yhteisön sisällä. Uskonnollisen kotikasvatuksen toteuttamisen tapoja voivat olla myös lapsen toiminnan ja ympäristöjen rajoittaminen uskonnollisen elämäntavan ohjaamana, uskontoon liittyvien positiivisten kokemusten mahdollistaminen sekä lapsen kanssa käydyt keskustelut (Kuusisto 2003, 287-292; 2011, 60-63). Uskonnollisen kotikasvatuksen tueksi sekä adventismin (Kuusisto 2003, 287-292; 2011, 61-63) että lestadiolaisuuden (Hurtig 2013, 46; Nykänen 2012, 108; Salomäki 2010, 227, 59; Taskila 2011) kontekstissa mainitaan esimerkiksi liikkeen järjestämään toimintaan osallistuminen, liikkeen julkaisujen hyödyntäminen sekä uskonnollisen laulu- ja rukousperinteen vaaliminen kotona. Lestadiolaisille erityisesti syntien anteeksiantamuksen käytännöt ovat keskeinen vanhempien lapselleen kasvatuksessa välittämä asia (Taskila 2011).

Kuusisto (2011, 23, 65, 106-107) kuvaa uskonnollisen kotikasvatuksen kohdalla adventismin kontekstissa tietynlaista tietynlaista kasvatusvallan tai kasvatustoimijuuden liukua vanhempien ja uskonnollisen yhteisön välillä hyödyntäen James Colemanin käsitettä *intergenerational closure*. Adventistiyhteisö näyttäytyy valtavirrasta arvoineen, elämäntapoineen ja perinteineen poikkeavana uskonnollisena alakulttuurina, joka kiinteiden sisäisten sosiaalisten verkostojensa ansiosta kykenee toimimaan siihen kuuluville vanhemmille kasvatuksen resurssina. Vanhemmat voivat ikään kuin luottaa yhteisöön sekä siihen kuuluviin toisiin vanhempiin ja lasten vertaisryhmiin kanssakasvattajina ja yhteisöön juurruttajina nimenomaan epävirallisen kontrolloijan ominaisuudessa tilanteessa, jossa normit, odotukset ja sanktiot oletetaan yhteisössä keskenään jaetuiksi. (Mts. 13-14, 23, 65, 106-107.) Yhtä lailla lestadiolaisuutta kuvaa tiivis yhteisöllisyys ja yhteiskunnassa marginaalinen, alakulttuurinen asema (ks. esim. Kallunki 2013), joten vanhempien tavassa ymmärtää kotikasvatus voisi hyvin ajatella ilmenevän vastaavanlaista samearajaisuutta siinä, kuka lasta (saa) kasvattaa ja miten.

Vanhempien kasvatustyyli

Vanhempien niin tietoisesti kuin tiedostamattaan arjessa soveltamalla kasvatuskäytännöillä on merkitystä sille, millaiseksi kodin ilmapiiri muodostuu (Hirsto 2001, 28). Laajempaan vanhempana olemisen kokonaisuuteen, joka käsittää sekä perheen sisäiset ihmissuhteet että käytetyt kasvatuseräimet, on kuvattu vanhemmuustutkimuksessa alkuaan Diana Baumrindin kasvatustyylin (engl. *parenting style*) käsitteellä (Tapio ja muut 2010, 128; Valkonen 2006, 60-61), ja sittemmin tämän pohjalta muun muassa kasvatusilmaston (Hirsto 2001) tai kasvatusilmapiirin (Pulkkinen 1994) termein. Metsäpelto ja Pulkkisen (2004, 212) tulkin mukaan kasvatustyylin käsitteellä Baumrind tarkoittaa vanhemman suhteellisen pysyvää käsitystä kasvatuksen tavoitteista, keinoista tavoitteisiin pääsemisestä sekä eri tilanteissa vanhemman ilmentämää tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Esittelen seuraavaksi lyhyesti Baumrindin itsensä sekä tämän työtä täydentäneiden tutkijoiden tunnistamia vanhempien kasvatustyyliä, joiden jaottelun pohjana on Pulkkisen (1994, 36) mukaan käytetty vaatavuuden ja kontrollin sekä toisaalta lapsen tarpeisiin vastaamisen ulottuvuuksia. Lisäksi kasvatustyyliä ovat luokiteltavissa myös aikuis- ja lapsikeskeiseen kasvatukseen (ks. Valkonen 2006, 60-61).

Autoritaariselle kasvatustyyliä ominaista on yksisuuntainen asetelma, jossa vanhempi käskee ja lapsen odotetaan osoittavan kuuliaisuutta tottelemalla. Autoritaarisessa vanhemmuudessa vanhempi saattaa vaalia perinteiden ja järjestyksen merkitystä, ja lapselta voidaan odottaa yleistä auktoriteettiuskollisuutta. Lapseen kohdistuva kontrollointi

voi saada voimakkaitakin muotoja, ja lapselta odotetaan paljon. Toisinaan odotukset ja asetettavat rajat voivat liittyä uskonnollisuuteen, jolloin lasta arvioidaan uskonnollisia, absoluuttisia käyttäytymisstandardeja tai syntikäsityksiä vasten. Yksisuuntaisuutta suhteessa kuvaa myös se, että vanhempi harvoin perustelee päätöksiään lapselle ja tarjoaa omia hyvän sekä moraalisia käsityksiä lapselleen annettuna. Autoritaarinen vanhempi antaa lapselleen rajat, mutta on usein emotionaalisesti etäinen ja suosii rankaisuja kasvatuskäytäntöinä. Autoritaarisella kasvatuksella on todettu olevan kehityspsykologisessa mielessä yhteys pelokkuuteen, stressaantuneisuuteen sekä yksilöllistymisen ongelmiin. (Hellström 2010, 28; Pulkkinen 1979, 142-146; 1984, 256, 285-286; 1994, 34, 37; 1997, 80.)

Auktoritatiivinen kasvatustyyli näyttyy puolestaan monelta osin vastakohtana autoritaarisuudelle. Auktoritatiivista tai ohjaavaa kasvatustyyliä luonnehtii horisontaalisempi vanhempi-lapsi -suhde siitakin huolimatta, että vanhempi edustaa suhteessa auktoriteettia. Vanhemmuus rakentuu kotona avoimelle vuorovaikutukselle: lapsia kuunnellaan ja heidän mielipiteistään ollaan kiinnostuneita. Keskustelu on kaikin tavoin keskiössä: erimielisyyksistä neuvotellaan ja asioiden syy-seuraussuhteita avataan eksplisiittisesti. Auktoritatiiviset vanhemmat asettavat lapselle perusteltuja rajoja ja odotuksia sekä osoittavat toiminnassaan johdonmukaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Kontrollin vastapainoksi vanhempi osoittaa lapselle lämpöä ja suhtautuu tähän myönteisesti. Auktoritatiivista kasvatustyyliä pidetään yleisesti tavoiteltavimpana, ja se onkin yhteydessä kehittyneeseen itseluottamukseen ja -hallintaan sekä suotuisaan yksilöllistymiskehitykseen. (Hellström 2010, 73; Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 213; Pulkkinen 1979, 144-146; 1994, 34-35; 1997, 39, 80.)

Näiden kahden lisäksi Baumrind nimesi sallivan kasvatustyylin, joka on myöhemmin eritelty Macoby & Martinin toimesta edelleen hemmottellevaan ja laiminlyövään vanhemmuuteen. Hemmottellevaa kasvatustyyliä kuvaa emotionaalinen läheisyys sekä lapsen suosion myötäilevä tavoittelu, mutta toisaalta vähäiset odotukset ja kontrolli. Laiminlyövät vanhemmat puolestaan eivät tarjoa lapselle emotionaalista läheisyyttä tai lämpöä, eivätkä myöskään aseta lapselle odotuksia tai rajoja. Erityisesti jälkimmäisen kohdalla lapsi voi kokea, etteivät hänen asiansa kiinnosta vanhempaa. (Hellström 2010, 38, 172; Pulkkinen 1979, 144; 1994, 35-36; 1997, 80-81.)

Kun vanhempien kasvatustyyliä tarkastellaan lapsilähtöisyyden tai aikuiskeskeisyyden näkökulmista, on kyse pitkälti siitä, kenen lähtökohdista tai tarpeista käsin kasvatukseen

orientoidutaan. Pulkkinen (1984, 259-60; 1997, 39) mukaan aikuiskeskeisessä kasvatuksessa kasvatustoimet perustuvat pitkälti aikuisen omiin käsityksiin, mielialoihin tai mukavuudenhaluun, eikä niinkään lapsen tarpeisiin – toimintaa luonnehtii vähäinen vuorovaikutus, huomioonotto tai mielenkiinto suhteessa lapseen. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa puolestaan korostuu kiinnostus lapsen asioihin ja tarpeisiin sekä lapsen yleinen huomioon ottaminen. Samoin lapsilähtöisyyteen kuuluu kasvattajan lapselle tarjoama emotionaalinen tuki sekä tarvittavien rajojen asettaminen (Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 215; Pulkkinen 2002, 17).

2.3.3 Vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä: lapsuudenkodin malli, parisuhde ja psykososiaalinen hyvinvointi

Olen edellä tarkastellut vanhemmuuteen ja kotikasvatukseen liittyviä yhteiskunnallisia ja toisaalta yhteisösidonnaisia reunaehtoja. Seuraavaksi avaan hieman myös vanhemmuuteen vaikuttavia ja jollain tapaa yksilöä itseään lähempänä olevia tekijöitä, kuten oman lapsuudenkodin vanhemmuuden mallin vaikutusta, parisuhteen merkitystä sekä psykososiaalista hyvinvointia.

Omien lapsien saaminen aktivoi vanhemmassa usein muistoja omista lapsuudenkokemuksista (Hellsten 1999, 178-179). Vanhemmuuteen vaikuttaa sekä tiedostetut että tiedostamattomat kokemukset itse vanhemmuuden kohteena olemisesta, ja usein nämä kotona vanhempien arjen esimerkin kautta välittyneet mallit ovat varsin pysyviä ja vaikuttavia niiden emotionaalisen latautuneisuuden takia niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä (Nurminen & Roos 1992, 123-125; Schmitt 2003, 307-308). Nurminen ja Roos (1992, 123-124) toteavat, että pariskuntien kohdalla vanhemmuuteen vaikuttaa jatkuvasti neljä eri mallia, joita ovat puolisoiden lapsuudenkodeissaan sisäistämät vanhemmuuden mallit sekä toisaalta omassa ja uudessa perhetilanteessa muodostetut käsitykset vanhemmuudesta. Nämä yhtäaikaaisesti vanhemmuuteen vaikuttavat mallit saattavat asettua keskenään jännitteisiin suhteisiin ja vanhemmat joutuvat neuvottelemaan niistä yhdessä (mts. 123-124).

Schmitt (2002, 315) toteaaakin, että vanhemmuus on lapsen hyvää koskevaa osapuolten keskinäistä neuvottelua, epäroimista sekä asioiden jakamista. Parisuhde voidaan nähdä Tapion ja muiden (2010, 115) tapaan lasten kotina. Parisuhteen laadun merkitystä vanhemmuudelle on tutkittu paljon ja osin ristiriitaisin tuloksin, mutta pääosin voidaan todeta, että parisuhteen hyvä laatu tukee vanhemmuutta esimerkiksi sitä kautta, että vanhempien väliset myönteiset tunteet välittyvät myös lapsen ja vanhemman suhteisiin. Vasta-

vuoroisesti parisuhteen ongelmat tai vanhempien erimielisyydet saattavat heijastua vanhemmuuteen epäjohtonmukaisuutena, puutteellisena huolenpitona tai yhden vanhemman toista vanhempaa kompensoivana käyttäytymisenä. (Kettunen, Krats & Kinnunen 1997, 84; Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 213.)

Toisinaan vanhemmilla voi olla keskenään erilaiset käsitykset lapsen hyvästä, mikä voi johtua esimerkiksi vakaumuksellisista tai katsomuksellisista eroista. Kuusiston (2011, 20) mukaan vanhempien edustaessa erilaisia katsomuksellisia valintoja joutuvat lapset jo hyvin nuorina käymään neuvotteluja arvoistaan sekä identiteetistään sekä tasapainoilemaan moninaisten kuulumistensa johdosta keskenään ristiriitaistenkin odotusten välillä. Toisaalta, samaan aikaan kun niin sanottu katsomuksellinen kaksikulttuurisuus kotona voi olla kasvatuksessa haaste sikäli, jos tilanne vanhempien välillä on jännitteinen kasvatuksen ydinarvoista johtuvan erimielisyyden takia, voi vanhempien tarjoamat kaksi erilaista mallia toimia kasvatuksessa myös etuna. Kahden kulttuurin kodeissa vanhemmat saattavat osoittaa herkemmin hyväksyntää lasten omille valinnoille, ja moninkertaisen kuulumisten ansiosta lapset saavat usein kokemusta vaihtelevissa sosiaalisissa verkostoissa toimimisesta sekä erilaisuuden kohtaamisesta. (Froese 2008, 45; Goosen 2007, 172-173; Kuusisto 2011, 140-141.)

Vaikka parisuhdetta voidaan tarkastella vanhemmuuden perustana, tarvitaan vanhemmuuteen usein tukea muualta, kuten parisuhteiden myötä kasvavista läheis- ja sukulaisuhteista, jotka toimivat parhaimmillaan perheen turvaverkkona. Myös yhteiskunnan tarjoama ammatillinen apu ja oheiskasvattajat ovat tukemassa vanhempien kasvatustehtävää. (Sinkkonen 2002, 296-297; Tapio ja muut 2010, 115, 154.) Monet vanhemmuuden tuen lähteet merkityksellistyvät erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman psykososiaalinen hyvinvointi on heikentynyt. Esimerkiksi avioeron, perheväkivallan tai mielenterveysongelmien kaltaisista asioista johtuvat elämänkriisit, joita Tapio ja muut (2010, 117-118) kuvailevat koko perhettä ja sen lähisuhteita koskettavana pidempään jatkuneena stressaavina elämäntilanteina, vaikuttavat vanhempana toimimiseen. Myös uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen voidaan kokea vastaavana elämänkriisinä. Stressaavat elämäntilanteet voivat aiheuttaa vanhemmassa masentuneisuutta, ärtyneisyyttä sekä hankaluutta rajojen asettamisessa lapselle, millä on heikentävää merkitystä lapsen kehitykselle (Kettunen, Krats & Kinnunen 1998, 81-82). Ylipäätään mielenterveyden ongelmat ovat uhka vanhempana toimimiselle ja lapsen kehitykselle (Leinonen, Solantaus & Punamäki 2003, 238). Toisaalta, elämänkriisien merkitystä voidaan tarkastella myös myönteisemmässä valossa, sillä ne voivat toimia käännekohtana, joka mahdollistaa muutoksen parempaan ja tuo tasapainoa perheeseen (Tapio ja muut 2010, 117-118).

2.3.4 Vanhemmuuden ja kotikasvatuksen muutokset ja jatkuvuudet

Vanhempien kasvatuserittelyssä sekä -käytännöissä ilmenevää jatkuvuutta ja muutosta on kotimaisessa tutkimuksessa tarkasteltu pitkälti sukupolvikysymyksenä, jonka taustalla nähdään yhteiskunnallisia ja rakenteellisia muutoksia. Esimerkiksi Nurminen ja Roos (1992) tarkastelevat työelämän ja naisten aseman muutoksien heijastumista perhe-elämään ja vanhemmuuden malleihin tarkentuen erityisesti sukupuolten väliseen työnjakoon ja rooleihin sekä vanhempien keskinäisiin neuvotteluihin ja valtakamppailuihin. Kempainen (2001) puolestaan vertailee saman suvun kolmen sukupolven edustajien kasvatuserittelyjä yhtenä pyrkimyksenään paikantaa niistä jatkuvuuksia ja muutosta. Tällaiset yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä sukupolvittaisiin eroihin kiinnittyneet tutkimukset ovat tuottaneet tuloksia laajemmista kasvatuskulttuurin muutoslinjoista. Esimerkiksi Hellström (2010, 249) esittää, että suomalainen kotikasvatuskulttuuri on kokenut viimeisen vuosisadan kuluessa muutoksen kuuliaisuus- ja neuvottelukulttuuriksi.

Ymmärrän tämän tutkielman kontekstissa jatkuvuuden ja muutoksen kasvatuksessa Kempaisen (2001, 12, 128-129, 151-152) esitystä mukaillen, vaikka tämä peilaakin käsitteitä suhteessa aiempiin sukupolviin, eikä niinkään yhden ja saman kasvattajan kokemuksiin omasta kasvattajuudestaan eri elämänvaiheissaan. Jatkuvuus näyttäytyy kasvatuserittelyn ja -toiminnan yhteneväisyytenä suhteessa aiempiin sukupolviin. Jatkuvuus ei kuitenkaan tarkoita asioiden joustamatonta toistumista sellaisenaan, vaan se sisältää myös yksilön mahdollisuuden perinteiden valikointiin ja nykykulttuuriin sovittamiseen. Muutos puolestaan hahmottuu aiempiin sukupolviin nähden katkoksina, irtiottoina, eroavana toimintana tai ajatteluna. (Mts. 12, 128-129, 151-152.)

Kuten todettu, lapsuudenkodeissa sisäistetyt vanhemmuuden mallit osoittautuvat varsin vaikutusvaltaisiksi ja vanhemman kasvatukseen liittyvät asenteet, arvot ja tavoitteet toisaalta taas suhteellisen pysyviksi. Aina tietoinenkin halu toisin toimimiseen ei yllä aikeista käytännöiksi, sillä monesti vanhemmat saattavat päätyä toistamaan aiemmin sisäistettyjä malleja ikään kuin huomaamattaan (Nurminen & Roos 1992, 123-124; Pulkkinen 1984, 254-255). Kuitenkin muutoksen tärkeänä mahdollistajana nähdään nimenomaan vanhemman kasvatustietoisuus, jonka avulla sukupolvienkin väliset kasvatustraditiot voidaan katkaista (Kempainen 2001, 23-24, 160). Usein sekä aiottujen että käytännössä toteutuneiden irtiottojen motiivina näyttäytyy tietoinen omien lapsuudenkodin kasvatuserittelyjen kielteisyyksien tai epäkohtien välttäminen (Hoikkala 1993, 52-53;

Kemppainen 2001, 128-129, 152, 160). Pulkkinen (1979, 300) huomauttaa, että kasvatustraditioiden katketessa kasvattaja tarvitsee erityistä itseluottamusta vanhempana toimimiseksi sekä kasvatuksen tavoitteiden asettamiseksi. Moniarvoisuuden keskellä elävä, mutta oman elämänkatsomuksensa jäsentymättömäksi kokeva vanhempi voi kokea vaikeaksi määritellä sitä, millaiseksi aikuiseksi haluaisi lastansa kasvattaa (mts. 300).

Tämän tutkimuksen kontekstissa muutos ja jatkuvuus hahmottuvat hieman toisin kuin edellä esitetyissä tutkimuksissa (Kemppainen 2001; Nurminen & Roos 1992), sillä vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneet vanhemmat peilaavat itseään nykyhetkessä kasvattajina suhteessa menneeseen elämänvaiheeseensa vanhoillislestadiolaisena vanhempana ja toisaalta ehkä myös suhteessa omiin lapsuudenkodin kokemuksiinsa. Tällöin en ensisijaisesti tarkastele niinkään hidasta, yhteiskunnallisiin muutoksiin kytkeytyvää kokonaisvaltaisempaa kasvatus- ja vanhemmuuskulttuurin muutosta, vaan fokus on yksilöllisemmissä prosesseissa, jossa kodin kasvatuskulttuuri kokee jonkinlaisia muutoksia toisen tai molempien vanhempien irtautuessa tiiviistä uskonnollisesta yhteisöstä, jolla on vahvat sosialisoinnin perinteet.

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata, analysoida ja tulkita sitä, miten perheellisenä vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneet ovat kokeneet vanhoillislestadiolaisuuden ja siitä irtautumisen vaikuttaneen ajatteluunsa ja toimintaansa vanhempana ja kasvattajana.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten perheellisenä vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneet kokevat vanhoillislestadiolaisuuden vaikuttaneen omaan vanhemmuuteensa ja kasvattajuuteensa vielä liikkeeseen kuuluessaan?
2. Mitä vanhoillislestadiolaisen liikkeen perheellisenä jättäneet vanhemmat kokevat irtautumisen merkinneen vanhemmuuden ja kasvattajuuden näkökulmasta?

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa avaan sitä, miten tutkimus on toteutettu. Kerron ensin laadullisesta tutkimuksesta tämän tutkimuksen tutkimusstrategiana. Tämän jälkeen kuvailen aineistonkeruuta, saatua aineistoa sekä tutkittavia. Luvun päätteeksi kerron, kuinka sovelsin aineistolähtöistä sisällönanalyysia analyysimenetelmänä.

4.1 Laadullinen tutkimus

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, mikä oli luonteva valinta ajatellen tutkimuksen tavoitetta kuvata, analysoida ja tulkita käsitteellisesti vanhoillislestadiolaisuuteen kuulumisen sekä liikkeestä irtautumisen merkityksiä vanhemmuuden näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat ne yksilölliset merkityksenannot, joita tutkittavat antavat tutkittaville ilmiöille (Kiviniemi 2001, 74). Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusotteen yleisenä lähtökohtana on pyrkimys todellisen elämän kuvaamiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisella tavalla elämän monimuotoisuuden tavoittaen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullinen tutkimusstrategia tuntui käytännössä itsestään selvältä valinnalta tämän tutkimuksen tiedonintressiä ajatellen. Lisäksi, koska tämä tutkimus on kiinnostunut mahdollisista muutoksista vanhemmuuden

kokemisessa, on laadullinen tutkimusote tarkoituksenmukaisin, sillä Eskola ja Suoran-
nan (1998, 15-16) mukaan tutkimusote tavoittaa hyvin ilmiöiden prosessiluonteen.

Eskola ja Suoranta (1998, 13-15) esittävät, että yksinkertaisimmillaan laadullisen tutki-
muksen voidaan ajatella viittaavan tutkimuksen tyyliin ja tulosten esitystapaan kerron-
nallisena ja ei-numeraalisena. Vastaava, tosin yksinkertaistava määritelmä pätee myös
tämän tutkimusraportin tyyliin sekä tulosten esitystapaan. Toisaalta, tarkemmin kat-
sottuna laadullinen tutkimusorientaatio sisältää lukuisia aineistonkeruun ja analyysin tra-
ditioita, joten kyseessä ei ole mikään yksittäinen ja yhdenmukainen suuntaus (Hirsjärvi,
Remes & Sajavaara 2009, 164; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämä tutki-
mus ei edusta varsinaisesti puhtaasti mitään laadullisen tutkimuksen erillistä alasuun-
tausta, mutta paikantuu yleisesti laadullisen tutkimuksen laajalle kentälle muun muassa
tiedonintressinsä, narratiivisen aineistolaatunsa sekä aineistolähtöiseen ja käsitteelli-
seen tarkasteluun perustuvan analyysitapansa ansiosta.

Vaikka laadullinen tutkimus jakautuu lukuisiin eri suuntauksiin muun muassa aineiston-
keruun sekä analyysin menetelmien suhteen, esitetään menetelmäkirjallisuudessa kui-
tenkin monia laadullista tutkimusta yleisesti kuvaavia piirteitä. Ensimmäisenä esimerk-
kinä nostan tutkijan aseman: laadullisessa tutkimuksessa ihminen on tiedonkeruun inst-
rumentti. Laadullisen tutkimusta tekeväälle tutkijalle tutkimusprosessi näyttäytyy eräänlai-
sena ongelmanratkaisusarjana, jossa tutkijan täytyy jatkuvasti tehdä perusteltuja pää-
töksiä ja tulkintoja. Samaan aikaan kun tutkija nähdään tutkimuksen tekemisen keskei-
senä välineenä, korostetaan tutkimussuunnitelmien joustavuutta tutkimusprosessin ai-
kana sekä tutkimusvaiheiden keskinäistä limittäisyyttä. (Eskola & Suoranta 1998, 15;
Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164; Kiviniemi 2001, 64.)

Muita laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä ovat kohdejoukon harkinnanvaraisuus-
teen perustuva otanta sekä monimuotoisten laadullisten metodien käyttäminen aineiston
hankinnassa. Laadullisten aineistonkeruumenetelmien (kuten haastattelujen, havain-
noinnin ja erilaisten dokumenttien) avulla ajatellaan saatavan parhaiten esiin juuri tutkit-
tavien oma näkökulma ja "ääni". (Eskola & Suoranta 1998, 15; Hirsjärvi, Remes & Saja-
vaara 2009, 164.) Sen lisäksi, että laadullisten aineistonkeruumenetelmien määrä on
runsas, pätee sama monimuotoisuus myös laadullisiin analyysimenetelmiin (Tuomi &
Sarajärvi 2002, 70-72). Usein laadullisen analyysin keskeiseksi piirteeksi esitetään ai-
neistolähtöisyyttä, jolloin korostetaan tutkimuksen hypoteesitonta luonnetta sekä tutkijan
tulkinnan avoimuutta suhteessa aineiston sisältämään informaatioon (ks. esim. Eskola

& Suoranta 1998, 15; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164). Mitä taas tulee tutkimustulosten yleistettävyyteen, on laadullisessa tutkimuksessa ollut pitkälti tapana korostaa tapausten ainutlaatuisuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164).

Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen, ja tämän pääluvun seuraavat alaluvut sekä luku 6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus kokonaisuudessaan ottavat yksityiskohtaisemmin kantaa edellä esitettyihin laadullisen tutkimuksen kriteereihin tämän tutkimuksen kontekstissa.

4.2 Tutkimuksen aineiston keruu ja kuvaus

Tämän tutkielman aineisto koostuu kymmenen vanhemman kirjoitelmasta, jossa he kertovat kokemuksistaan vanhemmuudesta vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä sekä liikkeestä irtautumisen myötä. Keräsin aineistoni pääasiallisesti erään sosiaalisen median alustan entisten ja vielä jäsenyyttään pohtivien vanhoillislestadiolaisten vertaistukiryhmästä, johon välitin kirjoitelmapyyntöni (ks. liite 1). Toissijaisesti pyrin tavoittamaan tutkimuksen kohderyhmää omaa sosiaalista verkostoani hyödyntäen, jolloin lähipiiriini kuuluvat ihmiset välittivät kirjoitelmapyyntöä soveltuville ja tutkimuksesta kiinnostuneille henkilöille. Tätä menetelmää kutsutaan Tuomen ja Sarajärven (2002, 88) mukaan vakiintuneesti lumipallo-otannaksi. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tiedonantajien valinta tapahtui laadulliselle tutkimukselle tyyppillisesti harkinnanvaraisesti (Eskola & Suoranta 1988, 61; Tuomi & Sarajärvi 2002, 86-88): lähtökohtana valinnalle toimi oletus, että henkilöillä on kyseessä olevasta ilmiöstä omakohtaista kokemusta.

Keräsin aineiston juuri tästä tietyistä vertaistukiryhmästä käytännöllisistä ja tavoitavuuteen liittyvistä syistä: kyseinen ryhmä kokoaa määrällisesti pienen ja maantieteellisesti hajanaisen vähemmistön sekä potentiaalisen tutkimuksen kohderyhmän edustajia samalle foorumille. Toiseksi, halusin kerätä aineiston vertaistukiryhmästä, josta arvelin tavoittavani mahdollisimman erilaisia ihmisiä sekä monipuolisia kokemuksia - arvelen, että aineiston keräämisellä esimerkiksi uskonnon uhreiksi identifioituvien vertaistukiryhmistä olisi voinut olla selkeämpää vaikutusta siihen, minkä tyyppisiä kokemuksia ja kertomuksia olisin aineistokseni saanut. Kolmantena käytännön syynä oli, että kuuluin itse jo valmiiksi ryhmään.

Kirjoitelmapyyntöön vastasi kymmenen vanhempaa. Koska tutkimuksen kohdejoukko on varsin pieni ja samalla osallistuneiden tunnistettavuuden riski kasvaa, pidän tutkimus-

eettisesti perusteltuna avata raportissa tutkittavien taustatietoja vain suppeasti – tutkittavien anonymiteettia ja suojelua käsittelen tarkemmin luvussa 6.3 Tutkittavien asema, anonymiteetti ja tiedon käsittely. Vanhempien ikä vaihteli noin 20-50 -ikävuoden välillä, ja lapsia vastaajilla oli yhdestä viiteen. Vanhemmista kahdeksan oli naisia ja kaksi miehiä. Mitä tulee irtautumisprosessiin, ajoitti puolet vanhemmista irtautumisen vanhoillislestadiolaisuudesta tapahtuneen alle kaksi tai kaksi vuotta sitten, kun taas muutama vanhempi sijoitti irtautumisprosessin tätä kauempaan menneisyyteen. Sekä vanhemmuus että perheen elämäntilanne vanhoillislestadiolaisuuden sisällä ja toisaalta liikkeestä irtautumisen myötä oltiin koettu vaihtelevasti. Kuitenkin kokemuksista löytyi myös runsaasti yhtäläisyyksiä.

Aineistonkeruun tuloksena sain lopulta kymmenen rajatusta perspektiivistä kirjoitettua omaelämäkerrallista kirjoitelmaa, joiden pituus vaihteli yhdestä viiteen liuskaan ja joiden rakenne vaihteli kronologisesti etenevän esseetyyppisen vastauksen ja toisaalta kysymys-vastaus -tyyppisten lyhytkirjoitelmien välillä. Samoin kuin kirjoitelmien pituus vaihteli, vaihteli myös kirjoitelmissa reflektoinnin syvyys. Tutkimusaineiston narratiivisuudelle voidaan asettaa erilaisia kriteerejä: löyhimmillään aineistolta edellytetään perustumista edes jonkinlaiseen kerronnallisuuteen, kun taas tiukemmin siltä edellytetään juonellisuuden liittyen tunnuspiirteiden täyttymistä (Heikkinen 2001, 121; Eskola & Suoranta 1998, 23-24). Laajassa merkityksessään tulkitsemisen aineistoa kokonaisuutena narratiivisena aineistona.

Kerronnallisen aineiston kerääminen tuntui tämän, vanhempien kokemuksiin keskittyvän tutkimuksen kohdalla luontevalta valinnalta, sillä kerronnallisuuden ja kokemuksellisuuden välillä nähdään olevan monia yhteyksiä. Esimerkiksi Syrjälän (2007, 234) mukaan kertomusten avulla jäsennetään kokemuksia, ja ihmisillä ajatellaan olevan tarve rakentaa itselleen koherentti, mielekäs sekä pysyvyyden tunnetta rakentava elämäntarina. Kertomukset toimivat myös välineinä kokemusten ymmärrettäväksi sekä jaettavaksi tekemisessä (mts. 234). Sen lisäksi, että kirjoitelmat ovat luonteva vaihtoehto tutkittaessa ihmisten kokemuksia (Metsämuuronen 2006, 119), sopii kerronnallinen aineisto hyvin tutkimukseen, jossa pyritään tavoittamaan ihmisten kokemuksia ajallisesta muutoksesta sekä yksilökohtaisesta ajallisesta kehityksestä (Alasuutari 2011, 127). Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin ymmärtää, mitä irtautuminen vanhoillislestadiolaisuudesta elämänmuutoksena merkitsee eleylle ja koetulle vanhemmuudelle, jolloin kerronnallisuus tavoittanee parhaiten mahdolliset muutokset ja jatkuvuudet kokemuksissa. Mitä tulee varsinaisiin omaelämäkertoihin kirjallisena aineistona, ovat ne Tuomen ja Sarajärven

(2002, 73) mukaan sopivia aineistoja erityisesti vapaampien tutkimusasetelmien kohdalla - myös tämän tutkimuksen kontekstissa aineistonkeruuvaiheessa tutkimusongelmat olivat tarkoituksella vielä varsin löyhästi määriteltyjä.

Aineiston keräämistä sähköpostitse kirjoitelmina ohjasi jälleen käytännölliset ja taloudelliset syyt: kirjoitelmien kautta odotin saavani mahdollisimman hiottuja ajatuksia sekä informaatiota tiiviissä sekä tutkijan resursseja ajatellen taloudellisessa muodossa. Lisäksi, pidän kirjoitelmapyyntöissä esittämiäni kysymyksiä varsin abstraktia ja reflektiivistä ajattelua vaativina, jolloin nimenomaan kirjoitelmamuotoisuus sekä pitkä vastausaika edesauttoivat vastaajia pohtimaan näkökulmiaan ja kokemuksiaan rauhassa. Toisaalta, ymmärrän liikkuvani potentiaalisesti intiimillä ja kenties kipeitä kokemuksia koskevalla alueella tutkiessani vanhemmuutta ja irtautumisprosessia, ja koen tutkijana aineiston keräämisen nimenomaan kirjoitelmina olevan sensitiivinen valinta. Esimerkiksi Nummisen ja Syrjälän (1988, 70) mukaan kirjoitelmilla osallistumalla tutkittavat voivat paremmin itse valikoida, mitä kokemuksia haluavat tuoda ilmi ja mitä taas eivät, jolloin kirjoitelmamuotoisuus ikään kuin suojaa tukittavia. Tämän ajattelen ilman muuta samaan aikaan olevan myös rajoite tässä aineistotyyppissä ja luotettavuuteen mahdollisesti vaikuttava tekijä. Kirjoitelmiin päädyin myös eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvistä syistä, joita avaan luvussa 6.4 Tutkimuksen luotettavuus.

Kirjoitelma-aineiston keräämiseen liittyy menetelmäkirjallisuuden mukaan tietyt rajoitteita, joihin tutkijan tulisi ottaa kantaa. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 75, 86) nostavat esille muun muassa kirjoitelma-aineistoon liittyvän sisäänrakennetun tutkijan oletuksen, että vastaajat osaavat, haluavat tai kokevat luontevaksi ilmaista itseään kirjallisesti tai ovat tällöin ikään kuin parhaimmillaan. Osallistumisinnokkuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi saatetaan nousta kirjallisen ilmaisukyvykkyyden lisäksi vastaajien ikä. Esseemäisen kirjoitelman kirjoittaminen voidaan kokea myös työläänä kohderyhmän näkökulmasta, mikä nostaa vastaamisen kynnyistä tuottaen mahdollisesti vain niukan aineiston tutkijalle. (Mts. 75, 86.) Lisäksi, esimerkiksi haastatteluun verrattuna kirjoitelmasta aineistotyyppinä puuttuu spontaaniuden ja joustavuuden elementit, jolloin tutkija voi tilanteessa esittää täydentäviä kysymyksiä niin sanottujen aukkojen paikkaamiseksi ja korjata väärinymmärryksiä helpommin (Roos 1987, 34; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75).

Tutkijana pyrin huomioimaan ja minimoimaan nämä rajoitteet monin tavoin alkaen siitä, että jätin kirjoitelmapyyntöni ohjeistuksen melko väljäksi: vastaaja sai itse päättää, kir-

joittaako täysin vapaamuotoisesti teeman ympärillä vai käyttääkö laatimaani kysymysrunkoa kirjoittamisen tukena, jolloin myös vastaamisen työläys riippui osin vastaajasta itsestään. Tästä johtuen sainkin aineistokseni pääasiassa niin sanotusti eheitä essee-mäisiä vastauksia, mutta myös muutamia kysymys-vastaus -tyyppisesti kirjoitettuja pie-noisessettä. Lisäksi, korostin kirjoitelmapyyntössä sitä, ettei kirjoitelman muotoseikoilla, oikeinkirjoituksella tai pituudella sinänsä ole minulle tutkijana väliä. Mitä taas tulee tutki-mukseen liittyviin mahdollisiin aukkoihin tiedoissa, kysyin osallistujilta kirjoitelmapyyntössä suostumusta mahdollisten täydentävien kysymysten esittämiseen.

Keräsin aineistoa vuoden 2018 marras-joulukuun ajan, ja muutaman osallistumispyyntömuistutuksen tuloksena sain kokoon yhteensä kymmenen kirjoitelmaa, mikä ylitti määränä omat odotukseni - muun muassa kirjoitelma-aineiston kohdalla menetelmäkirjallisuudessa oltiin varoiteltu mahdollisesta alhaisesta osallistumisinnostuksesta sekä aineiston niukkuudesta (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002, 75, 86). Toiveideni mukaan kirjoitelmat sisälsivät informaatiota tiiviissä muodossa ja koin aineiston hyvin rikkaaksi sekä monipuoliseksi. Reflektoinnin syvyys saattoi tosin vaihdella kirjoittajien välillä tai saman kirjoittajan kirjoittaman tekstin sisällä. Lopetin aineistonkeruun, sillä koin aineiston riittävän kattavaksi sikäli, että sen avulla pystyin Eskolan ja Suorannan (1998, 62) kriteereitä mukaillen rakentamaan käsitteellisesti kattavaa ymmärrystä ja tulkintaa tutkimastani ilmiöstä. Laadullisessa tutkimuksessa informanttien ja tutkimusaineiston määrä sinänsä jää tällöin toissijaiseksi näkökulmaksi aineiston kattavuutta pohdittaessa; tärkeämmäksi asettuu sen sijaan pienehköksikin jäävän aineiston perusteellinen analysointi (mts. 1998, 18, 61). Lisäksi Eskolan ja Suorannan (1998, 62) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston riittävyys määräytyy tutkimuskohtaisesti.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Vaikka monesti tutkimusprosessin eri osat, kuten ongelmanasettelu, aineiston keruu, analysointi ja raportointi, on tavattu esittää peräkkäisinä ja toisistaan erillisinä vaiheina, on niiden ymmärretty tapahtuvan laadullisessa tutkimuksessa käytännössä usein limit-täin (Alasuutari 2011, 251; Eskola & Suoranta 1998, 16). Näin koin tapahtuvan myös tämän tutkimusprosessin kohdalla, sillä eräänlainen esianalysointi ja tulkinta alkoi jo kirjoitelmien ensilukemalla. Kuitenkin varsinainen systemaattinen aineiston analyysi edellyttää aineistoon perinpohjaista tuntemista ja useampia lukukertoja (Eskola & Suoranta 1998, 151), mikä toimi myös omana ohjenuoranani aineistoon perehtymisessä.

Analysoin kirjoitelma-aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaattein. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata sanallisesti tutkimusaineistona käytettyjen dokumenttien sisältöä, mutta ennen kaikkea järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää tärkeää informaatiota. Käsittelyn pyrkimyksensä on pikemminkin informaatioarvon kasvattaminen. Oikein sovellettuna laadullinen sisällönanalyysi ei jää vain aineiston järjestelyn asteelle, vaan analyysi perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn: pyrkimyksenä on tuottaa aineiston perusteella mielekkäitä johtopäätöksiä sekä käsitteellistetty näkemys tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1998, 137; Kiviniemi 2001, 79; Tuomi & Sarajärvi 2001, 105-115.)

Aineistolähtöisyys puolestaan tarkoittaa tässä yhteydessä analyysin lähtökohtaa, jossa tutkija pyrkii jäsentämään empiirisestä aineistosta itsestään käsin ne teemat, jotka tulkitsee tutkittavan ilmiön kannalta merkityksilliseksi. Tällöin tutkija ei tarkastele aineistoa tiettyjen teoreettisten esioletusten valossa tai omia epäilyjä vahvistaakseen, vaan ideana on nimenomaan avoimuus aineiston tuottamille uusille näkökulmille. (Eskola & Suoranta 1998, 19-20, 151-156; Kiviniemi 2001, 68; Tuomi & Sarajärvi 2002, 97-98.) Puhdasta aineistolähtöisyyttä voidaan kuitenkin kritisoida ajatuksilla havaintojen teoriapitoisuudesta ja tutkijan subjektiivisuudesta (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 19-20; Tuomi & Sarajärvi 2001, 97-98), minkä tarkemman käsittelyn paikka tässä tutkimuksessa on luvussa 6.2 Tutkijan positio. Joka tapauksessa, koska Tuomen ja Sarajärven (2002, 97, 105-106) mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi soveltuu juuri kokemusten ja inhimillisten merkitysten tutkimukseen sekä teoreettisen ymmärryksen tuottamiseen näistä, tuntui menetelmä luontevalta valinnalta tämän tutkimuksen tarpeisiin nähden. Lisäksi, aineistolähtöistä sisällönanalyysia suositellaan, kun tarvitaan perustietoa jonkin ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta 1998, 19): vaikka uskonnollisista yhteisöistä irtautumisesta löytyy sekä kotimaista että kansainvälistä tutkimusta, on tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu siinä mielessä poikkeuksellinen, ettei irtautumisprosessia ole aiemmin tutkittu juuri perheentasaosiin ja vanhemmuuteen liittyviin merkityksiin keskittyen.

Tämän tutkielman kohdalla aineiston analysointi vaati useita kierroksia ja monien erilaisten analyysistrategioiden kokeilua. Arviolta kymmenien lukukertojen ja värikynillä alleviivaamisten myötä koodausrunko ja ajatus analyysiyksiköstä eli ja kehittyi prosessin aikana, minkä ymmärrän olevan varsin tyypillistä aineistolähtöistä sisällönanalyysia sovellettaessa (ks. Eskola & Suoranta 1998, 156-157; Kiviniemi 2001, 68-69, 79). Tutkijan tulee kuitenkin päättää ennen varsinaisen analyysin aloittamista analyysiyksiköstä (Eskola 2001, 155; Tuomi & Sarajärvi 2002, 112), joka tämän tutkielman kohdalla hahmottui

ajatuskokonaisuuden tasoiseksi. Värikoodauksen jälkeen järjestelin aineistoa Excel-taulukoimalla sitä. Eskola ja Suoranta (1998, 164) toteavatkin laadullisen aineiston kvantifiointin voivan palvella aineiston tutustumisen, tekstimassan hallitsemisen ja taustatietojen keräämisen yhtenä strategiana. Tällaisen taulukoinnin avulla sain esituntumaa siitä, mitkä teemat aineistossa toistuivat vahvasti, millaisia kategorioita mahdollisesti muodostaisin myöhemmän systemaattisemman analyysin myötä ja mikä aineistossa näytti olevan tärkeää.

Varsinaisen systemaattisen analyysin toteuttamisessa hyödynsin Tuomen ja Sarajärven (2002, 102-115) esittelemiä Kyngäs ja Vanhasen sekä Miles ja Hubermanin kehittämiä aineistolähtöisen sisällönanalyysin malleja. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2002, 104) kehoittavat, suhtauduin edellä mainittuihin malleihin lähinnä orientoitumistapoina suhteessa aineiston analysointiin, enkä niinkään mekaanisina työvälineinä aineiston kuin aineiston käsittelyyn.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 102-115) mukaan aineistolähtöinen analyysi sisältää kolme vaihetta: aineiston pelkistämisen, pelkistetyn aineiston ryhmittelyn kategorioihin sekä lopulta aineiston abstrahoinnin eli teoreettisten käsitteiden luomisen. Koin mielekkääksi tehdä tämän kaltaisen analyysin ikään kuin kahdessa erässä molempien tutkimuskysymyksien osalta erikseen. Tällöin tekstimassa muuttui helpommin hallittavaksi ja raportti joka tapauksessa jäsenyisi ainakin kahden aikatason mukaisesti tarkasteltaessa erikseen aikaa lestadiolaiseen liikkeeseen kuuluttaessa sekä siitä irtauduttua. Näin ollen tein tutkimuskysymysten ohjaamina analyysia kahden erillisen tekstitiedoston sisällä tehden analyysin kokonaisuudessaan ensin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kokonaisuudesta edeten tämän valmistuttua järjestyksessä toiseen kysymykseen.

Ensimmäisessä vaiheessa aineistoa pelkistetään tunnistamalla tutkimustehtävän kannalta olennaiset asiat ja etsimällä niihin liittyviä ilmauksia tekstistä. Löydetyt alkuperäisilmaukset puolestaan pelkistetään tiivistämällä tai pilkkomalla niiden sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102-103.) Keräsin tutkimuskysymykseen liittyvät alkupe-
räisilmaukset aineistosta yhteen tekstitiedostoon liittäen kunkin ilmauksen perään kirjoitelman tunnistetiedot (esim. K1), mikä rajasi aineistomassan kokoa. Tämän jälkeen laadin alkuperäisilmauksista tiivistämällä sekä pilkkomalla pelkistettyjä ilmaisuja.

Toisessa vaiheessa aineisto tiivistyy ryhmittelyn kautta ja siten käsittelyn abstraktiotason noustessa: pelkistetyistä ilmauksista etsitään eroja ja yhtäläisyyksiä. Pelkistetyille ilmauksille luodaan yhdistäviä kategorioita, jotka nimetään sisältöään vastaavalla tavalla. Kategorioiden muodostaminen näyttäytyy erityisen kriittisenä vaiheena, sillä yhdistelyyn liittyvät valinnat perustuvat tutkijan omaan tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102-104.) Tässä tutkimuksessa aineistolähtöisyydestä johtuen kategorioiden muodostamista ohjasi aineistossa itsessään toistuvat sisällöt ja ajatuskokonaisuudet, jolloin esimerkiksi ilmaukset, joissa lapset nähtiin yhdeksi lestadiolaisesta uskonyhteisöstä irtautumisen syyksi, muodostivat keskenään yhden kategorian.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 103-104, 121) mukaan analyysi jatkuu kategorisointina niin pitkään, kunnes syntyneitä kategorioita ei voi enää yhdistää ja että kategorioiden väliset keskinäiset suhteet ovat hahmottuneet. Tämä aineiston edelleenryhmittely, sen myötä seuraava abstraktiotason nousu sekä teoreettisten käsitteiden mukaantuminen nimitään abstrahoinnin vaiheeksi. Lopulta tuloksena esitellään syntyneet kategoriat sisältöineen sekä käsitteet. (Mts. 91-92, 103-104, 114-115.)

Tämän tutkielman kategoriat muodostuivat siis aineistolähtöisesti, ja kategorioiden välille syntyi hierarkisia suhteita, jotka ilmenevät analyysiluvun otsikointien porrastuksina. Esimerkiksi kategoria "lapset irtautumisen motiivina" hahmottui yläkategoriaksi, joka sisälsi tarkemmat ja konkreettisemmat alakategoriat "lasten saamiseen liittyvät irtautumisen motiivit", "lapsista huolenpitoon liittyvät motiivit" ja "lasten kasvattamiseen liittyvät motiivit". Sen lisäksi, että etsin aineistosta yhtäläisyyksiä, olin kiinnostunut myös aineistossa ilmenevästä ainutlaatuisuudesta ja poikkeuksista. Pyrinkin tuomaan myös poikkeustapauksia ja variaatioita aineistossa esille, mutta kuitenkin suhteuttaen nämä kokonaisuuteen (ks. Alasuutari 2011, 42-43; Eskola 2001, 155; Tuomi & Sarajärvi 2002, 92-95). Kun olin saavuttanut mielestäni aineistoa kokonaisuudessaan kuvaavan kategorisen esityksen ja näiden kategorioiden väliset keskinäiset suhteet olivat jäsentyneet, liitin tämän aineistolähtöisen tarkastelun päätteeksi myös omat pohdintani, tulkintani sekä teoreettiset kytkökset analyysiin. Tällöin analyysin kirjoittaminen tapahtui käytännössä ikään kuin kerroksittain, joista viimeisellä kierroksella ennen kielenhuoltoa tapahtui tämän tutkimuksen tulosten sekä aiemman tutkimuskirjallisuuden keskusteluttaminen (vrt. Eskola 2001, 143-151).

5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa käsittelen ja pohdin tutkimustuloksia. Tulosten esittely jakautuu kahteen osaan kahden tutkimuskysymyksen mukaisesti.

5.1 Liikkeen jättäneiden kokemuksia vanhoillilestadiolaisesta vanhemmuudesta

Tämä luku käsittelee sitä ajallista jaksoa, kun liikkeen sittemmin jättäneet vanhemmat yhä kuuluivat lestadiolaiseen liikkeeseen, saivat sekä kasvattivat lapsia yhteisön sisällä sekä mahdollisesti myös sen jäsenyyteen että maailmankuvaan. Joidenkin vanhempien vanhemmaksi tulemistä sekä kasvattajana toimimista motivoivat keskeisellä tavalla sisäistetty lestadiolainen maailmankuva ja usko. Tällöin liikkeen norminmukaisiin toimintamalleihin mukautuminen eli liikkeen kielellä kuuliaisuus yhteisölle oli näyttäytynyt vanhemmille itsestänselvyytenä. Toisaalta, joidenkin vanhempien kohdalla vanhemmaksi tulemiseen sekä lasten kasvattamiseen liittyviin valintoihin oli liittynyt olennaisesti eri asteiset, yhteisön sisällä koetut sosiaaliset paineet ja odotukset, joihin moni mukautui mahdollisesta toisinajattelusta ja kyseenalaistamisestakin huolimatta. Tarkastelen seuraavaksi erikseen, kuinka lestadiolaisen maailmankuvan sisäistyneisyys sekä toisaalta yhteisössä koetut erilaiset sosiaaliset paineet konkretisoituivat vanhempien omien elämäntapa- ja valintojen sekä kasvatuksellisten valintojen tasolla.

5.1.1 Avioliitto, vanhemmuus ja kasvava perhe

Avioliitto, vanhemmuus ja kasvava perhe itsestään selvinä elämänpolkuina?

Viiden vanhemman kirjoitelmista tunnistin vanhemmaksi tulemiseen, lasten saamiseen sekä kasvavaan perheeseen liittyvää pohdintaa, jota luonnehti kokemus, etteivät nämä asiat tuntuneet olevan täysin vanhemman itsenäisen tai tietoisesti harkinnan alaisia päätöksiä. Vanhempien kertomuksia avioitumisesta sekä vanhemmaksi tulemisesta kuvasi se, että nämä näyttäytyivät ikään kuin itsestään selvinä elämänpolkuina tai tapahtumaketjuina lestadiolaisessa kehityksessä:

”Tulin äidiksi 23-vuotiaana, vuosi häidemme jälkeen. Kaava oli perinteinen lestadiolainen, eli emme mieheni kanssa osanneet ajatella muunlaistakaan polkua elämälle, kun kuitenkin halusimme asua yhdessä ja olla parisuhteessa. Tulevasta suurperhe-elämästä puhuimme aina velvollisuutena, joka on vain kestävä. Omia ajatuksia ja tunteita ei uskaltanut kuunnella, ne oli padottu jonnekin syvälle.” K3

Monia vanhempia yhdistää samankaltainen elämäntapa: he olivat avioituneet (usein itse määritellysti) nuorena ja saaneet ensimmäisen lapsen tästä heti vuoden sisään. Hurtig (2013, 43) toteaaakin, ettei liikkeessä hyväksyttyä avoliittoa elämistä, eikä myöskään perhekoon suunnittelu tai lapsen syntymän ajoittaminen ole lestadiolaisessa maailmankuvassa suotavaa (ks. myös Toivio 2013). Vanhemmat pohtivat, missä määrin olivat itse kokeneet vanhemmuuden mieluisana roolina tai ylipäätään halunneet lapsia, kun taas missä määrin kyse oli vain kyseenalaistamattomasta mukautumisesta normeihin, uskaltamattomuudesta poiketa normeista tai toisaalta myös halusta toimia yhteisössä odotetulla tavalla. Kolmen viimeksi mainitun vaihtoehdon kohdalla puhutaan liikkeen omalla kielellä kuulaisuudesta yhteisölle (Hurtig 2013, 32-32). Vanhemmat kuvasivat yhteisön normeihin ja odotuksiin mukautumista oman tahtonsa tai harkintansa kustannuksella. Moni kertoi, ettei omia avioitumiseen sekä lasten saamiseen liittyviä tuntemuksia tai ajatuksia oltu uskallettu, saati ehditty käsittelemään. Tämän lisäksi jotkut vanhemmat kuvasivat, kuinka eivät olleet uskaltaneet puuttua toistuviin raskauksiin tai eivät olleet ymmärtäneet toimia toisin, vaikka oma jaksaminenkin oli jo koetuksella. Neljä vanhempaa viidestä kuvasivat, kuinka asiat olivat vain tapahtuneet heille itsestäänselvyyksinä, ikään kuin he olisivat olleet itse syrjässä oman elämänsä päätöksistä:

”Mietin olenko omasta tahdosta halunnut lapseni, olenko omasta tahdosta naimisissa.”
K10

Sama perusongelma toistuu läpi aineiston ja erilaisten kysymysten kohdalla. Nenosen (2013, 114-121) mukaan voimakas yhteisöllisyyden korostus synnyttää liikkeen sisälle erityisen kipupisteen: eksklusiivisen seurakuntakäsityksen myötä yksilön moraalinen harkintavalta asettuu alisteiseksi seurakunnan ”yhteiselle ymmärrykselle”. Eettisen ajattelun ylimmäksi auktoriteetiksi nousee käytännössä vanhoillislestadiolainen seurakunta ja yksilöitä arjen käytännöissä velvoittavat moraaliset päätökset muovautuvat yhteisöllisesti. Lisäksi vanhoillislestadiolaisessa maailmankuvassa uskon ja etiikan kysymykset samaistuvat yhdeksi, jolloin perhekoon rajoittamisen kaltaiset elämäntavalliset valinnat saavat potentiaalisesti hengellisiä ja moraalisia merkityksiä - tästä ymmärryksestä käsin aito usko pitää sisällään sekä eettisiä toimintavelvoitteita että niissä pitäytymistä. Ongelma tällöin on, että yksilö saattaa kokea, ettei voi itse oikeastaan vaikuttaa oman elämänsä tapahtumiin. (Mas. 114-121; ks. myös Hurtig 2013, 29-32.) Lisäksi, Hurtig (2013, 31-32) esittää, että yhdenmukaisuuden paine, auktoriteettiuskollisuus ja kuuliaisuuden korostus rakentavat liikkeessä kaikenlaiselle poikkeavuudelle negatiivisen paikan, jolloin liike saattaa hallita jäseniään poikkeavuuden pelkona ymmärretyn häpeän avulla. Tämä

näky aineistossa edellisen esimerkin tapaan vanhempien puheenvuoroissa moneen otteeseen, kun nämä eivät uskaltaneet toimia odotetusta poikkeavalla tavalla tai kuunnella omia tuntejaan. Liikkeen kannalta poikkeavuudet tulkitaan herkästi uhkaksi, jolloin yhteisistä ideaaleista poikkeaminen voi merkitä yhteisön eristämäksi tai hylkäämäksi joutumista (Mts 31-32).

Kaksi vanhemmista kokivat, etteivät olleet koskaan halunneet lapsia:

“Esikoisen raskaus ja syntyminen oli minulle järkytys, rehellisesti, naimisiin mennessäni en viattomuudessani uskonut että voisin tulla raskaaksi niin helposti, enkä varsinaisesti edes halunnut lapsia. Niin vain tapahtui, koska niin kuului vanhoillislestadiolaisissa perheissä tapahtua, enkä osannut miettiä halusinko lapsia edes (lapsen synnytyä tiesin etten halunnut.) Toisen lapsen raskaus siihen heti perään oli vielä suurempi järkytys. Esikoinen oli vain kolmen kuukauden kun tulin uudelleen raskaaksi. Tästä raskaudesta en kertonut yhtään kenellekään, en pystynyt.” K7

“Oon aina kokenut jossain määrin etten halua olla äiti, silti olin niin syvällä siinä uskossa että tietyllä tavalla kuvittelin että ei niitä lapsia oikeesti siunaannu jos multa ensimmäistä tuntuu tältä. Mitä vielä, heti tärppäsi ja ensimmäinen lapsi syntyi --- Koko raskauden koin olevani vanki omassa kehossa, en ollut sujut ajatuksen kanssa että musta tulee äiti -- En osannut iloita raskaudesta vaikka muut ympärilläni hössöttivät tulevaa lasta.” K9

Molemmat vanhemmat kuvaavat mielenkiintoisella tavalla järkytystä tai hämmennystä siitä, kuinka raskautuminen tapahtui heidän kohdallaan niin helposti - aivan kuin pelkän haluttomuuden vanhemmuuteen olisi ajateltu estävän raskauden. Toinen vanhempi (K9) selitti tuolloista uskomustaan syvästi sisäistetystä lestadiolaisella maailmankuvalla. Rantala (2013, 157,211-214) totesi äitiyden olevan liikkeessä erityisen ihannoinnin kohteena ja monen naisen toiveena, mutta näiden vanhempien kohdalla tilanne oli täysin päinvastainen.

Kun vanhemmuuden ei koettu olevan itse valittua tai raskaudet aidosti toivottuja, vaan pikemminkin ehkäisemättömyyden normin noudattamisesta seuraavaa itsestäänselvyyttä tai ainut vaihtoehto kyseisessä elämäntilanteessa, ei lapsen saamiseen juuri liittynyt myönteisiä tunteita: esimerkiksi edellisten esimerkkien vanhemmat suhtautuivat raskauksiin negatiivisina yllätyksinä. Eräs vanhempi kertoi olleensa niin huolissaan tulevaisuudesta ja toistuvien raskauksien mahdollisuudesta, ettei osannut iloita toisesta raskaudesta. Muuan vanhempi puolestaan kertoi kokeneensa raskauden keskenmenon siunauksena uuvuttavassa elämäntilanteessa. Yhden vanhemman mukaan vanhemmuus oli tuntunut pakoteltulta roolilta, ja lapset tuntuivat lähinnä taakalta liikkeeseen kuuluttaessa. Vaikka vanhemmat kuvasivat kirjoitelmissaan paljon lapsen saamiseen liittyvää ahdistusta ja huolta, kertoi myös muutama erityisesti esikoislapsen saamiseen liittyvistä ilon ja onnen tunteista.

Aina tie vanhemmuuteen ei kuitenkaan edennyt ikään kuin vanhemman itse huomaimatta tai etukäteen pohtimista:

“Oma moraalikäsitelmäni ei sallinut minun tuolloinkaan kuitenkaan ei-toivotusti hankkia lapsia, selkäpäitäni karmi kun kuulin tarinoita ikäisistäni naisista jotka itkien tekivät positiivisia raskaustestejä -- harva ikäiseni joutui miettimään joutuuko helvettiin omien valintojen takia. Kukaan ei painostanut minua hankkimaan lasta – mutta otin paineita ympäristöstäni ja halusin kovasti haluta lasta, olihan se siinä elämäntilanteessa se mitä minulta odotettiin.” K8

Toisin kuin edellä, suhtautui tämä vanhempi vanhemmuuteen ja lapsen saamiseen kysymyksenä, joka on enemmän oman harkinnan varainen: ehkäisykielteisyyden normiin mukautuminen ei ollut yhtä itsestään selvää, vaikka ehkäisyn koettiin olevan jollakin tasolla syntiä. Kriittisyydestä huolimatta vanhempi päätyi mukautumaan yhteisössä kokemiinsa paineisiin ja odotuksiin, vaikkei ollut kohdannut suoranaista painostusta. Samaan aikaan kirjoittaja nostaa esille, miten yhteisön normien seuraamisessa kyse ei ollut pelkästä sosiaalisesta paineesta, vaan ehkäisykysymys liittyi mitä vahvimmiten uskonnollisiin uskomuksiin ja lestadiolaiseen pelastuskäsitykseen. Toivion (2013, 125-128) mukaan aviosuhteessa lisääntyminen ymmärretään lestadiolaisuudessa Jumalan tahdon toteuttamiseksi ja Jumalan huolenpitoon luottamiseksi, kun taas syntyvyyden rajoittaminen nähdään yksilön kuolemanjälkeisen pelastumisen riskeeraavana syntinä. Toisaalta, saattoi erään vanhemman mukaan ehkäisykielteisyyden normin noudattamiseen ja avioliitossa tapahtuvaan perheenisäykseen kohdistua myös avointa sosiaalista kontrollia, kuten kyselemistä ja yleistä epäilyä: *“Toisen ja kolmannen välillä oli ikäeroa n. 3 vuotta [suojuksen takia muutettu alkuperäisilmaus], mikä oli lestadiolaisittain pitkä ikäero. Se aiheutti kysymyksiä ja epäilyjä, käytimmekö ehkäisyä?”* (K7). Hurtigin (2013, 33) mukaan normien noudattamattomuus voidaan tulkita liikkeessä muiden jäsenien taholta uskon kyseenalaistamiseksi ja yhteisöstä etääntymiseksi. Yhteisöllisen normikontrollin funktiona on taata yhteisön kiinteys (Huotari 1981, 174).

Samaan tapaan kuin usea vanhempi pohti sitä, oliko varsinaisesti halunnut lapsia omasta tahdostaan, nostivat he esille ajatuksen, etteivät he olleet olleet joko vanhemaksi tullessaan tai jälkikäteen ajateltuna valmiita tai henkisesti riittävän kypsiä avioliittoon saati vanhemmuuteen. Eräs vanhempi koki, ettei hänellä ollut realistista käsitystä vanhemmuudesta tai suurperhe-elämästä, eikä pariskunnalla ollut tukiverkostoa apunaan. Vanhemmuuteen liittyvä vastuu ahdisti etenkin tilanteissa, joissa omat henkiset voimavarat olivat mielenterveydellisten haasteiden takia vähät tai kun oman aikuistumisen koettiin olevan vielä täysin kesken:

”Olin just muuttanut pois lapsuudenkodista ja tietyllä tavalla tunsin olevani itsekkin vielä lapsi. Vastuu omasta lapsesta tuntui liian raskaalta velvoitteelta.” K9

Kasvava perhe, uupumus, huolet ja pelot

Neljä vanhemmista kertoi kasvavaan perheeseen liittyvistä huolistaan ja peloistaan sekä haastavista elämäntilanteistaan, joihin liittyi uupumuksen ja eri asteisten mielenterveysongelmien kanssa kamppailu. Näiden neljän vanhemman kokemuksissa kuvataan myös raskaudenpelkoa sekä raskautumiseen liittyviä huolia. Myös Hurtig (2013, 45) nostaa esille vanhempien jaksamiseen sekä mielenterveyteen liittyviä riskejä perheen ja hoiva-
taakan kasvaessa lestadiolaisissa perheissä. Suurperheellisyys, taloudellinen elatus-
vastuu sekä uskonnollisen yhteisön sosiaalinen kontrolli yhdessä voivat tuottaa vakavan
riskin vanhemman jaksamiselle aiheuttaen mahdollisesti sekä mielenterveysongelmia
että parisuhteen ongelmia (Hurtig 2013, 45; Pesälä 2004, 160; Toivio 2013, 141).

Vanhemmat kertoivat mielenterveytensä heikentyneen perheen konkreettisesti kasva-
essa ja elämäntilanteiden ongelmien lisääntyessä. Toisinaan jo pelkästään tietoisuus
siitä, että tiheästi toistuvat raskaudet olisivat varsin mahdollinen tulevaisuuden näköala,
oli vaikuttanut mielenterveyteen heikentävällä tavalla. Kolme kertoi kärsineensä mielen-
terveydellisistä ongelmista jo ennen lapsen saamista, jolloin raskauden ja lapsen synty-
män koettiin heikentävän mielenterveyttä entisestään aiheuttaen masennusta ja ahdis-
tusta. Yksi ei kokenut olleensa valmis vanhemmuuteen, kun taas toinen oli masentunut
välillisesti esikoisen syntymän myötä alettuaan pohtia kielteisiä lapsuudenkokemuksiaan
jyrkän vanhoillislestadiolaisessa kodissa. Kolmas, lapsen syntymän suorastaan elä-
mänilon vievänä asiana uuvuttavassa ja hektisessä elämäntilanteessa kokenut van-
hempi ymmärsi vasta jälkikäteen olleensa masentunut. Kaksi vanhempaa kokivat jo yh-
den lapsen vanhemmuuden olleen raskasta, jolloin huoli omasta jaksamisesta mahdol-
lisesti toistuvien raskauksien alla oli ollut suuri.

*”Tulevaisuus alkoi näyttää todella pelottavalta; jo yhden lapsen vanhempana oleminen
tuntui liian raskaalta taakalta nuorelle ja rikkiäiselle mielelle. Mitä jos lapsia vain tulee
ja tulee loputtomana virtana ja uuvumme, kun emme uskalla puuttua siihen, mietin. En
osannut iloita toisen lapsen odotuksesta ja pelkäsin, etten osaa luoda rakastavaa suh-
detta häneen, kun pelkoja oli niin paljon.” K4*

Vanhemmat kertoivat monista peloista ja huolista. Eräs vanhempi totesi raskautumisen
vahvistaneen erilaisia pelkoja liittyen raskaana olemiseen, synnytykseen sekä lapsiper-
hearjen elämiseen, joista tällä oli esikoisen kautta vaikeita kokemuksia. Kahden muun
vanhemman huolenaiheena raskaudenpelon ja jaksamisen kanssa kamppailtaessa oli
näyttäytynyt suhde omiin lapsiin: yksi oli pelännyt, ettei monien pelkojensa takia kykenisi

muodostamaan rakastavaa suhdetta syntyvään lapseen, kun taas toisella suhde lapseen oli jo todellisuudessa muodostunut vaikeaksi. Tämä vanhempi kuvasi ristiriitaa lapsen parasta koskevien omien tuntemuksiensa ja liikkeen ehkäisykielteiseen linjaan mukautumisen välillä. Uuden vauvan syntymän myötä vanhemmalla ei ollut ollut resursseja vaikean suhteen paikkaamiseen tai esikoislapsen huomioimiseen, vaikka kasvatustietoisuutta oli aktiivisesti hankittu vanhemmuudessa koettujen vaikeuksien myötä. Aiemmissä tutkimuksissa (Hurtig 2013, 45; Pesälä 2004, 160; Toivio 2013, 141) onkin esitetty, että lapsen näkökulmasta perheen kasvu ja suurperheellisyys voi merkitä sitä, ettei vanhemmalla ole mahdollisuuksia tai aikaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiseen.

Ylipäätään näiden neljän vanhemman perhearjen kuvausten lähtökohtana lestadiolaisuuden sisällä oli jonkinlainen pärjääminen. Kaksi vanhemmista kertoivat voimakkaammin arjen olleen selviytymiskeskeistä kaaosta vailla tunnetta omasta elämönhallinnasta:

“Ensimmäinen vuosi meni kuplassa, selviytyessä koliikkilapsen kanssa. Pyöräpyöri enkä ymmärtänyt laittaa kapuloita rattaisiin.” K9

“Aremme oli yhtä kaaosta. Tuntui etten hallinnut arkea laisinkaan, omaa aikaa ei ollut milloinkaan, koska minulle ei ollut ketään joka olisi auttanut lasten hoidossa.” K7

Sen lisäksi, että vanhemmilla oli ollut tulevaisuuteen liittyvää huolta jaksamisestaan, kokivat vanhemmat myös aidosti olleensa uupuneita tai jaksamisen rajamailla. Kahden vanhemman kirjoitelmissa näkyi, kuinka etenkin pikkulapsivaihetta elävän vanhemman väsymystä oltiin ikään kuin normalisoitu liikkeen sisällä vetoamalla erityiseen uskonnolliseen ymmärrykseen. Vanhempia oltiin vain kehotettu luottamaan evankeliumin eli uskon antamaan voimaan ja jaksamiseen, vaikka näiden voimat olivat todellisuudessa olleet äärimmäisen vähissä. Samaa ongelmaa käsittelevät sekä Hurtig (2013, 43) että Toivio (2013, 125-128): liikkeen virallisissa kannanotoissa ehkäisy hyväksytään vain äidin ollessa vakavassa hengenvaarassa. Samaan aikaan kuitenkin vanhemman omaa hyvinvointia koskevat huolet esimerkiksi toistuvien raskauksien kohdalla tulkitaan luottamuksen ja uskon puutteena (Hurtig 2013, 43; Toivo 2013, 125-128).

Kahden vanhemman kohdalla uupumus oli edennyt erityisen pitkälle vakavasti vanhempien itsensä mielenterveyttä heikentäväksi tekijäksi. Lopulta äärimmäinen uupumus oli muodostunut uhkaksi myös perheen lasten turvallisuudelle ja hyvinvoinnille. Kahdessa tapauksessa kerrottiin, kuinka lapsiin oli käytännössä kohdistunut tai oli ollut kohdistua ruumiillista kuritusta tai muuta väkivaltaa kotona vanhemman toimesta tämän äärimmäisen uupumisen ja keinottomuuden tunteen takia. Salinin (2010, 196-203) mukaan väkivaltaa ei kuitenkaan hyväksytä liikkeessä.

“Vuosien ajan tilanne oli hankala: Olin pulassa vilkkaiden lasteni, koska en yksin pärjännyt heidän kanssaan. Olin väkivaltainen, ja mies vähätteli koko ongelmaa ja uskoi, että pärjään jos vain haluaisin pärjätä, ja evankeliumillahan saa voimaa jaksaa arjessa. Niimpä arkemme oli yhtä kaaosta: Mies oli aina poissa, minä aina yksin kotona lasten kanssa. Huusin pahaan oloani lapsilleni ja löin heitä.” K7

Aggressiivisesti lapsiaan kohtaan käyttäytyneet vanhempi nostaa itse esille tekijöitä väkivaltaan johtaneen pahan olon takana: hengellisesti koko perhettä kontrolloiva, mutta itse räikein kaksoisstandardein elävä puoliso, pahoinvoiva ja epäluottavainen parisuhde sekä puolison täysi osallistumattomuus kodin sekä lasten hoitamiseen olivat aiheuttaneet yhä voimistuvan pahan olon kierteen. Osittain vanhempi ymmärsi kotona ongelmia aiheuttavien työn ihannoinnin sekä epätasaisen, sukupuolittain vinoutuneen työnjaon kotona olevan vanhoillislestadiolaiselle kulttuurille ominaisia piirteitä, jolloin tilanne ei ollut puhtaasti seurausta vain puolison yksilöllisestä ja itsekkästä urakeskeisyydestä. Esimerkiksi Rantala (2018, 211) ja Ruokokoski (2007, 80-81) käsittelevät tahoillaan lestadiolaista patriarkaalista sukupuolijärjestelmää, jossa ajatuksesta sukupuolten lähtökohtaisesta keskinäisestä erilaisuudesta saattaa seurata myös erityinen arjen työnjako puolisoitten välillä, jossa nainen on vastuussa kodista ja perheestä, kun taas mies elättää perheen kodin ulkopuolisilla töillä. Toisin kuin Ruokokosken (2007) Pro gradussa, tässä aineistossa tämä perinteiseksi ymmärretty työnjako mainittiin vain yhden vanhemman tapauksessa. Mitä tulee taas lapsiin kohdistuvaan väkivaltaiseen käytökseen kotona, näyttöä myös se aineistossa äärimmäisinä poikkeustapauksina, vaikkakin mainitsemisen arvoisena sellaisena toimiessaan varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka jotkin uskonopilliset käsitykset ja ihanteet yhdessä kuuliaisuuden vaatimuksen sekä toisaalta liikkeen sisäisesti ristiriitaisen viestinnän kanssa voivat aiheuttaa vakavaa inhimillistä kärsimystä monille osapuolille, eikä vähiten lapsille.

5.1.2 Uskonnollinen kotikasvatus vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluttaessa

Joidenkin vanhempien kirjoitelmissa kuvattiin runsain sanoin ja esimerkein elettyä vanhoillislestadiolaista vanhemmuutta ja kasvattajana toimimista, kun taas toisista vanhoillislestadiolaisen vanhemmuuden ajan kasvatusta koskevat kuvaukset puuttuivat täysin. Osittain reflektoinnin vähyyttä tai olemattomuutta selittänee se, että joidenkin vanhempien kohdalla lapset ovat olleet vasta vauvaikäisiä tai taaperoita, jolloin lapsen ei olla ajateltu olevan vielä yhteisöön integroivien ja uskonnolliseen identiteettiin kasvattavien käytänteiden kohteena. Erityisesti pienten lasten vanhemmilla esiintyikin mielenkiintoisia eriävyyksiä käsityksissä koskien sitä, minkä ikäistä lasta voi ylipäättään kasvattaa jonkinlaiseen hengelliseen traditioon:

“Eihän alle vuoden ikäistä lasta oikein voi kasvattaa minkäänlaiseen hengellisyteen.”
K4

“Integroituminen yhteisöön alkoi siis lapsellani jo heti syntymästä lähtien.” K10

Nykäsen (2012, 108) mukaan liike huolehtii siitä, että lapsia aletaan juurruttaa osaksi yhteisöä jo varhain, ja vanhempien odotetaan pitävän uskonnollisia kysymyksiä ja uskonnonharjoitusta keskiössä perheen arjessa. Vaikka erityisesti ensimmäisten lasten vauva- tai pikkulapsiaikana liikkeestä jo irtautuneiden vanhempien kuvaukset kasvattajana toimimisestaan vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä olivat varsin ohuita tai niitä ei oltu refleктоitu lainkaan, kertoi vanhemmista kuitenkin seitsemän omasta toiminnastaan kasvattajana liikkeen sisällä. Vanhemmat kertoivat kokemuksistaan siitä, millaisia kasvatuksellisia tavoitteita heillä oli ollut, miten he olivat suhtautuneet uskonnolliseen kotikasvatukseen ja miten he käytännössä olivat toteuttaneet sitä. Kasvatusajattelua ja -valintoja vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluttaessa refleктоitiin pitkälti vain uskonnollisen kotikasvatuksen näkökulmasta, joka tässä yhteydessä viittaa lähinnä niihin pyrkimyksiin ja toimenpiteisiin, joilla vanhempi oli yrittänyt tukea lapsen integroitumista lestadiolaiseen uskonyhteisöön sekä lapsen uskonnollisen identiteetin kehittymistä.

Vanhempien soveltamat uskonnollisen kotikasvatuksen käytännöt

Eräs vanhempi toi eksplisiittisesti esille niitä normeja ja odotuksia, joita koki kohdistuvan vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä siihen kuuluviin vanhempiin ja kodin kasvatustoimintaan:

“Vanhoillislestadiolaisuus toki loi tiettyjä viitekehyksiä lasten kasvattamiselle ja vanhemmuudelle. Lapset tulisi opettaa käymään seuroissa ja pyhäkouluissa. Lapset tulisi kasvattaa tottelevaisiksi ja kuuliaisiksi vanhemmilleen sekä yhteisölle. Olisi eletävä yhteisön normien mukaan.” K10

Vanhemman artikuloimat odotukset sopivat hyvin yksiin Taskilan (2011) liikkeen sisältä käsin avaamiin näkemyksiin kotikasvatuksen tavoitteista: vanhempien tehtävä on opastaa ja juurruttaa lapsiaan Raamatun mukaiseen elämään ja uskoon. Suurin osa vanhemmista olikin toteuttanut liikkeeseen kuuluttaessa edes jonkinlaista uskonnollista kotikasvatusta, kun se ymmärretään liikkeeseen integroimisena muun muassa osallistamalla lapsia liikkeen toimintaan ja tapahtumiin, vaalimalla kotona liikkeen kulttuurisia tapoja sekä rajaamalla ja puuttamalla lapsen toimintaan ja ympäristöihin erityisten uskonnollisten uskomusten perusteella.

Selkeimmin uskonnollinen kotikasvatus miellettiin juuri lasten osallistamisena liikkeen toimintaan ja tapahtumiin, kuten paikallisten rauhanyhdistysten seuroissa käymisenä

sekä lasten osallistumisena liikkeen järjestämään pyhäkoulu- ja päiväkerhotoimintaan. Tämän lisäksi myös liikkeen kesätapahtumaan, suviseuroihin, osallistuminen hahmotettiin osaksi kotona toteutuvaa uskonnollista kasvatusta muutaman vanhemman taholta. Kaiken kaikkiaan vanhemmat mainitsivat juuri sellaisia osallistamisen muotoja, joihin aiempien tutkimuksien mukaan (Hurtig 2013, 46; Nykänen 2012, 108; Salomäki 2010, 227, 59) vanhoillislestadiolainen liike oli vanhempia myöskin kehottanut.

Puolet kaikista vanhemmista kertoivat myös vaalineensa kotona, tosin keskenään hyvin vaihtelevissa määrin, vanhoillislestadiolaiselle liikkeelle erityisiä kulttuurisia tapoja, vaikka tunteet näihin käytäntöihin liittyen oltiin saatettu kokea ristiriitaisiksi. Muutama vanhempi oli vaalinut kotona liikkeen hengellistä lauluperinnettä kasvatustarkoituksessa, kun taas kolme kertoi iltarukouksen kuuluneen ainakin jossain määrin kodin hengelliseen kasvatukseen. Samoin kolme vanhempaa nostivat esille syntien anteeksipyytämisen ja -antamisen käytännöt, joihin näillä kaikilla liittyi erityisen voimakkaita ristiriitaisuuden tunteita: käytäntö mainittiin, mutta toteuttamista ei oltu joko koettu luontevaksi, sen harjoittaminen oli hiipunut tai siitä oltiin haluttu kokonaan luopua. Taskilan (2011) mukaan edellä mainitut käytännöt näyttäytyvät liikkeen omassa itseymmärryksessäkin kodin hengellisen kasvatuksen perusasioina.

Kolmas tapa, jolla vanhemmat olivat toteuttaneet lestadiolaisyyhteisöön ja -uskoon integroivaa uskonnollista kotikasvatusta, oli pyrkimys rajata sekä puuttua lapsen toimintaan ja ympäristöihin liikkeen uskonnollisten uskomusten, kuten syntikäsityksen, perusteella (vrt. Kuusisto 2011, 61). Kolme vanhempaa nostivat kukin esille erilaisia esimerkkejä tilanteista, joissa olivat pyrkineet toimimaan niin, ettei lapsi altistuisi uskon näkökulmasta vanhemman haitallisiksi arvioimille vaikutteille. Eräs vanhempi nosti esille pyrkimyksensä välttää lasten kanssa videoiden katselua ja populaarimusiikin kuuntelua, jotka hän ymmärsi tuolloin syntisiksi. Huotarin (1981, 174) mukaan kielteinen suhtautuminen "maailmalliseen" elämäntapaan on tyypillistä herätysliikkeille ylipäätään. Vastakkainasettelut suhteessa ympäröivään ja maallistuneeksi koettuun yhteiskuntaan toimivat tapoina vahvistaa yhteisöllistä identiteettiä (Kallunki 2013, 75-76; Kinnunen 2004, 30).

"Ennen irtautumistani varoin visusti näyttämästä lapselleni liikaa videoita - ajattelin, ettei häntä saa totuttaa maailmallisiin tapoihin - ja kuunteluttamasta maailmallista musiikkia." K4

Toisen vanhemman ajatuksessa kietoutuu yhteen mielenkiintoisella tavalla se, miten vanhempi oli halunnut rajoittaa lapsen toimintaa yhteisön syntikäsityksen mukaan,

vaikka mielsi lapsen käytöksen olevan olleen jollakin tavalla luontaisista ominaisuuksista johtuvaa. Ilmaisun tavan voisi ajatella viittaavan siihen, että vanhemman ensisijainen motiivi rajoittaa lapsen toimintaa oli ollut yhteisössä koetun sosiaalisen paineen kokemus ja oletus, että muut pitäisivät lapsen käytöstä sopimattomana - ei niinkään se, että tanssiminen sinänsä olisi koettu kategorisesti vääräksi tai syntiseksi toiminnaksi.

“Lapsen rytmijasta aiheutuva tanssahtelu hävetti minua uskonyhteisön ystävien ollessa paikalla. Tuntui, että se rytmin mukaan liikkuminen pitäisi kytkeä kokonaan pois.” K10

Sama vanhempi kertoi myös pitäneensä tärkeänä, että lapsella olisi muita lestadiolaisia ystäviä. Vanhempi ei kuitenkaan kertonut, onko tämä toive näkynyt vanhemman käytännön toiminnassa jotenkin. Joka tapauksessa toive osoittanee, että vanhempi piti lapsen vertaisryhmän kautta tapahtuvaa sosiaalista integroitumista keskeisenä tapana kiinnittyä uskonnolliseen yhteisöön laajemminkin. Tietyllä tavalla vanhemman pyrkimys ja halu vaikuttaa lapsen sosiaalisiin elinpiireihin uskonnollisen taustan perusteella voidaan ymmärtää osaksi uskonnollista kotikasvatusta (vrt. Kuusisto 2011). Sekä Kallunki (2013, 67-73) että Hurtig (2013, 46-47) käsittelevät samaa sosiaalista sisäänpäinkääntyneisyyttä liikkeen sisällä, jonka Kallunki toteaa olevan seurausta liikkeen eksklusiivisesta seurakuntakäsityksestä. Erottauduttaessa valtakulttuurista elämäntapojen osalta yhteisön sisäiset suhteet asettuvat erityisen merkityksellisiksi. Lapset kasvavat tämän erottautumisen tuloksena vahvaan me ja muut -ajatteluun. (Hurtig 2013, 46-47; Kallunki 2013, 67-73.) Tämän lisäksi toisten samaan yhteisöön kuuluvien ystävien merkitys on siinä, että liikkeessä koko yhteisön ajatellaan toimivan hengellisenä kasvattajana, jolloin vertaiset saattavat näyttää esimerkkiä ja kontrolloida toinen toisiaan (Pesälä 2004, 165).

Kasvatuksen tavoitteet: yhdensuuntaisuutta vai ristivetoa liikkeen tavoitteiden kanssa? Vanhemmuus yhteisön odotusten täyttämisenä ja omakohtaisen harkinnan paikat

Vanhemmat erosivat keskenään siinä, miten he olivat lähtökohtaisesti suhtautuneet uskonnolliseen kotikasvatukseen vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kuuluessaan. Osa koki ajatelleensa ja toimineensa yhdensuuntaisesti liikkeen tavoitteiden kanssa, kun taas osan henkilökohtaiset ajatukset kasvatuksen tavoitteista olivat asettuneet jo tuolloin jonnakin ristiriitaan tai jännitteeseen liikkeen intressien kanssa, jolloin myöskään uskonnollisten käytänteiden vaaliminen kotona ei ollut ollut itsestään selvää. Seuraavaksi käsitelen tarkemmin näitä suhtautumistapojen eroja vanhempien välillä.

Uskonnollista kotikasvatusta liikkeen kanssa yhdensuuntaisesti. Monet vanhemmat totesivat vanhoillislestadiolaisuuden vaikuttaneen yleisesti heidän ajatteluunsa, asenteisiinsa, maailmankuvaansa tai toimintaansa niin yksittäisinä henkilöinä kuin vanhempina ja kasvattajina (vrt. Kuusisto 2011, 60-61). Muutamien kasvatuksellisia valintoja oli ohjannut vanhoillislestadiolaisen maailmankuvan syvä sisäistäminen ja Hurtigin (2013, 32) kuvailema kuuliaisuus yhteisölle, kuten eräs vanhempi kertoo:

“Näihin aikoihin itse uskoin vielä vanhoillislestadiolaisten opetuksiin: Yritin elää kuten seuroissa opetettiin, yritin olla hyvä uskovainen ja tukea miestäni ja kasvattaa lapsiani lestadiolaisten oppien mukaisesti -- Ollessani vielä vanhoillislestadiolainen, uskoin täysillä liikkeen opetuksiin ja yritin elää uskoani todeksi.” K7

Samaan tapaan kuin edellä, mielsi myös kaksi muuta vanhempaa kasvatuksellisen ajattelunsa sekä toimintansa olleen yhdenmukaisessa linjassa liikkeessä yleisesti jaettujen arvojen kanssa. Vanhemmat kertoivat, että kasvatuksellinen ajattelu ja valinnat olivat perustuneet lestadiolaiseen liikkeeseen kuuluttaessa yhteisön sanelemille arvoille tai niille odotuksille, joita vanhemmat kokivat itseensä kohdistuvan lestadiolaisena vanhempana. Omakohtaisen osallisuuden tai ajattelun osuus kasvatuksen tavoitteiden määrittämisessä tai uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa kutistui varsin ohueksi tai vain mekaaniseksi mahdollistamiseksi:

“Liikkeessä ollessani uskonnollinen kasvatusta oli pitkälti ulkoistettu yhteisölle: sieltä kerrottiin, mitkä ovat niitä arvoja, joiden mukaan lasta kasvatetaan. Kasvatuksen konkreettinen osa oli lasten kускаaminen seuroihin.” K2

“En ajatellut juuri lainkaan sitä, miten haluan kasvattaa lapseni, vaan pyrin toimimaan niin kuin oletin yhteisön oletavan uskovaishalta isältä.” K4

“-- ennen kasvatuksellisia valintoja ohjasi (pitkästi tiedostamaton) näkemys, että tärkeintä on pysyä uskomassa -- ” K2

Vanhemmuus ei ollut ollut omakohtaisesti reflektoitua. Sen sijaan vanhemmat olivat hyväksyneet uskonnollisen yhteisön ja vanhemman sanelusuhteen omaisen työnjaon kasvatuksellisissa asioissa: vanhemman osa oli ollut mukautua yhteisön normeihin, arvoihin ja tavoitteisiin sekä mahdollistaa käytännössä uskonnollisen yhteisön toteuttamaa kasvatusta. Näin myös kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä yksilöllinen harkinnanvalta oli asettunut alisteiseksi Nenosen (2013, 114-121) kuvailemalle seurakunnan “yhteisen ymmärryksen” tasolle, ja tässä tapauksessa vanhemmat näyttivät suhtautuneen kuuliaisuuden vaatimukseen problematisoimattomasti. Tärkeimmäksi, ja liikkeen virallista linjaa (Taskila 2011) noudattavaksi tuolloiseksi kasvatustavoitteeksi toinen vanhempi nosti esille lapsen lestadiolaisessa uskossa säilymisen. Vanhempien tapa suhtautua liikkeen tavoitteisiin ikään kuin automaattisesti myös ominaan muistuttaa tietyllä tavalla Nenosen

(2013, 117) kuvailemaa lestadiolaista yhteisöllistä ideaalia, jossa yksilön ja yhteisön suhde on symbioottinen, ja jossa yksilö sulautuu yhteisöön sekä arjen toiminnan, mutta myös identiteetin ja moraalien tasoilla.

Toisaalta, vaikka toinen vanhempi (K4) kokee oman vanhemmuutensa olleen henkilökohtaisen tavoitteenasettamisen näkökulmasta varsin refleктоimatonta, kertoo hän myös keskustelleensa liikkeeseen kuulumisen aikana puolisonsa kanssa uskonnollisesta kotikasvatuksesta ja vedonneensa puolisoon, ettei tämä toteuttaisi joitakin liikkeen haitalliseksi katsomiaan käytäntöjä. Myös eräs muu vanhempi otti kantaa kasvatusta koskevaan neuvottelunalaisuuteen parisuhteessa todeten, ettei minkäänlaisia keskusteluja käyty, vaan perheessä sopeuduttiin automaattisesti toisen puolison vaatimaan ideaaliin vanhoillislestadiolaisesta perhe-elämästä.

Uskonnollista kotikasvatusta soveltaen ja valikoiden: kyseenalaistusta, kritiikkiä ja sisäisiä ristiriitoja. Kaikki vanhemmat eivät olleet kuitenkaan suhtautuneet yhtä mukautuvasti tai refleктоimattomasti vanhoillislestadiolaisen liikkeen opetukseen, käsityksiin ja käytäntöihin, jolloin myöskään näiden välittäminen kasvatuksen kautta omille lapsille ei ollut ollut yhtä itsestään selvää. Vanhemmilla oli saattanut olla liikkeen intresseistä poikkeavia kasvatuksellisia tavoitteita vielä sen jäseniä oltaessa, mikä oli aiheuttanut heissä ristiriitaisia tunteita. Osa vanhemmista taas oli suhtautunut varsin kriittisesti joihinkin uskonnollisiin käytäntöihin tai uskomuksiin, minkä takia eivät myöskään kokeneet luontevaksi välittää niitä lapsilleen. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat kuvailivat selkeämmin valikoivaa ja soveltavaa suhtautumista uskonnolliseen kotikasvatukseen sekä ylipäättään suhteessa lestadiolaisuuteen henkilökohtaisena elämäntavoksenaan.

Kahden vanhemman kokemuksista lasten kasvattamisesta lestadiolaisuuden sisällä välittyi ristiriitaisuutta, ambivalenssia ja riittämättömyyden tunnetta. Molemmat vanhemmat olivat pohtineet omakohtaisesti kasvatuksen tavoitteita, eikä lasten lestadiolaiseen identiteettiin kasvattaminen tai yhteisöön integroiminen ollut näyttäytynyt alkujaankaan lainkaan selvältä:

“Vanhoillislestadiolainen vanhemmuuteni oli hyvin ristiriitaista. Ajattelin pitkään että oma lapsuuteni oli juuri perheen uskon vuoksi niinkin tasapainoista ja luulin etten pystyisi tarjoamaan lähellekään samaa lapsilleni, jos en/emme olisi liikkeessä mukana. Silti koin etten osaa enkä halua kasvattaa lapsistani vanhoillislestadiolaisia.” K6

“Itse lestadiolaisena vanhempana koin aina olevani ”vapaampi” ajattelutavaltani. Koin, että se oli monissa tilanteissa jotenkin piilotettava ja mietin, että kun lapseni kasvaa

isoksi kasvatan hänestä jotenkin erilaisen suhteessa yhteisön muihin lapsiin. Tämä erilaisuus tuntui enemmänkin taakkana. Tuntui, että en haluaisi paljastua muille yhteisön jäsenille.” K10

Ensimmäinen vanhemman (K6) kohdalla yhtäältä uskomus siitä, että lestadiolainen usko takaa tasapainoisen lapsuuden ja toisaalta samanaikainen haluttomuus sekä kyvyttömyys kasvattaa lapsia lestadiolaisuuteen aiheuttavat vanhemmalle kokemuksen ristiriidan tunteesta kasvattajana. Sama vanhempi kertoo kokeneensa riittämättömyyden tunteita yhteisön sisällä kasvattajana ja vanhempana, sillä ei kokenut pystyvänsä elämään todeksi mielikuviaan ideaalista vanhoillislestadiolaisesta perhe-elämästä. Vanhempi sanoi vaalineensa edes vähän ja joitakin vanhoillislestadiolaisen kulttuurin käytäntöjä kasvatuksessa sosiaalisen paineen takia, vaikka ei kokenut tätä luontevaksi. Myös toisen ristiriitaisuutta tai ambivalenssia vanhemmuutta kuvastaneen vanhemman (K10) pohdinnoissa oli läsnä sosiaalisen paineen kokemus sekä poikkeamisen pelko. Vanhempi oli kokenut jonkinlaista taakaksi kuvattua syyllisyyttä tai häpeää siitä, ettei ollut pyrkinyt kasvattamaan tietoisesti lapsestaan niin sanotusti tavanomaista lestadiolaista, minkä takia oli tuntenut tarvetta salailla näkemyksiään ja toimintaansa:

“Seuroissa käyntiä pidin tuolloin erittäin tärkeänä ja tuska valtasi mielen, kun oli liian kauan kulunut edellisestä kerrasta. Häpesin sitä, että en ollut viennyt lastani ollenkaan phäkouluun tai sitä, että tää ei istunut kuuliaisesti seurapenkissä. Ne kun olivat siihen aikaan tavoitteena kuitenkin. Koin yös tärkeänä sen, että lapsellani olisi elämässään kavereita uskonyhteisön sisältä” K10

Molemmat tapaukset toimivat hyvinä esimerkkeinä yhteisöllisyyden eri käänköpuolista: Ruokasen (1980, 180) mukaan uskonnollinen yhteisö voi tuoda parhaillaan turvaa ja vakautta siihen kuuluvan yksilön elämään, kun taas toisaalta varjopuolena voi näyttäytyä Hurtigin (2013, 31-32) mukaan jäsenien kokema yhdenmukaisista ideaaleista poikkeamisen pelko hylätyksi tulemisen uhalla.

Ristiriitaisuutta kuvastavien kertomusten rinnalla varsin yleinen tarina vanhempien keskuudessa oli, että vaikka joiltakin osin liikkeen elämäntapaa ja normistoa oltiin kyseenalaistettu, oltiin siihen jotenkin mukauduttu vanhempina ja kasvattajina eri asteisen sosiaalisen kontrollin tai paineen kokemuksen takia. Vanhempien mukautuminen tarkoitti tällöin soveltavaa tai neuvottelevaa asennetta suhteessa liikkeen käsityksiin ja toisaalta koettuihin odotuksiin siitä, miten lestadiolaisen vanhemman kuuluisi toimia. Eräs vanhempi kuvaa, miten oli kokenut valintojensa kasvattajana olleen pitkälti yhteisössä kokemiensa pakon, kontrollin, pelon ja paineiden kokemuksen motivoimaa, eikä niinkään oman vapaan tahdon mukaista:

“Ollessani vielä vl-vanhempi , yritin opettaa joitain vl- tapoja lapsellemme --Siksi vain joillain tavoin, koska en koko elämäni aikana ollut oikein sinut vl-käytänteiden , säännösten kanssa. Kyseenalaistin niitä omassa mielessäni, koska ääneen kyseenalaistaminen ei ollut mahdollista ilman yhteisön tuomintaa. Mutta esim. päihitteettömyyteen, kiroilemattomuuteen ja aluksi myös anteeksi antamista ja pyytämistä vl-säännön mukaan (Jeesuksen nimessä ja veressä ...). Mutta tuo siunaustapa jäi kyllä pois aika varhain, koska en ollut pitänyt siitä oikeinkoskaan elämäni aikana, mutta koin pakon kautta, että niin vaan kuuluu tehdä, kun niin oli määrätty, että pitää toimia. Kyllä vl tausta vaikutti vahvasti ajatteluuni, jälleen pelottelun ja pakon kautta. Vaikkakin olin sen aina kokenut vieraaksi itselleni, en istunut oikein tuohon muottiin. Toimintaani se vaikutti niin, että piti köydä seuroissa ja muissa vl - tapahtumissa, vaikka ei olisi halunnut, koska meitä kontrolloitiin, sukulainen seurasi kuinka usein meitä näkyi seuroissa. Mutta käynnit oli kyllä näissä tapahtumissa minimissä, koska se oli vastoin meidän omaa tahtoa. Pelon vuoksi käytiin.” K5

Vanhempi ei ollut lähtökohtaisesti identifioitunut selkeästi lestadiolaiseksi, jolloin myöskään lestadiolaisen elämäntavan ja normiston vaaliminen kotikasvatuksessa ei ollut tuntunut luontevalta. Motiivi uskonnolliseen kotikasvatukseen oli ollut ensisijaisesti voimakkaan sosiaalisen paineen kokemus. Kuten monen muun vanhemman kokemuksissa, käsitti tämä vanhempi toimineensa osittain liikkeen määräysten mukaan, joihin vain kuului sopeutua - tämä esimerkillistää jälleen yksilön moraalisen harkintavallan alisteisuutta yhteisölliselle päätöksenteolle (ks. Nenonen 2013). Toisaalta vanhempi oli suhtautunut joihinkin vanhoillislestadiolaiselle kulttuurille ominaisten piirteiden vaalimiseen kasvatuksessa - kuten päihteistä ja kiroilusta pidättäytymiseen, sekä ainakin aluksi anteeksipyytämisen käytäntöihin - myönteisesti. Esimerkiksi päihitteettömyys mainitaan usein tutkimuksissakin myönteisenä piirteenä, kun liikettä arvioidaan lasten kasvuympäristönä (Hurtig 2013, 45; Toivio 2013, 141).

Eniten itsenäisen harkinnan paikkoja ja yhteisöllisistä ideaaleista poikkeamista esiintyi vanhempien kertomuksissa juuri syntien anteeksiantamisen ja -pyytämisen käytännön kohdalla. Kolme vanhempaa ottivat kriittisesti kantaa tähän kulttuuriseen käytänteeseen. Näistä kahden (liikkeen parissa kasvaneen) henkilön tapauksessa omien lapsuudenkokemusten kielteisyyksien muistelu ja tiedostaminen toimivat pontimina joidenkin lestadiolaisten käsitysten ja käytänteiden kriittiselle reflektoinnille sekä lopulta sille, että vanhemmat toimivat toisin suhteessa yhteisön odotuksiin. Hoikkala (1993, 52-53) ja Kempainen (2001 128-129) esittävätkin, että usein vanhempien toisin toimimisen halun taustalla on pyrkimys omien lapsuudenkokemusten kielteisyyksien välttämiseen. Vaikka lapsuudenkodin mallit ovat usein vaikutusvaltaisia omaan vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä, voi Kempaisen (2001, 23-24, 160) mukaan kasvatustietoisuuden avulla murtaa sukupolvienkin yli kantaneita kasvatustraditioita. Esimerkiksi syntien anteeksiantamisen ja -pyytämisen käytännöstä oltiin saatettu luopua oltaessa vielä lestadiolaisia siitakin huolimatta, että käytäntö sijoittuu liikkeen opilliseen keskiöön (ks. esim. Kallunki 2013, 70-71; Kinnunen 2004, 27; Ruokanen 1980, 86-87).

“Pyysin vielä liikkeessä sisällä ollessani vaimoltani, ettei hän totuttaisi lastamme kuulemaan “Jeesuksen nimessä ja veressä kaikki synnit anteeksi” -fraasia, sillä olin itse lapsena hyvin stressaantunut päivittäisestä syntisyyden esillä pitämisestä. Ahdistuin usein, kun kuulin jnjkksan, kun en tiennyt, mitä syntejä minun pitäisi uskoa anteeksi ja myöhemmin aloin neuroottisesti kaivella tekemisiäni, että osaisin varmasti uskoa kaiken mahdollisen anteeksi. Tätä taakkaa en toivonut omalle lapselleni.” K4

“Olin itse pelännyt lapsena ja nuorena hirveästi ja monia asioita: väärin tekemistä, synnin tekemistä, harhaan joutumista, Jumalan vihaa ja rangaistusta, helvettiin joutumista, maailmanloppua jne. Väärin tekeminen liittyi tavalliseen arkeen: pelkäsin mennä ei-vl-kavereiden luokse kylään, koska siellä saattoi kuulua huonoa musiikkia ja näkyä elokuvia tai tv-sarjoja, jotka olisivat turmelleet mieleni ja uskoni. Kotonani anteeksiantamus ei ollut arkisessa käytössä, joten kieriskelin syyllisyydessä aikuisuuteen saakka. En halunnut mitään tällaista lapsilleni. En halunnut että he imevät pelkoa tavallista elämää ja sen iloisia asioita kohtaan vain siksi, että ne jonkun porukan mielestä ovat syntiä.” K6

Vanhoillislestadiolaisissa uskonopillisissa käsityksissä ja käytänteissä koettiin omakohtaisesti olleen lapsuudessa ja nuoruudessa henkistä hyvinvointia uhkaavia piirteitä, joilta vanhemmat halusivat suojella omia lapsiaan. Myös Hurtig (2013, 46-47) nostaa saman huolen esille todeten, että jotkin lasten liikkeen uskonnollisissa tilaisuuksissa kohtaamat tunnelmat, sisällöt ja sanavalinnat voivat mahdollisesti vaikuttaa lapsen ajatteluun ja kehitykseen heikentävällä tavalla.

Ei juurikaan uskonnollista kotikasvatusta. Lopuksi, kertoi yksi vanhempi toteutaneensa uskonnollista kotikasvatusta käytännössä vain hyvin vähän ja kokeneensa tämän vähänkin varsin negatiivisesti. Tämä vanhempi koki lähtökohtaisesti identifioituneensa lestadiolaiseksi vain heikosti, mikä heijastui myös vanhemman kasvatustajatteluun. Oman kokemansa mukaan hän ei ollut juuri lainkaan kasvattanut tuolloin vauva- ja taaperoiikäistä lastaan lestadiolaisuuteen.

“Olen käynyt lapseni kanssa seuroissa kaksi kertaa. Ensimmäisellä kerralla ahdistuin, lapsi oli pieni vauva [muutettu alkuperäisilmaisuuksi]. Toisella kerralla minulla oli korvakorut korvissa ja hengittäminen oli astetta helpompaa. Lapsella oli tuolloin ikää ehkä vajaa vuosi. Olen myös kahdesti ollut lapsen kanssa suviseuroissa -- En ole siis varsinaisesti kasvattanut lastani ollenkaan lestadiolaisuuteen.” K7

Erään toisen vanhemman kohdalla uskonnolliseen kasvatukseen suhtautumisessa ja intensiteetissä tapahtui laajemmassa aikaikkunassa lestadiolaiseen yhteisöön kuuluttaessa muutos, jonka tuloksena aluksi uskonnollista kotikasvatusta tärkeänä pitänyt vanhempi päätyi tilanteeseen, jossa *“voimia mihinkään evankeliumiin tai uskonnolliseen kasvatukseen ei ollut” (K7).*

5.2 Vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättämisen koettu merkitys vanhemmuuden ja kasvatuksen näkökulmasta

Tämä luku käsittelee sitä, miten vanhoillislestadiolaisen liikkeen jättäneet kokevat irtautumisen vaikuttaneen omaan vanhemmuuteensa. Luku alkaa lapsiin liittyvien irtautumisen syiden käsittelyllä ja jatkuu irtautumisprosessien kuvauksella. Käsittelen luvussa sitä, miten irtautuminen muutti kokemusta vanhemmuudesta ja kasvattajuudesta ja mikä merkitys puolisoiden mahdollisilla katsomuksellisilla eroavaisuuksilla oli. Lisäksi, tuloksissa tarkastellaan sitä, miten liikkeen jättäneet suhtautuvat uskonnolliseen kotikasvatukseen ja mitkä asiat kasvatuksessa näyttäytyvät nykyään erityisen keskeisinä.

5.2.1 Lapset irtautumisen motiivina

Vaikka kirjoitelmapyyynnössä vanhempia ei pyydetty perustelemaan, miksi olivat jättäneet lestadiolaisen liikkeen, oli monilla tarve selittää päätöstään kertomalla syitä ja taustatekijöitä päätökselleen. Useimmiten kyse ei ollut mistään yksittäisestä syystä, vaan niitä oli monia. Suurimman osan kohdalla kyse oli älyllisestä epäilystä, joka kohdistui lestadiolaiseen elämäntapaan ja muihin uskonopillisiin käsityksiin, joita vanhempi oli alkanut kyseenalaistaa. Muutamat kertoivat uskonnollisten uskomusten sekä tuntemusten lakkaamisen olleen irtautumisen taustalla, kun taas toisille syynä oli yhteisössä koettu riittämättömyyden tunne. Vanhempien kertomat irtautumisen motiivit vastasivat näiltä osin aiemmissa tutkimuksissa esitettyä (Karjalainen 2011, 43-46; Ronimus 2011, 233-234; Timonen 2013, 85, 316-317, 378-379). On kuitenkin huomattava, että yksilöt ovat voineet kokea saman taustayhteisön paitsi keskenään hyvin eri tavoin, mutta myös yksilöinä eri elämänvaiheissaan vaihtelevin tavoin, jolloin myös irtautumisen syyt näyttäytyvät monimuotoisina.

Henkilökohtaisten syiden ohella vanhemmat perustelivat irtautumistaan varsin paljon lapsiin ja vanhemmuuteen liittyvillä tekijöillä. Näin ollen näiden motiivien tarkastelu on tärkeää, vaikka kyse ei ole varsinaisesti irtautumisen koetuista seurauksista vanhemmuudelle. Vanhempien kertomuksissa lapsia koskevat irtautumisen motiivit liittyivät joko lasten saamiseen, lapsista huolenpitoon tai toisaalta kasvattamiseen.

Lasten saamiseen liittyvät irtautumisen motiivit

Ehkäisykysymyksen pohdinta tai ehkäisy päätös oli toiminut kolmen vanhemman kohdalla asiana, joka oli käynnistänyt myös laajemman epäilyn koskien lestadiolaista uskoa ja elämäntapaa. Myös Rantalan (2013, 215) tutkimuksessa ehkäisykiellon vastustaminen näyttäytyi nimenomaan vanhemmuuteen liittyvänä irtautumisen taustatekijänä vanhoillislestadiolaisessa kontekstissa. Tässä tutkimuksessa muutaman vanhemman kohdalla tieto raskaudesta tai lapsen syntymä johtivat henkilökohtaisen uskon kyseenalaistamiseen. Eräälle vanhemmalle kokemukset selviytymiskeskeisestä pikkulapsiarjesta, vaikeat raskaus- ja synnytyskokemukset sekä oman fyysis-henkisen hyvinvoinnin vakava vaarantuminen yhdessä johtivat irtautumispäätökseen - lestadiolaisessa pelastuskäsityksessä pitäytyminen oli johtanut kestävämpään inhimilliseen kärsimykseen. Myös Timosen (2013, 318-319) tutkimuksessa liikkeen taholta koettu ymmärtämättömyys henkilökohtaisia elämäntilanteita ja väsymystä kohtaan mainittiin irtautumisen taustalla vaikuttaneeksi tekijäksi.

“Raskaus oli hirveä, synnytys oli ihan hirveä ja vauva itki. Jo toinen raskaustesti oli saanut uskon horjumaan mutta todellinen valaistuminen iski synnytyssalissa. Kipu oli niin hirveä että vaivuin johonkin horrokseen. Kuulin mitä ympärillä tapahtui mutten voinut reagoida mihinkään ympärillä olevaan, koko synnytys oli vaan jotenkin sumeaa selviytymistä. Ainut selkeä ajatus minkä muistan oli se kun ymmärsin etten oo valmis maksamaa tätä hintaa taivastapaikasta ja jos se on sen arvoinen se saa jäädä seuraavalle.” K9

Lapsista huolenpitoon liittyvät irtautumisen motiivit

Neljä vanhemmista perusteli irtautumistaan lapsista huolenpitoon liittyvillä tekijöillä. Kaksi kaoottista pikkulapsiarkea elänyttä ja elämänhallinnan tunteen puutteesta kertoutta vanhempaa kertoivat vaikeuksistaan vanhemmuudessa irtautumisen motiivina. Toisen vanhemman lestadiolaisen uskon sammutti havahtuminen oman lapsen voimakkaaseen psyykkiseen pahoinvointiin sekä tämän seurauksena aloitettu ehkäisy, kun taas toinen kertoi luottamuksen loppumisesta Jumalan huolenpitoon vaikeassa elämäntilanteessa pikkulapsien kanssa selviydyttäessä.

“Aluksi tuli kapina, kapina sitä Jumalaa vastaan jonka oltiin luvattu auttaa kun omat voimat ei riitä, mutta ei se Jumala tullut vaippaa vaihtamaan, ei se Jumala valvonut itkevän lapsen kanssa vaan itse oli selvittävä.” K9

Kaksi muuta vanhempaa perustelivat irtautumistaan haluttomuudellaan joutua tilanteeseen, jossa heillä ei suurperheen vanhempina olisi resursseja huomioida tai huolehtia

kaikista lapsistaan kunnolla. Ensimmäinen koki, että näin oli käynyt hänen omassa lapsuudessaan, minkä halusi välttää nyt ollessaan itse vanhempi. Tällöin vanhemman valintoja ohjasi halu toisin toimimiseen ja lapsuudenkodin mallista poikkeamiseen (vrt. Hoikkala 1993;52-53; Kempainen 2001, 128-129, 152, 160). Toinen vanhemmista korosti, että vastuu lapseen liittyvästä huolenpidosta oli alkanut tuntua suuremmalta kuin pelko pettymyksen tuottamisesta läheisille irtautumisen myötä:

“Irtautumiseni on tapahtunut osittain lapseni takia – lapsen saatuani elämän koko perspektiivi muuttui: siihen asti irtautuminen tuntui hankalalta koska ei halunnut pahoittaa vanhempien/isovanhempien/tiettyjen ystävien mieltä. Lapsen saatuani nuo asiat tuntuivat vähemmän tärkeiltä, kuin se että pystyisin olla lapselleni paras mahdollinen äiti. Lapsi on suurin vastuu mitä minulle on elämässä tapahtunut, ja koen suurta vastuuta etenkin siitä että lapsi ylipäättään on olemassa. Toisesta ihmisestä huolehtiminen on niin järkyttävän iso asia, että en voisi kuvitellakaan mikä ristiriita elämässä syntyisi jos ei pystyisi huolehtimaan omista lapsistaan kun heitä olisi niin monta ettei jokaiselle riitä syyliä, aikaa ja keskittymistä.” K8

Sama irtautumispäätökseen hidastavalla tavalla vaikuttanut läheisten reaktioiden pelko sekä huoli ihmissuhteiden jatkuvuudesta näkyy myös aiemmissa irtautumisilmiötä käsitelleissä tutkimuksissa (Karjalainen 2011, 48; Ronimus 2013, 234-235). Kuten Tuomaala (2001, 88) toteaa, voi yksilön irtautumispäätös merkitä kiintymyssuhteiden kyseenalaistumista, jolloin kyse ei ole irtautuvan yksilön näkökulmasta vähäpätöisestä huolesta. Edellisen esimerkin vanhemman (K8) monet merkitykselliset lähisuhteet sijoittuivat uskonnollisen yhteisön sisäpuolelle, jolloin älyllisestä epäilystä huolimatta irtautuminen oli tuntunut ennen lasta vaikealta. Timosen (2013, 27, 318-319, 382-383) mukaan irtautuminen tapahtuukin usein eri tahtisesti uskonnon eri ulottuvuuksilla, ja usein juuri emotionaalisella ulottuvuudella voi olla erityistä kiinnipitävää voimaa suhteessa irtautumista pohtivaan yksilöön.

Lasten kasvattamiseen liittyvät irtautumisen motiivit

Puolet vanhemmista perustelivat irtautumispäätöstään sillä, että he olivat kokeneet uskonyhteisön joltakin osin sopimattomaksi kasvuympäristöksi lapselleen. Kolme vanhemmista halusi suojella omia lapsiaan erilaisilta uskonkäsityksiin kietoutuvilta peloilta, joita olivat itse liikkeen parissa kasvaneena kokeneet. Tällöin kyse oli jälleen Hoikkalan (1993, 52-53) ja Kempaisen (2001, 23-24, 160) kuvailemasta vanhempien kasvatustietoisuudesta: vanhempien toimintaa kasvattajana ohjasi tietoinen halu välttää oman lapsuutensa kielteisyydet.

“Tyttölapsi. Tämä asia sai minut jo lapsen syntyessä ajattelemaan, että haluanko tosiaan kasvattaa lasta sellaiseen yhteisöön joka on hankaloittanut omaa aikuistumistani, omien unelmieni kuulemista ja käytännössä pakottanut minut elämään varhaisaikuisuuteni valtavien ristiriitojen ja helvetinpelon vallassa.” K8

Myös kaksi muuta vanhempaa nostivat esille ristiriitaisuuden tunteen kasvattajana: kun vanhempi kyseenalaisti liikkeen uskonkäsitusten totuudellisuutta ja liikkeen elämänmuodon mielekkyyttä, ei lestadiolaisuuteen kasvattamista koettu luontevaksi tai eettisesti edes oikeaksi. Vanhemmat halusivat välttää lasten kasvattamista kaksinaisstandardeihin ja Tuomaalankin (2001, 88-109) kuvailemaan kaksoiselämään yhteisön sisällä.

“Lopullista päätöstäni nopeutti lapset, sillä tuntui väärältä opettaa lapsia uskomaan sellaiseen, mitä itse kyseenalaistin ja pidin naurettavana.” K1

“Jossain vaiheessa ajatusprosesseja ymmärsin, että itse voisin ehkä elää omaa elämäni omilla säännöilläni ”salaan” soveltaen jyrkkiä lestadiolaisia oppeja, mutta en halua viedä puolustuskyvyttöni lastani herätysliikkeen tilaisuuksiin kuulemaan sitä opetusta. Tiesin, että jossain vaiheessa irtautuminen tulee ajankohtaiseksi.” K3

Moni vanhempi koki käytännössä lapsen tai lasten olevan ainakin osasy syy ellei tärkein syy irtautumiselle, mutta myös irtautumispäätöstä nopeuttanut tekijä.

5.2.2 Perhetilanne ja sen kehitys vanhemman irtautumisen myötä

Irtautuminen vanhoillislestadiolaisuudesta oli tapahtunut vastanneiden vanhempien kesken varsin erilaisissa elämäntilanteissa ja samoin myös päätöksestä seuraavat koetut yksilö- ja perheentasoiset merkitykset vaihtelivat vanhempien välillä. Aiemmissä tutkimuksissa nimenomaan oma perhe puolisoineen ja lapsineen on ymmärretty tärkeimmäksi tueksi yksilön irtautumisprosessissa (Karjalainen 2011, 61-62; Tuomaala 2001, 81), mitä ajatellen tämän tutkimuksen vanhemmat asettuivat keskenään erilaisiin asemiin tuen saamisen suhteen. Myös ajatukset lasten osallisuudesta ja kuulumisesta liikkeeseen vaihtelivat paljon vanhempien välillä.

Kolmen vanhemman tapauksessa liikkeeseen jäänyt puoliso oli kokenut ainakin alussa toisen irtautumisen vaikeana asiana, ja näissä perheissä lasten kerrottiin olevan jollakin tavalla vanhoillislestadiolaisen liikkeen toiminnassa mukana toisen puolison osallisuuden kautta. Muutama vanhempi kertoi irtautumisen liikkeestä olleen koko perhettä koskeva ja puolisoitten yhteinen päätös, joka yhden vanhemman tapauksessa oltiin hyväksytetty myös perheen teini-ikäisellä lapsella.

Neljän vanhemman kohdalla puolisoit olivat molemmat irtautuneet, mutta keskenään eri aikaan: kahden kohdalla aviopuoliso oli irtautunut kirjoittanutta puolisoa aiemmin, kun taas toisten kahden kohdalla nimenomaan kirjoittanut vanhempi oli irtautunut liikkeestä puolisoaan aiemmin. Myös tällöin puolisoitten kesken kerrottiin olleen erimielisyyksiä,

kun vanhempien irtautumisprosessit eivät olleet käynnistyneet samantahtisesti. Näissä tapauksissa lasten osallisuus liikkeeseen vaihteli: eräs kertoi, että molempien irtauduttua kukaan perheenjäsenistä ei enää osallistunut liikkeen toimintaan, kun taas toisen tapauksessa lapset osallistuvat toimintaan jonkin verran isovanhempien kautta, mikä vanhempaa ei huolestuta tai mihin tämä suhtautuu välinpitämättömästi; *“Lapset käy välillä isovanhempien kanssa seuroissa kuuntelemassa satuja ja laulamassa laalaalaata”* (K9). Eräs näistä vanhemmista, joka on puolisoineen irtautunut, halusi ajatella lapsensa olevan edelleen lestadiolainen.

Lopuksi, yhden vanhemman tapauksessa liikkeestä irtautuminen tapahtui yhtäaikaaisesti avioeron kanssa, eivätkä vanhempi tai lapset ole osallistuneet liikkeen toimintaan sittemmin.

Toisaalta, vaikka vanhempi olisi henkilökohtaisesti jättänyt liikkeen, voidaan huomata, että monessa tapauksessa lapset ovat jääneet liikkeen vaikutuspiiriin esimerkiksi lähisukulaisten tai puolison osallisuuden kautta.

Irtautumisprosessin luonteesta, yksilökohtaisesti koetuista irtautumisen merkityksistä sekä perheentason elämänmuutoksen luonteesta

Puolet vanhemmista kertoivat liikkeen jättämisestä olevan aikaa alle kaksi tai kaksi vuotta, ja samat vanhemmat kokivat irtautumisprosessin yhä keskeneräiseksi. Vain muutama vanhempi sijoitti irtautumisen menneisyydessä tapahtuneeksi ja ymmärsi prosessin siten päättyneeksi. Tällöin irtautumispäätöstä oltiin pohdittu huolellisesti ensin useita vuosia. Mitä tulee irtautumisprosessin keston, käsittelee Timonen (2013, 11, 25-27, 318-319) irtautumista prosessina, joka etenee epälineaarisesti, ei-juonellisesti ja uskonnon eri ulottuvuuksien suhteen epätasaisesti. Hän korostaa irtautumisprosessin tarkastelun tärkeyttä koko yksilön elämänkaaren laajuudessa aikaikkunassa, jolloin myös irtautumisprosessin mahdollinen keskeneräisyys ja päättymättömyys tulee huomioiduksi. Subjektivisen merkityksenannon tasolla prosessi voi muodostua varsin pitkäksi, ja yksilö voi merkityksellistää irtautumiseen liittyviä tapahtumia ja tunteita eri tavoin eri elämäntilanteissaan. (mts. 11, 25-27, 318-319.)

Itse irtautumisprosessia kuvattiin henkilökohtaisella tasolla muutaman vanhemman osalta varsin runsaasti. Vaikka joitakin yhtäläisyyksiä vanhempien välillä löytyi, ymmärrän Rothbaumin (1988, 27) ja Timosen (2013, 11, 85) tavoin, että lopulta irtautumisko-

kemukset ovat samalla myös syvästi yksilöllisiä: irtautujat eivät ole yksi yhtenäinen kategoria, eivätkä tietyt yhteisöt tuota automaattisesti samanlaisia irtautumiskokemuksia. Irtautumisprosessin kokemisen tapaan vaikuttavina tekijöinä on nähty pikemminkin yksilön persoonaan, sosiaalisten suhteiden laatuun sekä yhteisöön sitoutumisen asteeseen liittyviä seikkoja (Marin 2016, 89; Timonen 2013, 12).

Kuitenkin, kolmen vanhemman kertomuksia yhdisti kokemus irtautumisprosessin alun emotionaalista haastavuudesta: irtautumista kuvattiin muun muassa ”tunnekuohuna” (K1), tunnetason ja sosiaalisten suhteiden ”ennennäkemättömänä myrskynä” (K4) tai seuraavasti: *”tietylainen pohja putosi alta”* (K1). Toisaalta, eräs vanhempi kuvasi kriisiluontoisuuden sijaan pidemmällä aikavälillä tapahtunutta irtautumistaan pikemminkin hiipuvan osallisuuden kautta. Timosen (2013, 11, 335) mukaan irtautumista käsittelevissä tutkimuksissa erityisesti juuri kriisinäkökulma on korostunut, jolloin ilmiön monimuotoista ilmenemistä muun muassa myös vähittäisenä, ikään kuin ulkopuolelle hitaana liukumisena ei ole niin hyvin tunnistettu.

Irtautumisen yksilökohtaisesti koettuja merkityksiä korostettiin myös paljon. Kolmea vanhempaa yhdisti kokemus, että **hengellisyys tai hengellisyyden kaipuu ei sinänsä lakannut** vanhoillislestadiolaisesta liikkeestä irtautumisen myötä. Eräs vanhempi koki alkuun etääntyneensä uskonnollisuudesta, mutta sittemmin uskon omakohtaistuneen ja voimistuneen. Yksi vanhempi (K10) kuvasi ristiriitaista tai epäselvää suhtautumista uskonnollisuuteen ja omaan henkilökohtaiseen uskoon ensin todeten *”Koen olevani irtautumisesta huolimatta hengellinen ihminen ja kaipaan Jumalaa välillä lähemmäs elämääni”* ja sitten *”Toki myös on aikoja jolloin kyseenalaistan koko Jumalan ja Raamatun olemassaolon”*. Näitä hengellisyyttä elämässään vaalivia vanhempia yhdisti tarve määritellä uskonnollisuus ja henkilökohtainen usko uudella, aiemmasta poikkeavalla tavalla. Kaiken kaikkiaan näiltä osin tulokset vastasivat myös aiempia tutkimuksia: osana laajempaa maailmankuvallista muutosta yksilön täytyy määritellä suhteensa uskonnollisuuteen uudelleen, ja yhdestä uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen voi yhtä lailla merkitä niin uskonnollisuuden merkityksen hiipumista tai lakkaamista kuin henkilökohtaisen uskon voimistumistakin (Jacobs 1989, 104-105; Karjalainen 2011, 54-56; Ronimus 2013, 234; Timonen 2013, 338). Toisaalta, kuten erään vanhemman tapauksessa, ei irtautuminen merkinnyt suuria muutoksia hengellisyyden näkökulmasta, sillä henkilö ei ollut kokenut itseään alunperinkään kovin uskovaiseksi (vrt. Timonen 2013, 56).

Seitsemän vanhemman mainitsemana ja siten erityisen yleisenä tarinana aineisossa esiintyi se, että irtautumisen koettiin merkinneen alkua **oman itsen löytämiselle, omaksi itsekseen kasvulle sekä oman itsen hyväksynnälle**. Monet olivat kokeneet vapautuneensa yhteisön “muoteiksi” sanoittamistaan odotuksista (vrt. Ronimus 2013, 233-234; Timonen 2013, 382). Irtautuminen merkitsi identiteettityön käynnistymistä tai jatkumista, ja muutamat mainitsivat tällöin kokeneensa irtautumisen varsin kokonaisvaltaisena muutoksena (vrt. Tuomaala 2001, 88). Rothbaumin (1988, 226-227) mukaan tiivistä uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen merkitsee usein yksilöllisen identiteetin rakentamista ryhmäidentiteetin sijaan, mikä näkyy myös erään vanhemman tavassa hahmottaa muutosta omalla kohdallaan.

“-- toivon alkaa rakentaa yksilöidentiteettiä yhteisöidentiteetin tilalle” K5

“Jo raskaudesta asti sisäinen minäni pikkuhiljaa alkanut muotoutuun. Lopulta muotoja oli niin paljon etten enään asettunut siihen muottiin mikä mulle oli annettu.” K9

“Olen prosessissa, jossa pyrin löytämään oman itseni ja omat arvoni sen mukautuvaisen, aina sosiaalisen ja kunnollisen uskovaisen itseni tilalle -- Olen löytänyt itsestäni introvertimman puolen, jonka olemassaolon hyväksymistä ja uuteen itseeni tutustumista yritän opetella.” K4

“Tiukat hengelliset opit vaikuttivat väistämättä myös muuhun ajatteluun ja asenteisiin, joten elämänmuutos on ollut kokonaisvaltainen.” K3

Lisäksi, vanhemmat kokivat vanhoillislestadiolaisuudesta irtautumisella olleen **mielenterveyttä sekä heikentäviä että edistäviä merkityksiä**, joista jälkimmäisten osuus oli aineistossa selkeästi runsaampi. Kaksi koki irtautumisen myötä mielenterveytensä heikentyneen: toinen kärsi masennuksesta ja perusturvallisuuden tunteen heikentymisestä, kun taas toinen totesi *“Traumoja on paljo, estoinen olen monessakin asiassa”* (K10). Myös muissa tutkimuksissa irtautumisprosessiin on havaittu liittyvän sekä mielenterveydellisiä että sosiaalisia ongelmia (Kettunen 2011, 186; Marin 2016, 91; Ronimus 2013, 235; Timonen 2013, 11, 337). Toisaalta muun muassa Marinin (2016, 91) mukaan yleistä prosessissa on ajan myötä tapahtuva negatiivisten tunteiden laimeneminen ja toisaalta myönteisten vahvistuminen. Siinä missä vanhemman mielenterveysongelmat tulkitaan usein uhkaksi vanhempana toimimiselle (Leinonen, Solantaus & Punamäki 2005, 238), saattavat koetut elämäkriisit näyttäytyä myös käännekohtina kohti tasapainoisempaa perhe-elämää (Tapio ja muut 2010, 117-118).

Monen kohdalla irtautuminen sinänsä oltiin koettu tutkittavien sanoin vapauttavana. Eräs vanhempi koki, että oli nyt stressittömämpi, kun taas toinen oli helpottunut uskonnollisiin uskomuksiin liittyvien pelkojen lakkaamisesta, elämän tämänpuoleistumisesta sekä mahdollisuudesta nauttia siitä omaehtoisemmin. Yhdelle vanhemmalle irtautumisella oli

mielenterveyden hoitamisen kannalta erityisen olennainen merkitys, sillä vasta irtautumisen myötä seurannut raskautumisen ennakoitavuus oli tehnyt mahdolliseksi sopivan lääkityksen aloittamisen. Ronimuksen (2013, 235) ja Timosen (2013, 322-323) mukaan irtautumisen myönteiset merkitykset perustuvat osin yksilön kokemuksiin siitä, että irtautuminen voidaan kokea oman toimijuuden haltuunottona, jolloin yksilö saattaa tehdä yhteisön kontrollista riippumattomia itsenäisiä valintoja sekä rakentaa oman ajattelunsa varassa itselle perusteltua maailmankuvaa.

Perheensä nykyistä elämäntilannetta vakiintuneeksi tai suorastaan onnelliseksi kuvasi neljä vanhempaa, jolloin ymmärrän **irtautumisen perheen tasoisena elämänmuutoksena myönteiseksi**: “-- *elämämme on onnellisempaa kuin koskaan*” (K6); ““*Olemme keskustelleet perheeni kanssa miten elämämme on muuttunut lähdön jälkeen. Kaikki olemme olleet yhtä mieltä siitä, että elämä on nykyään paljon ihanampaa ja valoisampaa*” (K5). Irtautumisprosessin päätyttyä joissakin tapauksissa vaikeiden vaiheiden jälkeen vakiintuneeseen ja elämänlaadultaan aiempaa parempaan tilanteeseen, muistuttaa Timosen (2013, 10-11) näkemystä siitä, kuinka irtautumisprosessia on tutkimuskirjallisuudessa ollut hyvin tyypillistä käsitellä.

Tässä mielessä eräänlaiseksi vastatarinaksi hahmottuu yhden hiljattain liikkeen jättäneen vanhemman irtautumiskertomus, jossa tämä kuvasi perheensä elämäntilannetta nykyään haastavaksi: “*On todella uuvuttavaa olla äiti, rakentaa uutta minäkuvaa ei-lestadiolaisena, olla perheen ainut "epäuskovainen", tasapainotella lestadiolaisuuden vierellä ja kantaa huolta lasten tulevaisuudesta -- Tämä aihe on läsnä joka hetki, sitä ei pääse pakoon mihinkään. Suurin murhe omassa irtautumisprosessissani on nimenomaaan ollut perhe-elämän haasteet. Tulevaisuus on kuitenkin vielä elämättä, katsotaan mihin se johdattaa.*” (K1). Ymmärrän tällöin **irtautumisen perheen tasoisena elämänmuutoksena ristiriitaiseksi**. Vaikka yksilötasolla irtautuminen olisikin koettu myönteisesti, saattoi perheen kontekstissa päätös aiheuttaa tilanteesta riippuen vaikeitakin jännitteitä. Toisaalta, kaikki vanhemmat eivät kokeneet irtautumisen juuri muuttaneen perhesuhteitaan tai elämäntilannettaan: “*Irtautumisen jälkeen elämässäni ei loppuen lopuksi ole ulkoisesti niin paljoa muutosta tapahtunut*” (K10).

5.2.3 Kokemukset vanhemmuudesta ja kasvattajuudesta irtautumisen myötä

Vain muutama vanhempi arvioi eksplisiittisesti sitä, missä määrin kokivat irtautumisen vaikuttaneen itseensä vanhempina ja kasvattajina. Eräs vanhempi koki, että ajattelu vanhempina ja kasvattajana oli muuttunut aika paljon: kasvatukselliset periaatteet eivät olleet sinänsä muuttuneet, mutta kasvatustietoisuutta koettiin olevan nyt paljon enemmän. Toinen vanhempi koki irtautumisen merkityksen taas vähäiseksi kasvattajuuden ja vanhemmuuden näkökulmasta: *“Ajatteluni vanhempina ja kasvattajana ei suuremmin ole irtautumisen takia muuttunut, mutta lähtökohtaisestikaan en ehkä vanhempina ja kasvattajana ole mieltänyt itseäni kovin lestadiolaiseksi -- olen kasvanut vanhemmuuteen oikeastaan vasta siinä vaiheessa kun lestadiolaisyhteisöön kuuluminen ei ole ollut minulle sisimmässäni itsestään selvää tai se arvopohja millä olen elänyt”* (K8). Kaikki vanhemmat eivät artikuloineet koetun muutoksen suuruutta sinänsä, mutta kertoivat kyllä, mitkä asiat nykyisessä, irtautumisen jälkeisessä vanhemmuuden kokemuksessa olivat uutta tai merkittävää heille itselleen.

Samalla tavalla kuin irtautumisprosessin kokemisen yksilöllisyys on tärkeä ymmärtää tutkijana, en myöskään Kuusistoa (2011, 55) lainaten lähtökohtaisesti oleta vanhempien jakaneen tai jakavan samaan yhteisötaustaan kuulumisesta tai siitä irtautumisesta huolimatta keskenään täysin samanlaisia käsityksiä ja kokemuksia kasvatuksesta. Siitäkin huolimatta, että uskonnollisissa marginaaleissa tiedetään esiintyvän huomattavaa yhdensuuntaisuutta kasvatuksellisessa ajattelussa ja toiminnassa vanhempien kesken (Kuusisto 2011, 13, 23, 105-107), on myös vanhempien mahdollisesti edustama moninaisuus kasvatuksen arvoissa, käytännöissä ja uskomuksissa tärkeä nähdä (Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 212) ja myös tehdä näkyväksi tutkijana.

Vanhemman ja lapsen vapaus olla oma itse

Vapaus olla oma itse nostettiin yksilötason kysymyksenä tärkeäksi, mutta toisaalta sen koettiin olevan muutamien vanhempien kohdalla keskeistä myös vanhempina olemisen ja toimimisen näkökulmasta. Tärkeää oli, että niin vanhemmilla kuin lapsillakin oli vapaus olla oma itsensä. Yksi vanhempi korosti sitä, ettei halua pakottaa lastaan mihinkään ennalta määrättyyn muottiin, kun taas toinen halusi tukea lapsiaan omaksi itsekseen kasvamisen prosessissa. Vanhemmat korostivat näin lapsen yksilöllistymiskehityksen tukemista sosiaalistamistehtävän kustannuksella, joiden välissä tasapainoilun esimerkiksi Hellström (2010, 77) ja Pulkkinen (1977, 305) ymmärtävät kotikasvatuksen universaa-

liksi tavoitteeksi. Lapsen kasvurauhan turvaaminen sekä autonomian kehittymisen tukeminen näyttäytyvät myös Sinkkoselle (2002, 292) sekä Hellströmille (2010, 178) hyvän vanhemmuuden mittareina: hyvä vanhempi ei kohdistakaan liian rajoittavia tai voimakkaita odotuksia lapsen persoonan kehityksen suhteen, vaan lasta lähestytään pikemminkin eräänlaisena mysteerinä. Nykyinen mahdollisuus yksilöllisyyteen sekä omana itsenä olemiseen näyttäytyi vastakohtana lestadiolaisuudelle, joka sosialisoinnin kontekstina oli tarkoittanut painetta sopeutua ja sopeuttaa tiettyihin odotuksiin yhdenmukaisesti (vrt. Ronimus 2013, 232-234).

“Olen vapaa olemaan oma itseni, mikä on minun mielestäni perustavanlaatuinen asia vanhemmuudessa. Parasta vanhemmuutta on sellainen jossa välitetään, huolehditaan, ja annetaan kaikkien perheenjäsenten olla sellaisia kuin ovat sen suuremmin mihinkään muotteihin tunkematta.” K8

“ -- nykyisin tärkeäksi on tullut lasten tukeminen: haluan auttaa heitä tulemaan siksi, joita he ovat.” K2

“Uskon kuitenkin, että yhteisöstä irtaantuneena vanhempänä pystyn antamaan lapselleni turvallisen kodin, jossa on tilaa lapsen omalle ajattelulle ja persoonalle” K10

Suhtautuminen ja suhde omiin lapsiin muutoksessa

Muutama vanhempi koki liikkeen jättämisen muuttaneen ainakin pidemmällä aikavälillä suhtautumistaan lapsiinsa. Molemmat vanhemmat kokivat saaneensa lapsia lestadiolaisina ollessaan omasta tahdostaan riippumatta tai oman tahdon vastaisesti, jolloin lapset olivat tuntuneet itsestäänselvyydeltä. Toinen vanhempi oli kokenut irtautumisen alkuvaiheessa, ettei uupumuksen keskellä ollut jaksanut huolehtia lapsista, joita ei ollut koskaan halunnutkaan. On varsin yleisesti tiedossa, että stressaavat elämäntilanteet ja mielen-terveyden ongelmat voivat heijastua perheissä vanhemmuuden vaikeuksina ja puutteina, millä puolestaan on merkitystä lapsen kehitykselle (Kettunen, Krats & Kinnunen 1998, 81-82; Leinonen, Solantaus & Punamäki 2003, 238).

“Olin niin loppu että pelkäsin että joku päivä mulla naksahdaa ja teen lapsilleni jotain. Jäin sänkyyn koska en ollut ikinä lapsiani halunnut niin en myöskään niitä halunnut hoitaa.” K9

Samat vanhemmat kokivat irtautumisen myötä oppineensa kuitenkin arvostamaan lapsiaan, rakastamaan näitä ja tuntemaan vanhemmuudesta iloa. Tällöin irtautuminen vanhempaa ja koko perhettä koskevana elämänkriisinä toi pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna myös myönteisiä muutoksia perhe-elämään ja vanhemmuuden kokemiseen (vrt. Tapio ja muut 2010, 117-118).

“Uskon kieltämisen jälkeen koin ensimmäistä kertaa rakastani lapsia.” K9

“Oikeastaan vasta uusi puolisoni on opettanut minulle, että lapset eivät ole itsestään-selvyyys vaan suuri lahja. Ollessani vielä vii lapset olivat jotain, joka vain on tullut elämään halusimmepa tai emme. Nykyisin he ovat ihania aarteita, kallis asia elämästäni, ja yritän olla heille läsnä jokaisena päivänä jonka he ovat luonani.” K7

Vapaus ja itsenäisyys vanhempana sekä päätösvalta omiin ja lapsen asioihin: myönteistä suhtautumista ja epävarmuutta

Vanhemmista viisi manitsi erityisen tärkeäksi irtautumisesta seuranneeksi muutokseksi vanhemmuudessa vapauden ja itsenäisyyden. Vanhemmat kokivat, että irtautumisen myötä heillä oli nyt aidosti päätösvalta itseään ja lastaan koskevissa elämänvalinnoissa. Tätä muutosta voidaan käsitteellistää Nenosta (2013, 116-117) mukailien moraalisen harkintavallan siirtymisenä yhteisöltä yksilölle tai Ronimuksen (2013, 135, 232-235) tapaan yksilön oman toimijuuden haltuunottona passiivisen yhteisökontrolliin sopeutumisen sijaan. Vanhemmuus koettiin nyt yksityisempänä asiana, kun vanhemmuuteen ja kasvattamiseen liittyvissä valinnoissa ei tarvinnut enää huomioida yhteisöä kanssakasvattajana samalla tapaa kuin ennen (vrt. Kempainen 2001, 15-16). Tämän lisäksi ylipäätään mahdollisuus pohtia ja valikoida omakohtaisesti elämän ja kasvatuksen arvoja sekä eettisiä kysymyksiä koettiin merkittäväksi muutokseksi vanhemmuudessa. Samankaltaisista kokemuksista yksilötasolla ja ilman suoranaista yhteyttä vanhemmuuteen raportoi myös Timonen (2013, 322-323). Enimmäkseen vanhemmat kokivat harkinta- ja päätösvalan omakohtaistumisen nimenomaan hyvin myönteisenä ja vanhempana olemista sekä toimimista helpottavana asiana.

“Irtautumiseni on vaikuttanut monellakin tapaa. Ehkä tärkeimpänä asiana koen, että yksilön vapaus tehdä itse omat päätöksen oman ja lapsen elämään liittyen” K10

“Irtautumisen jälkeen olen kokenut helpommaksi kasvatustehtävänkkin, kun saan nykyään sitäkin tehtävää hoitaa, ajattelen omilla aivoilla ja maalaisjärjellä, eikä yhteisön antamilla säännöillä, mitkä koin hyvin suvaitsemattomaksi.” K5

“Meidän perheelle irtautuminen merkitsi valtavaa henkistä muutosta, kun ohjat omasta elämästä oli ensimmäistä kertaa itsellä. Pala kerrallaan alkoi arvojen ja asenteiden purkamisen ja käsittely, miten todella itse ajattelee ja tuntee oikeaksi, ja siten haluaa opettaa lapselle-- Parasta nykyisessä vanhemmuudessa on nimenomaan asioiden selkeys. Kaikki asiat voidaan puhua halki ja nimetä niin kuin ne ovat ja kaikki tunteet niihin liittyen ovat sallittuja. Kun olen itse sitoutunut oman elämäni arvoihin sydämeistäni, se tuntuu vastakohtalta lestadiolaiselle vanhemmuudelle, joka olisi ollut täynnä tabuja, kirjoittamattomia sääntöjä, ehdottomuutta ja puhumattomuutta” K3

Kaksi vanhempaa kokivat, että nykyään eettinen ajattelu ja erilaisten valintojen perustelu ei perustu heidän kohdalla enää liikkeen tavanmukaisuuteen nojaavalle etiikalle: *“Itse haluan opettaa erottamaan oikean ja väärän todellisuutena, enkä sellaisena että "näin on tapana.” (K1); “-- enkä perustele asioita sanomalla, että "näin on tapana” (K2).*

Eräs vanhempi kertoi, että hän pyrki nyt tietoisesti irti sekä aiemmista paineista olla kunollinen ja kuuliainen muille että siitä kokemuksesta, että muut tarkkailisivat perheen elämää. Päätösvallan ottaminen omasta elämästä sekä kokemus odotuksista vapautumisesta eivät näin ollen näyttäneet asioina, jotka välttämättä seuraisivat välittömästi liikkeestä muodollisesti irtauduttaessa.

Toisaalta, esitti muutama vanhempi myös irtautumisen myötä nousseita huolia ja epävarmuuksia omasta osaamisestaan kasvattajana ja vanhempana. Yksi vanhempi koki epävarmuutta esimerkiksi päihde- sekä seksuaalikasvatuksesta tulevaisuudessa, kun nämä eivät olleet kuuluneet omaan nuoruuteen. Toisaalta vanhempi suhtautui haasteisiin toiveikkaasti, sillä hän luotti kodin avoimen keskustelukulttuurin tukevan nuoria erilaisissa elämäntilanteissa. Toinen vanhempi kuvasi ristiriitaisia tunteita suhteessa vapauteen kasvattajana:

“Tällä hetkellä -- tunnen välillä kutkuttavaa onnea vapaudestani, mutta toisaalta myös hirvittävää pelkoa siitä, että osaanko tehdä itse oikeat päätökset ja valinnat ja onko ne hyviä lapsen tulevaisuuden kannalta.” K10

Pulkkisen (1979, 300) mukaan kasvattaja tarvitseekin erityistä itseluottamusta tilanteissa, jossa kasvatustraditiot katkeavat syystä tai toisesta. Moniarvoisessa yhteiskunnassa lastaan kasvattava, mutta oman elämänsä jäsentyneeksi kokevalla vanhemmalla voi olla vaikeuksia määritellä sitä, millaiseksi aikuiseksi haluaisi lastansa kasvattaa (mts. 300).

Vanhemmalla vastuu itsestään ja lapsestaan

Neljä vanhempaa koki irtautumisen merkitsevän nimenomaan vastuunottoa omasta ja lapsen elämästä sekä hyvinvoinnista. Kun omat ja lasta koskevat elämänvalinnat olivat omakohtaisesti harkittuja, myös vastuu päätöksistä omakohtaistui.

“Otin vastuun niistä [lapsista], otin vastuun omasta elämästä.” K9

“Näen irtautumisen ensimmäisenä tapahtumana, jolloin tunsin todella ottavani vastuun omasta lapsestani ja hänen hyvinvoinnistaan” K3

“Vastuu omista valinnoista on siirtynyt yhteisöltä minulle --” K2

5.2.4 Nykyinen asennoituminen uskonnolliseen kotikasvatukseen ja mahdollisen uskonnollisen kotikasvatuksen sisällöt

Vanhemmat erosivat keskenään siinä, miten he suhtautuivat nykyään uskonnolliseen kotikasvatukseen ja toisaalta missä määrin sekä millaista uskonnollista kotikasvatusta he käytännössä toteuttivat. Asennoituminen jakautui kahteen päälinjaan: osa suhtautui selkeään kielteisesti tai varauksellisesti uskonnolliseen kotikasvatukseen, kun se ymmärretään laajasti uskonnolliseen yhteisöön juurruttamisena, kun taas osa suhtautui uskonnolliseen kotikasvatukseen myönteisesti uudelleenmääriteltyään sen sisällöt aiemmasta poikkeavalla tavalla. Myönteisesti uskonnolliseen kotikasvatukseen (ymmärrettynä nimenomaan lestadiolaisuuteen kasvattamisena) suhtautui yksi lestadiolaisen liikkeen jättänyt vanhempi muodostuen samalla aineiston poikkeustapaukseksi.

Kielteinen ja kriittinen suhtautuminen uskonnolliseen kotikasvatukseen

Muutama vanhempi suhtautui yksiselitteisen kielteisesti uskonnolliseen kotikasvatukseen, kun se ymmärretään lestadiolaiseen uskoon ja uskonyhteisöön juurruttamisena. Toinen vanhemmista totesi, ettei halunnut kasvattaa lastaan uskonnolliseen tai mihinkään muuhun katsomukseen: *“En halua kasvattaa lapsiani mihinkään uskoon. En lestadiolaisuuteen mutta en myöskään vanhempien ”epäuskoon”* (K9). Muutama muu vanhempi suhtautui uskonnolliseen kotikasvatukseen kriittisesti, kuten eräs vanhempi toteaa: *“Uskonnolliseen kotikasvatukseen suhtaudun nykyään hieman varautuneesti, riippuen uskonnollisuudesta”* (K3). Toisin sanoen monikaan ei suhtautunut kategorisen kielteisesti uskonnolliseen kotikasvatukseen, vaan vanhemmat asettivat sille nyt uusia ja itselleen sopivia ehtoja. Useimmiten vanhemmat arvioivat uskonnollisen kotikasvatuksen sopivuutta sillä, ettei se saanut aiheuttaa vanhempien sanoja käyttäen traumoja tai pelkoja lapselle. Vanhemmat eivät myöskään oikeuttaneet itseään esittämään omaa uskoaan ainoana oikeana.

Uudelleen määritellesään hyväksyttävää uskonnollista kotikasvatusta vanhemmat tasapainoilivat kahden välillä: yhtä aikaa vanhemmilla ymmärrettiin olevan oikeus uskonnolliseen kotikasvatukseen (ks. esim. Hellström 2010, 97), mutta toisaalta se ei saanut olla indoktrinoivaa eli toisin sanoen pakottavaa vanhempien katsomusta lapselle vaihtoehdottomalla tavalla *“ainoana oikeana uskona”* esittävää (vrt. Hellström 2010, 50-51, 75, 80).

“Ajattelen nykyään, että jos vanhemmat ovat uskonnollisia, siitä voi kertoa lapsilleen, mutta sitä ei todellakaan saisi tuputtaa ja pakottaa ja uskotella olevan ainoan oikean

elämäntyyli -- Koen vanhempana (lapsuuskokemusten perusteella) että voi olla lapselle hyvin traumatisoivaa , jos lapselle syötetään oma vakaumus pakonomaisesti, yhtenä ainoana oikeana ratkaisuna” K5

Vanhemman hengellisyys ei lakkaa - uudelleenmääriteltyä uskonnollista kotikasvatusta

Kolme vanhemmista toi esille, ettei heidän tapauksessaan irtautuminen vanhoillislestadiolaisuudesta merkinnyt hengellisyyden lakkaamista sinänsä elämässään. Samat vanhemmat kertoivatkin toteuttavansa jossakin määrin uskonnollista kotikasvatusta, muutama korostaen lasten kasvattamisen hengellisyyteen olevan itselleen tärkeää vanhempana, vaikka toisen kohdalla lapset olivatkin jo kerenneet etäännyä uskonnollisuudesta vanhemman irtautumisprosessin aikana: *“Lapseni ovat vieraantuneet uskonnollisuudesta sinä aikana kun otin etäisyyttä uskontoon. Toivon voivani korjata tämän vielä, ja olen etsinyt keinoja tuoda uskonnollisuutta lisää arkeemme” (K7)*. Kahden vanhemmista suhde hengellisyyteen oli määritelty uudelleen, jolloin myös uskonnollinen kotikasvatus sai aiemmasta poikkeavia muotoja ja erilaisia korostuksia. Eräs vanhempi totesikin:

“Uskonnollinen kotikasvatus painottuu nykyisin lähimmäisenrakkauteen. Yritän omalla esimerkilläni kertoa suhtautumisestani toisiin ihmisiin -- vierastan uskonnollista todistelua ja paatosta sekä kaikenlaista oikeassaolemista” K2

Yksi vanhempi muodostui mielenkiintoisesti aineiston poikkeustapaukseksi, sillä vielä molempien puolisoiden irtauduttua kumpikin vuorollaan liikkeestä, halusi vanhempi jollakin tavalla ajatella lapsensa olevan edelleen lestadiolainen:

“Lestadiolaisuudessa ajatellaan käsitykseni mukaan niin, että lapset ovat aina uskovaisia automaattisesti, että vasta aikuisiän kynnyksellä tai joskus teini-ikäisenä vasta on mahdollisuus tehdä valinta onko vai ei itse uskovainen. Jollain tapaa haluan ajatella, että lapseni olisi uskovainen, eli sopiva yhteisölle, mutta vapaa toteuttamaan oman irtaantumiseni vuoksi asioita, joita ei lestadiolaisten vanhempien kanssa pystyisi. Uskon kuitenkin, että yhteisöstä irtaantuneena vanhempana pystyn antamaan lapselleni turvallisen kodin, jossa on tilaa lapsen omalle ajattelulle ja persoonalle.
“K10

Vanhempi halusi ajatella, että lapsella olisi mahdollisuus kuulua liikkeeseen ja olla uskovainen ikään kuin väljemmin ehdoin ja laajemmin toimintavapauksin vanhempien irtautumisen myötä. Toisaalta vanhempi koki uskonnollista kotikasvatusta koskevien ajatuksiensa olevan vasta muotoutumassa.

5.2.5 Irtautuminen ja neuvottelu kasvatuksesta puolisoiden kesken: keskustelua, huolia, erimielisyyksiä ja kompromisseja

Erityisesti muutamissa niissä perheissä, joissa puoliset olivat irtautuneet liikkeestä eri aikoina tai joissa vain toinen puoliso oli irtautunut, kuvattiin melko paljon toisen irtautumispäätöksestä seurannutta neuvottelua puolisoiden kesken koskien lasten asemaa ja kasvatusta perheen elämäntilanteen muututtua. Vanhemmat kertoivat puolison kanssa käydyistä keskusteluista, lapsen asemaan muutoksessa liittyvistä huolista, keskinäisistä erimielisyyksistä sekä aikaansaaduista kompromisseista. Erityisesti tilanteissa, joissa toisen puolison kerrottiin jääneen liikkeeseen, oli toisen irtautumispäätös koettu usein raskaaksi, jolloin perhetilanteet olivat saattaneet ainakin hetkellisesti tuntua haastavilta ja raskailta. Toisaalta, muutama vanhempi kuvasi ajan kulumisen tuoneen helpotusta ja vakautta tilanteeseen.

Schmitt (2003, 315) toteaa vanhemmuuden olevan lapsen hyvää koskevaa osapuolten neuvottelua, epäroimista ja asioiden jakamista. Toisinaan vanhempien keskinäiset käsitykset lapsen hyvästä voivat olla erilaiset johtuen esimerkiksi vakaumuksellisista tai maailmankuvallisista eroista (Kuusisto 2011, 20), mikä pätee myös tämän tutkimuksen kontekstissa. Tällaisissa niin sanotusti katsomuksellisesti kaksikulttuurisissa perheissä kasvavat lapset voivat joutua neuvottelemaan moninkertaisten kuulumistensa ansiosta jo hyvin aikaisin sekä arvoistaan että identiteetistään, mutta myös tasapainoilemaan eri viiteryhmissään keskenään ristiriitaisten odotusten välillä (Kuusisto 2011, 20). Katsomuksiltaan kahden kulttuurin koteja on mahdollista tarkastella lasten kasvuympäristönä niin haasteiden kuin vahvuuksienkin näkökulmasta. Yhtäältä vanhempien kasvatusta koskevien ydinarvojen erotessa selkeästi toisistaan voi tilanne vanhempien välillä kärjistyä toisinaan hyvin jännitteiseksi, mutta toisaalta vahvuutena voidaan pitää tällaisissa kodeissa lasten omien mielipiteiden kunnioittamista sekä mahdollisuuksia hankkia kompetensseja sekä pääomaa monimuotoisista viiteryhmistään (Froese 2008, 45; Goosen 2007, 172-173; Kuusisto 2011, 140-141).

Neuvottelua lasten kuulumisesta vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön

Kaksi vanhempaa, joiden puoliset kuuluivat edelleen liikkeeseen, nostivat esille huolen lasten juurtumisesta vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen osin oman tahtonsa vastaisesti. Huolta aiheutti molemmissa näissä tapauksissa lasten juurtuminen liikkeeseen erityisesti siihen jääneen puolison osallisuuden kautta, mutta toisaalta myös yhteisöön kuuluvan lähipiirin kautta, joka muun muassa tervehtimiskäytännöillään osoitti laskevansa pariskunnan lapset toisen irtautumisesta huolimatta automaattisesti lestadiolaisiksi:

“Aluksi jäin mielummin lapsen kanssa kotiin, kun vaimo lähti seuroihin, koska en halunnut lapsemme juurtuvan vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön. Myöhemmin lapset ovat toisinaan kulkeneet seuroissa äitinsä kanssa. En ole enää niin huolissani siitä, että lapsemme eivät osaisi ottaa oman elämänsä ohjaksia käsiinsä, vaan luotan siihen, että avoimesti keskustelemalla ja heidän toiveitaan kuuntelemalla he osaavat lopulta tehdä valinnan liikkeeseen kuulumisesta/kuulumattomuudesta -- Ajatuksen tasolla karsastan ajatusta, että lapsemme olisivat lähtökohtaisesti vanhoillislestadiolaisia, mistä vl-tuttavamme tuntuvat pitävän tiukasti kiinni. On kuitenkin vapauttavaa ajatella, että lapsillamme on elämässään vapaus toimia kuten haluavat, emmekä kasvata heitä yhteen ja ainoaan totuuteen. Olen tietoisesti päättänyt olla puuttumatta siihen, miten vl-tuttavamme tervehtivät lapsiamme.” K4

“Ajan kuluessa minusta alkoi tuntua siltä, kuin perheemme vl-tuttavat koittaisivat erityisen kovasti pitää lapsiamme kiinni liikkeessä ja sen opeissa. En tiedä johtuiko se minun irtautumisestani johtuvasta huolesta, vai omasta herkkyydestäni ottaa asiat vakavasti, sillä inho ja tietynlainen viha liikettä kohtaan alkoivat nostaa päätään. Meinasin monta kertaa menettää malttini, kun tuttavat tervehtivät muita perheenjäseniä Jumalan terveellä, mutta minua vaivaantuneesti muulla tavoin. Aloin tuntea tarvetta repiä lapsianikin irti liikkeestä.” K1

Hurtigin (2013, 44) mukaan yhteisön erityinen tervehtimisrituaali toimiikin tapana tunnistautua lestadiolaiseksi ja osoittaa yhteisösuhteen olemassaoloa, jolloin käytännöllä on myös ulossulkeva ulottuvuus. Myös Karjalaisen (2011, 61-62) sekä Tuomaalan (2001, 80, 97) tutkimuksissa nostettiin esille tervehtimiseen liittyvät eriytyvät käytännöt yhtenä irtautuneeseen yksilöön kohdistuvana mahdollisena sanktioinnin muotona jätetyn yhteisön taholta. Molemmat vanhemmat kertoivat kokeneensa ainakin jossakin välin, etteivät halunneet lapsensa juurtuvan lestadiolaiseen yhteisöön. Toisen kohdalla ajatus vahvistui vasta, kun tämä koki yhteisöön kuuluvan lähipiirin käytöksen itseään eristävänä ja toisaalta lapsia liikkeeseen sisään sulkevana. Esimerkkien vanhemmat reagoivat keskenään hyvin eri tavoin yhteisöön kuuluvan lähipiirin perheeseen ja perheen lapsiin kohdistamaan sosiaaliseen paineeseen sekä juurruttamisyrityksiin: toinen vanhempi (K4) oli tietoisesti päättänyt olla puuttumatta tilanteeseen luottaen lasten kykyyn tehdä omat päätöksensä vapaasti, kun taas toinen vanhempi (K1) oli syvästi ahdistunut ja koki tietynlaista voimattomuutta yhteisön edelleen, irtautumispäätöksestä huolimatta jatkuvan kasvatuksellisen vaikutusvallan edessä:

“Pelkään, että minun ylitseni kävellään ja lapset opetetaan syvälle liikkeen sisälle. Odotan päivää, jolloin esikoisemme kysyy minne äiti joutuu kuoleman jälkeen -- ulkopuolisten luoma paine on kova, ja äitinä olen hyvin ahdistunut siitä” K1

Erityisesti näiden kahden vanhemman tapauksessa Kuusiston (2011, 23, 65, 106-107) James Colemanin (1988) ajatuksien pohjalta kuvailema kasvatustalouden tai kasvatustoimijuuden liukuma vanhempien ja uskonnollisen yhteisön välillä näyttää erityisen selkeänä. Vanhempi ja lapsi jäivät edelleen liikkeen vaikutuspiiriin, vaikka toinen vanhempi olisi henkilökohtaisella tasolla tehnyt irtautumispäätöksen ja tämän ajatukset lapsen hyvästä olisivat etäännyneet uskonnollisen yhteisön vastaavista käsityksistä. Kun vanhempi ei voinut toimia oman, lapsen parasta koskevan näkemyksen mukaan, vaan oli pakotettu neuvottelemaan kasvatuksesta sekä puolisonsa että tämän edustaman uskonnollisen yhteisön kanssa, koettiin vanhemmuudessa ristiriitaisuutta. Toisin sanoen tällaisissa perhetilanteissa yksittäisen vanhemman kokemus yksilöllisen harkintavallan siirtymisestä (Nenonen 2013, 116-122) vanhemmalle itselleen ei johtanut varsinaisesti Ronimuksen (2013, 233-236) kuvailemaan toimijuuden haltuunottoon ainakaan vanhemman roolissa sen takia, että vanhempi koki jatkuvasti velvollisuutta neuvotella päätöksistä myös liikkeeseen kuuluvan puolisonsa kanssa. Näissä tilanteissa kasvattajuus oli enemmän tai vähemmän edelleen jaettua uskonnollisen yhteisön kanssa vanhemman omasta tahdosta riippumatta.

Vanhempien keskinäiset erimielisyydet kasvatusta koskien

Tapauksissa, joissa puoliset olivat irtautuneet eri aikoina liikkeestä tai joista toinen kuului edelleen liikkeeseen, kuvattiin irtautumispäätöksen aiheuttaneen erimielisyyksiä kasvatuksellisissa kysymyksissä vanhempien välillä. Myös aiemmissa tutkimuksissa on esitetty vanhempien välille syntyvän herkästi jännitteitä, mikäli heidän kasvatusta koskevat ydinarvonsa poikkeavat suuresti toisistaan (Kuusisto 2011, 140).

Muutamia esimerkit varsin konkreettisista ja arkipäiväisistä erimielisyyksistä koskivat esimerkiksi populaarimusiikin kuuntelua lasten kuullen tai toisaalta liikkeeseen jääneen vanhemman vaikeutta luopua toista vanhempaa ahdistaneista uskonnollisen kotikasvatuksen käytännöistä, kuten siionin lauluista ja lapsille luetusta iltarukouksesta.

“Se, mikä aika ajoin aiheuttaa eripuraa, on musiikki. Ennen irtautumistani kuuntelimme jonkin verran yhdessä maallista musiikkia. Kun jäin vl-liikkeen taakseni, mieheni on toivonut ettei musiikkia enää kuunnella ainakaan lasten kuullen. Minusta se tuntuu kontrolloivalta, mutta toisaalta ymmärrän.” K1

Jännitteet vanhempien välisissä suhteissa ja näkemyksissä voivat puolestaan heijastua kasvatukseen muun muassa epäjohtonmukaisuutena (Kettunen, Krats & Kinnunen

1997, 84; Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 213). Yksi vanhemmista oli erityisen huolestunut lasten tilanteesta tässä hetkessä ja tulevaisuudessa, sillä puolison kuuluessa liikkeeseen kasvatuksen tavoitteet tuntuivat epäselviltä:

“Olen potanut todella rajua kriisiä heidän tulevaisuudestaan --- Haluaisin suojella lapsiani mahdolliselta myöhemmältä identiteettikriisiltä -- Joskus tuntuu, etten aina oikein tiedä onko lapsistamme tarkoitus kasvattaa vanhoillislestadiolaisia vai jotain epämääräistä, joka ajaa heidät myöhemmin omiin päätöksiin ja mahdollisesti saattaa aiheuttaa identiteettikriisin” K1

Kasvatusta koskevat kompromissit

Kolmessa tapauksessa, joissa toinen puoliso jäi liikkeeseen toisen irtauduttua, kuvattiin sitä, kuinka vanhemmat olivat tavoitelleet keskenään mahdollisimman tasapuolista ratkaisua kasvatuksellisissa kysymyksissä, mikä usein piirtyi jonkinlaisena katsomuksellisista kysymyksistä avoimemmin opettamisena:

“Olemme päättäneet mieheni kanssa opettaa lapsille avoimemmin näitä asioita, jotta se olisi meille kaikille ehkä se kultaisin keskitie.” K1

“Jouduimme tekemään aluksi paljon kompromisseja, koska irtaantumiseni oli vaimoleni niin kova pala-- emmekä kasvata heitä yhteen ja ainoaan totuuteen.” K4

Tavallista tällöin oli, että molemmilla vanhemmilla ajateltiin olevan yhtäläisiä oikeuksia välittää tärkeäksi katsomiaan arvoja sekä osallistaa lapsia omaan maailmaansa ja itselleen tärkeisiin asioihin - tällöin lapset osallistuivat vanhempiensa mukana niin seura- kuin teatteritoimintaan. Näissä tilanteissa kodin eräänlainen katsomuksellinen kaksikulttuurisuus sai myönteisiä sävyjä, kun vanhempien erilaiset taustat nähtiin lapselle väylänä hankkia monenlaisia kulttuurisia kompetensseja ja oppia toimimaan vaihtelevissa ympäristöissä (vrt. Kuusisto 2011, 140-141).

“Irtantumiseni aikaan ajattelin, että mieheni saa vapaasti olla edelleen liikkeessä mukana jos hän kokee sen itselleen tärkeäksi. Lapset saisivat nähdä sitä ja tätä ilman painostusta suuntaan tai toiseen -- minun on myös annettava miehelleni oikeus näyttää lapsille hänelle tärkeitä arvoja.” K1

“Puolisoni osallistuu liikkeen toimintaan jonkin verran, lapset juuri sen verran kuin haluavat. Käymme koko perheellä esimerkiksi elokuvissa ja teatterissa, lapset kuuntelevat sellaista musiikkia joka heitä miellyttää ja harrastavat asioita, joista ovat kiinnostuneita. Meillä ei puhuta synnistä, mutta vääristä teoista keskustellaan ja tarvittaessa pyydetään ja annetaan anteeksi ihan ”tavallisesti”, siis ei ”Jeesuksen nimessä ja veressä” vaan ”anteeksi”-”saat anteeksi”. Minua tämä kaikki on vapauttanut.” K6

Toisinaan kompromissit olivat syntyneet ilman varsinaista keskustelua: eräs vanhempi kertoi olevansa tavallaan sinut puolisonsa kotonaan vaaliman tapakristillisyyden kanssa - kun suurta erimielisyyttä ei ollut, ei myöskään erityiselle neuvottelulle ollut ilmennyt tarvetta.

Sen lisäksi, että vanhemmat varmistivat puolisoiden keskinäisen tasavertaisen mahdollisuuden välittää tärkeäksi katsomiaan arvoja lapsilleen, näyttäytyi keskeisenä kompromissina ajatus, että lapset saisivat joko tulevaisuudessa tai nykyhetkessä päättää itse liikkeen toimintaan kuulumisestaan tai osallisuudestaan sen sijaan, että keskenään eri asemissa olevat vanhemmat yrittäisivät tehdä valinnan lasten puolesta. Lähtökohdaksi edellisen esimerkin vanhempi on ottanut lasten oman tahdon sekä osallistumis- tai kuulumishalukkuuden. Myös kaksi muuta vanhempaa korostavat lapsen vapautta uskoa omalla tavallaan tai olla uskomatta. Aiemmissä tutkimuksissa vanhempien maailmankuvien keskinäistä erilaisuutta ollaan pidetty myös myönteisenä asiana lasten kasvuympäristöä ajatellen, sillä katsomuksellinen moninaisuus kotona voi tarkoittaa herkemmin hyväksyvää asennetta myös suhteessa lasten omiin valintoihin (Froese 2008, 45; Goosen 2007, 172-173; Kuusisto 2011, 140-141).

“Tulevaisuudelta toivoisin, että lapsemme saisivat itse määritellä henkilökohtaisen uskon luonteen ilman sosiaalisia paineita. Haluaisin näyttää muille, että turvallinen kasvualusta voi olla myös jotain muuta kuin vanhoillislestadiolainen arvomaailma. Lapsillani on vapaus uskoa tai olla uskomatta, ja uskoa voi myös ilman tiukkaa uskonyhteisöä.” K1

“En ole enää niin huolissani siitä, että lapsemme eivät osaisi ottaa oman elämänsä ohjaksia käsiinsä, vaan luotan siihen, että avoimesti keskustelemalla ja heidän toiveitaan kuuntelemalla he osaavat lopulta tehdä valinnan liikkeeseen kuulumisesta/kuulumattomuudesta -- On kuitenkin vapauttavaa ajatella, että lapsillamme on elämässään vapaus toimia kuten haluavat” K4

5.2.6 Nykyisessä vanhemmuudessa keskeistä lasten tukeminen

Vanhemmat toivat esille nykyisiä kasvatuksellisia valintojaan ohjaavia arvoja ja toimintatapoja, jotka heijastivat näitä arvoja käytännössä. Usein nykyisiä arvoja ja valintoja esiteltiin vastakkainasettelujen kautta: nykyisyyttä peilattiin suhteessa siihen, miten vanhempi oli itse ennen toiminut vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen vielä kuuluessaan tai toisaalta siihen, miten koki liikkeessä yleisesti meneteltävän. Lasten yleinen tukeminen näyttäytyi useimmille vanhemmille nykyään erityisen tärkeänä, ja tätä ilmensi vanhempien halu tukea lapsen itsenäistä ajattelua, tämän omana itsenään olemista sekä mielenkiinnonkohteiden löytymistä. Tämä liittyi toisaalta myös vanhempien haluun välittää lapselleen ajatusta kaikkien ihmisten keskinäisestä samanarvoisuudesta.

Lapsen oman ajattelun kunnioittamisen sekä avoimen keskustelun keskeisyys

Seitsemän ja siten valtaosa vanhemmista korosti lapsen oman ajattelun kunnioittamisen sekä kodin avoimen keskustelukulttuurin merkitystä erityisesti uskonnollisen kotikasvatuksen kontekstissa. Monet vanhemmat pitivät tärkeänä, että katsomukselliset kysymykset asetettiin keskustelun alaisiksi kotona ja että lapsella olisi mahdollisuus pohtia niitä itsenäisesti ja kyseenalaistaenkin.

“Ajatellen, että vanhemman olisi hyvä olla tässäkin asiassa suvaitsevainen, avarakatseinen ja antaa lapsen itse tutkailla ja kyseenalaistaakin asioita.” K5

Lasten näkemysten kuuntelua sekä keskustelun merkitystä perusteltiin useasta perspektiivistä: keskustelua pidettiin tärkeänä lapsen kehityksen ja itsetunnon kannalta, mutta toisaalta kodin avoimen keskustelukulttuurin nähtiin toimivan myös lapsen tukena ja turvana tämän elämän eri valintatilanteissa. Kuten eräs vanhempi esitti, toimi keskustelu yhtenä vanhemman tapana kertoa vaihtoehtoisista maailmankatsomuksista ja käsitellä tietämisen epävarmuutta lapsen kanssa. Myös toinen vanhempi otti kantaa tietämisen epävarmuuteen toteamalla, että perimmäisiä kysymyksiä käsiteltäessä tärkeää on huomioida paitsi lapsen kehitystaso, mutta myös se, ettei kysymyksiin tarvitse löytyä yksiselitteisiä tai lopullisia vastauksia. Toinen näistä vanhemmista tarjoaakin hyvän esimerkin siihen, kuinka vanhempi tukee ja hyväksyy prosessin, jossa oma lapsi alkaa rakentaa vähitellen omaa maailmankuvaansa:

“Mutta sen oon huomannu että kun et anna niille selviä vastauksia alkavat he ite miettiä asioita ja rakentamaan maailmaa niiden pohjalta. Oon keskustellu nyt leikki-ikäisen [muutettu alkuperäisilmaisu] lapsen kans maailman synnystä ja elämästä kuoleman jälkeen. Oon kertonut ettei kukaan tiedä varmaksi miten ne on tapahtunut mutta näin eri ihmiset uskoo ja hän on tullut siihen lopputulokseen että Jumala on luonut koska se kuulostaa kauneimmalta ja haluaa syntyä uudestaan jonku perheen kiskaksi.” K9

Siltä osin, kun vanhemmat halusivat tukea lapsen mahdollisuutta itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun, tarjota tietoa vaihtoehtoisista maailmankatsomuksista sekä edistää ymmärrystä moniarvoisuudesta, läheni vanhempien ajattelu perinteisiä uskontokasvatuksen tavoitteita (Jackson 2004, 17-18, 161-162; Kallioniemi 2000, 136; Kuusisto 2011, 64) erotettuna tiettyyn uskonnolliseen identiteettiin ja yhteisöön juurruttavasta uskonnollisesta kotikasvatuksesta (Kallioniemi 2000, 136; Kuusisto 2011, 65, 64). Suurin osa lestadiolaisuuden jättäneistä vanhemmista korostivat lasten omaa ajattelua ja valinnan mahdollisuutta katsomuksellisissa kysymyksissä. Kuusiston (2011, 56, 64) mukaan marginaalisten uskonnollisten yhteisöjen sisäisessä kotikasvatuksessa olisi ylipäätään tar-

peellista huomioida lasten oma tahto kuulumisen tai uskomisen kysymyksissä mahdollisen indoktrinaation välttämiseksi, tosin tietysti lapsen ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen (ks. myös de Ruyter 2002, 33-38).

Vanhempien tapa korostaa lasten mielipiteiden ja toiveiden kuuntelua sekä huomioonottamista, mutta myös avoimen keskustelun merkitystä kotona osoittivat sitä, että nämä vanhemmat arvostivat kasvatustyyleinä lapsilähtöisyyttä ja auktoritatiivisuutta aikuiskeisyyden ja autoritaarisuuden sijaan (ks. Hellström 2010; Metsäpelto & Pulkkinen 2004; Pulkkinen 1979, 1994, 1997, 1984, 2002). Vaikka lapsen mielipiteiden kuuntelu ja kunnioittaminen oli tärkeää, korosti osa vanhemmista myös vanhemman sopivan auktoriteetin sekä tarvittavien, perusteltujen rajojen asettamisen lapselle olevan tarpeellista: *“Haluan, että lapsilla on perusteltuja rutiineja ja rajoja riittävästi, mutta ei liikaa”* (K2); *“Ajattelen, että erilaiset kasvatustyyli voi sijoittaa janelle sen mukaan, miten paljon lapsen omalle ajattelulle jätetään tilaa. Ääripäiden sijaan pyrin liikkumaan välimaastossa, tasapainoillen ja päivä kerrallaan soveltaen”* (K3). Edellisen esimerkin lisäksi myös eräs toinen vanhempi halusi irtisanoutua niin sanotusti ääripäisistä kasvatustyyleistä viitaten vapaaseen kasvatukseen, mikä tarkoittanee näiden vanhempien osalta halua rajanvetoon myös suhteessa Hellströmin (2010, 38, 172) ja Pulkkinen (1979, 144; 1994, 35-36; 1997, 80-81) kuvailemaan sallivaan ja hemmottelevaan kasvatustyyliin.

Lasten mielenkiinnonkohteiden ja harrastamisen tukeminen

Sen lisäksi, että moni vanhempi koki tärkeäksi sen viestin välittämisen lapselle, että tämä oli omana itsenään hyväksyttävä, kertoi myös useampi lasten mielenkiinnon kohteiden ja harrastamisen tukemisen olevan nykyään tärkeää. Osittain lapsen omien mielenkiinnon kohteiden löytymisen tukemisen voisi ymmärtää osaksi projektia, jossa vanhempi tukee laajemmassa kuvassa lapsen omana itsenään olemista sekä omaksi itsekseen kasvua. Kuten jälkimmäisen esimerkin tapauksessa, vanhempien halu huomioida lapsen omat mielenkiinnon kohteet muiden mielipiteistä riippumatta liittyy vanhoillislestadiolaisesta syntikäsitelmästä luopumiseen:

“-- rohkaisen heitä kokeilemaan asioita, jotka heitä kiinnostavat ja kuuntelemaan enemmän itseä kuin toisten mielipiteitä.” K2

“Väärin tekeminen liittyi tavalliseen arkeen: pelkäsin mennä ei-vl-kavereiden luokse kylään, koska siellä saattoi kuulua huonoa musiikkia ja näkyä elokuvia tai tv-sarjoja, jotka olisivat turmelleet mieleni ja uskoni. Kotonani anteeksiantamus ei ollut arkisessa käytössä, joten kieriskelin syyllisyydessä aikuisuuteen saakka. En halunnut mitään tällaista lapsilleni. En halunnut että he imevät pelkoa tavallista elämää ja sen iloisia asioita kohtaan vain siksi, että ne jonkun porukan mielestä ovat syntiä -- lapset kuuntelevat sellaista musiikkia joka heitä miellyttää ja harastavat asioita, joista ovat kiinnostuneita.” K6

Vanhemmat kokivat, että heillä oli nyt paremmat mahdollisuudet tukea lasten mielenkiinnon kohteiden löytymistä ja harrastamista, kun lapsen toimintaa ei tarvinnut kontrolloida enää uskonnollisen yhteisön odotusten, normien ja syntikäsitusten mukaan. Vaikka vanhemmat eivät varsinaisesti kertoneet olleensa kasvattajina autoritaarisia, oli yhteisö odottanut heiltä vanhempina asioita, jotka ovat sekä Hellströmin (2010, 28) että Pulkkinen (1979, 142-146; 1984, 256, 285-286; 1994, 34, 37; 1997, 80) mukaan tunnusomaisia autoritaariselle kasvatustyyliille - esimerkkinä mainittakoon lapsiin kohdistettavat odotukset ja rajoitukset, joita perustellaan uskonnolla, mutta myös kuuliaisuuteen sekä auktoriteettiuskollisuuteen opettaminen.

Lisäksi, erään vanhemman kuvauksessa hänellä oli nyt puolisonsa kanssa enemmän ajallisia ja yksilölliseen huomiointiin liittyviä resursseja lapsiaan ajatellen, jolloin myös vanhempien läsnäolo lasten harrastuksissa tai pelkkä arkinen yhdessäolo oli mahdollista ja tärkeää vanhemmille itselleen.

“Nykyään panostamme lapsiin paljon, he saavat aikaamme ja huomiotamme, olemme läsnä katsomassa lasten harrastuksia [muutettu alkuperäisilmaisu] -- painajaisia näkevä lapsi on tervetullut viereemme nukkumaan, sillä enää ei mene kauan etteivät he kehtaakaan viereen tulla. Opiskelemme yhdessä lastemme kanssa, askartelomme ja liikumme, elämä on hyvää ja tasapainoista, täynnä iloa vanhemmuudesta” K7

Kasvatuksessa välitettävänä arvona ihmisten samanarvoisuus

Kolme vanhemmista kertoi myös siitä, miten he kokivat nykyään oman lapsen ja yhteiskunnan tai vanhoillislestadiolaisen yhteisön ulkopuolisten ihmisten väliset suhteet. Selkeänä tarinalinjana tunnistin näiden suhteiden tiivistymisen ja lähentymisen sekä ihmisten samanarvoisuuden korostamisen. Irtauduttuaan vanhoillislestadiolaisesta uskonyhteisöstä vanhemmat eivät halunneet kasvattaa lapsiaan Hurtigin (2013:46-47) ja Kallungin (2013, 67-73) mukaan lestadiolaiselle kulttuurille ominaiseen me ja muut -ymmärrykseen, tiiviisiin yhteisörajoihin tai ulossulkevaan me-identiteettiin:

“Ehkä koen joillain tapaa lapseni olevan nyt lähempänä yhetiskuntaa, enkä koe enää uskonyhteisön ulkopuolella eläviä ihmisiä uhkana omalle ja lapsen uskolle, niin kuin se ennen oli. Se tuo itselleni mielenrauhaa.” K10

“En lajittele lapsille ihmisiä uskonnon mukaan, enkä leimaa serkkutyttöä uskovaiseksi sen takia ettei hän saa katsoa elokuvia meillä. Tai meitä epäuskoisiksi sen takia että käytetään kynsilakkaa tai äitille on korvakorut.” K9

“Näin ex-vl vanhempana olen tietoisesti pyrkinyt eroon siitä ihmisten lokeroinnista, me ja muut, hyvät ja pahat ajattelulla, sekä myös tiukasti opetetun ainoan oikean seksuaalisuuden muodon hyväksymisen. Ajattelen nykyään että kaikki täällä ovat samanarvoisia, riippumatta mistään uskonnoista jne. Mikä oli vastakohta sille ajatteluopille vl:ssä.” K5

6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa läpinäkyvyyden ja luotettavuuden oleellisena ehtona on, että tutkija toimii reflektiivisesti koko tutkimusprosessin ajan ja perustelee lukijalle valintojaan kirjallisesti raportissa (Eskola 2001, 156; Eskola & Suoranta 1998, 249). Tuomen ja Sarajärven (2002, 131-135) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole kuitenkaan varsinaisesti mitään yhtenäistä kriteeristöä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnille. Kuitenkin yhtenä mahdollisuutena luotettavuuden edistämiseksi tutkija voi käsitellä tutkimuksen tarkoitukseen, tutkijan positioon, aineiston keruuseen sekä analyysiin ja raportointiin liittyviä seikkoja. Tässä luvussa pyrin vastaamaan edellä mainittuihin tekijöihin tämän tutkimuksen kohdalla. Lisäksi käsittelen alussa tutkimuseettisiä kysymyksiä niin aihevalinnan kuin tutkijan sekä tutkittavien asemankin osalta.

6.1 Aihevalinta ja kohderyhmän raja

Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2002, 125-126) esittävät, tutkimuksen eettisyyttä voidaan lähestyä niin teknisenä, tutkimuksen toteuttamista koskevana kysymyksenä, kuin laajempaan, koko asetelmaa ja aivan kaikkia tutkijan valintoja koskevana kysymyksenä. Tällöin myös aiheen valinta voidaan ymmärtää eettisenä kysymyksenä, joka tutkijan on syytä perustella (mts. 125-126). Tiedonintressin perustelu on erityisen tärkeää erityisesti arkaluontoisten tai tutkijan näkökulmasta jotenkin henkilökohtaisten aiheiden kohdalla (Timonen 2013, 56, 62). Arkaluontoisuuden ymmärrän syntyvän tutkimusasetelmassani kahdella tapaa. Ensimmäiseksi, mielsin sekä uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen että vanhemmuuden molemmat sensitiivisyyttä tutkijalta vaativiksi aiheiksi, sillä omakohtaisia kokemuksia kartoittaessa asetun tutkijana mahdollisesti hyvin intiimille, herkälle ja kipeitäkin kokemuksia sisältävälle alueelle. Toisekseen aiheen arkaluontoisuus syntyy siitä, että vanhoillislestadiolainen liike tutkimukseni rajattuna kontekstina on kokenut toistuvasti joutuvansa kielteisen mediahuomion kohteeksi (Timonen 2013, 65). Liikkeessä saatetaan pelätä sitä koskevien tutkimustulosten julkista käsittelyä (Hurtig 2013, 89). Myös omaan lähipiiriini kuuluva henkilö esitti vastaavia huolia tämän tutkimusprosessin osalta.

Tämän tutkimuksen tarpeellisuus syntyy ensisijaisesti siitä, että se tarkastelee uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen merkityksiä rajatusti vanhemmuuden näkökulmasta ja perheen tasoiset merkitykset huomioiden. Aiempi tutkimus on keskittynyt irtautumiseen lähinnä yksilön henkilökohtaisena prosessina (esim. Karjalainen 2011; Timonen 2013;

Tuomaala 2013). Rajautuminen nimenomaan vanhoillislestadiolaisuuteen tutkimuksen kontekstina oli pitkälti käytännöllinen valinta liikkeen ollessa itselleni tuttu. Vain yhden uskonnollisen yhteisön käsittely toimi myös tapana tarkentaa ja rajata tutkimusasetelmaa.

Tutkijan suurennuslasin tarkentuessa yhteen uskonnolliseen yhteisöön, on tutkijan tärkeää tiedostaa vastuunsa siitä, millaisen kuvauksen tutkittavasta yhteisöstä rakentaa ja millaisia seurauksia tällä kuvauksella mahdollisesti on (Timonen 2013, 56; Kuusisto 2011, 43). Näin ollen pyrinkin oikeudenmukaiseen kuvaukseen kuvatessani niin vanhoillislestadiolaista liikettä kuin siitä irtautuneidenkin kokemuksia (vrt. Timonen 2013, 56). Mitä tulee kielteisempien puolien esittelyyn, on se sikäli välttämätöntä, kun tutkittavat tuovat itse tällaisia ilmi - en pyri siis tarkoituksella rakentamaan kielteistä yhteisökuvaa, joka epäilemättä poikkeaa liikkeen itseymmärryksestä. (vrt. Timonen 2013, 56-57, 65.) Esimerkiksi Hurtigin (2013, 90) ja Timosen (2013, 68) mukaan yhteisön enemmistön taholta irtautujien kokemukset voidaan ymmärtää poikkeuksina tai esimerkiksi yksittäisten henkilöiden opillisista väärinymmärryksistä johtuviksi. Näihin haasteisiin vastaan ensiksi Timosta (2013, 68) lainaten siten, etten ole kiinnostunut sinänsä opillisten käsitysten oikeellisuudesta tai vääryydestä, vaan pikemminkin kaikista mahdollisista todellisuuksista, joita liikkeen sisällä on eletty. Toiseksi, ajattelen Hurtigin (2013, 90) tavoin, että myös yhteisön näkökulmasta poikkeustapauksiksi määrittävillä tulisi olla oikeus yhteisökuvan rakentamiseen.

Korostan tutkijana, etten ymmärrä vanhoillislestadiolaista liikettä tai siitä irtautuneita yhtenäisenä joukkona. En myöskään ajattele tietyn uskonnollisen yhteisön tuottavan lähtökohtaisesti tietynkaltaisia irtautumiskokemuksia. Tiedostan, että saman yhteisön sisällä lestadiolaisuus voidaan kokea keskenään eri tavoilla ja toisaalta kokemus lestadiolaisuudesta voi vaihdella saman yksilön eri elämänvaiheissa. (vrt. Hurtig 2013, 90; Rothbaum 1988, 27; Timonen 2013, 65.) Tässä tutkimuksessa pyrittiinkin tavoittamaan samasta yhteisötaustasta huolimatta mahdollisimman monenlaisia ihmisiä ja kokemuksia. Esimerkiksi päätös kerätä aineisto vertaistukiryhmästä, jonka jäseniä ei selkeästi tai nimen tasolla yhdistä kokemus uskonnon uhrin kaltaisesta jaetusta identiteetistä, edisti tämän tutkimuksen tavoitteita parhaiten. Korostan, etten kuitenkaan tarkoita väheksyä tällä valinnalla kenenkään kokemuksia, mutta arvelin, että järjestäytyneemmästä tai yhdenmukaisesti profiloituneesta vertaistukiryhmästä aineiston keräämällä olisi vastauksissa kenties näkynyt vielä selkeämmin ryhmässä jaetut vakiintuneet tavat jäsentää irtautumiskokemuksia (vrt. Roos 1987, 32; Timonen 2013, 66). Toiseksi, toiveeni moni-

muotoisten kokemusten tavoittamiseen näkyi jo tutkimuksen kysymyksenasettelujen tasolla: halusin kuulla irtautumisen monista merkityksistä ja kokemuksista, enkä niinkään rajatusti joko kielteisistä tai myönteisistä sellaisista.

6.2 Tutkijan positio

Vaikka laadullisessa tutkimuksessa tunnustetaan tutkijan objektiivisuuden olevan osittain illuusio, on se silti tutkimuseettisesti ja luotettavuuden lisäämiseksi äärimmäisen tärkeä pyrkimys (Eskola & Suoranta 1998, 17; Hurtig 2013, 92; Kuusisto 2011, 43). Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ymmärretään tutkimuksensa keskeiseksi työväliseksi, ja tutkimuksen objektiivisuutta voidaan edistää myöntämällä tämä lähtökohtainen tutkijan subjektiviteetti. Tutkijan omilla kokemuksilla, ennakkoasenteilla, sitoumuksilla ja persoonalla ymmärretään olevan vaikutusta sille, mitä ja miten tutkija ajattelee, havainnoi ja tulkitsee asioita. Tästä johtuen tutkijan on tutkimuseettisesti ja läpinäkyvyyden takaimiseksi tärkeää paitsi jatkuvasti reflektoida, mutta myös eksplisiittisesti avata omaa positiota mahdollisine ennakkokäsityksineen aiheensa tutkijana. (Eskola & Suoranta 1998, 17; Hurtig 2013, 92; Kuusisto 2011, 43; Tuomi & Sarajärvi 2002, 133, 210.)

Pohdinta omasta asemastani juuri tämän aiheen tutkijana oli tavalla tai toisella lähes koko ajan läsnä. Pohdin usein, miksi tartuin juuri tähän aiheeseen ja miten voin säilyttää aidosti aineistolähtöisen otteen johtuen osittaisesta sisäpuolisuudestani suhteessa tutkimusaiheeseen. Tutkijan niin sanotusta sisäpuolisuudesta esiintyy vaihtelevia ajatuksia laadullisen tutkimusperinteen sisällä: esimerkiksi kokemuksiin ja merkityksiin keskittyvässä fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan sisäpuolisuus ja tutkittavan merkitysmaailman tuttuus nähdään jopa edellytyksenä merkitysten ymmärtämiselle (Laine 2001, 30-31), kun taas toisinaan tutkimusaiheen sopivuutta arvioidaan siten, että aiheen tulee olla kiinnostava, mutta sopivan kaukana tutkijan omasta kokemuspiiristä (Eskola & Suoranta 1998, 34-35).

Lähtökohtani tämän aiheen tutkijana ovat seuraavat: olen syntynyt ja kasvanut vanhoillislestadiolaisen liikkeen piirissä, ja pääasiassa koin liikkeen kasvuympäristönä myönteisesti; esimerkiksi suurperheessä kasvaminen ja runsaat sisarusuhteet koin ja koen rikkautena, mutta toisaalta ymmärsin jo nuorena monilapsisuuden olevan myös haaste lähipiirini vanhempien jaksamiselle. Koen henkisen etääntymisen liikkeestä alkaneen jo teini-ikäisenä, ja lopullinen irtautuminen liikkeestä tapahtui noin seitsemän vuotta sitten.

Tällä hetkellä pidän itseäni ei-uskovaisena, mutta samaistun ajatukseen etnisestä lestadialaisuudesta (ks. Hintsala 2013, 86-78). Teoreettisella tasolla olen hyvin kiinnostunut uskonnosta ilmiönä. Oma taustani sekä osan lähipiiristäni kuuluessa edelleen vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen auttaa minua ymmärtämään uskon kokonaisvaltaista vaikutusta, keskeisyyttä ja merkityksellisyyttä yksilön elämässä. Tiedostan, että monelle vanhoillislestadiolainen yhteisö ja usko on erittäin rakas ja elämään turvaa tuova asia.

Ajattelen hyötyväni tutkijana osittaisesta sisäpuolisuudesta sikäli, että lestadiolaisyhteisöön kuuluneena ja sen merkitysmaailmaan kasvaneena kykenen kenties herkemmin tunnistamaan aineistossa ilmenevää sisäistä logiikkaa sekä monisyisiä merkityksiä. Sisäpuolisuus oli sinänsä haaste aineistolähtöistä tarkastelukulmaa ajatellen: minulla oli aiheesta väistämättä jonkinlaisia ennakkokäsityksiä esimerkiksi juuri vertaistukiryhmässä käydyin keskustelun perusteella. Tätä keskustelua ja sen sisältämiä näkökulmia en luonnollisestikaan voinut eettisistä syistä käyttää tutkimuksessa ilman tutkittavien tietoista suostumusta. Samaan aikaan ajattelen, että oma yksityinen, tutkimuksen ulkopuolella hankittu tieto kietoutuu tavalla tai toisella osaksi sitä ymmärryskehystä, jonka avulla tulkitsen varsinaista aineistoa (vrt. Timonen 2013, 64). Aineistolähtöisyys tarkoitti tässä tutkimuksessa tietoista pyrkimystä tarkastella ilmiötä vain kirjoitelmien varassa ennakkokäsitykset ulos sulkien. Ajattelen kuitenkin, että kaikki tulkinta ja havainnointi ei ole kuitenkaan täysin tietoisesti prosessoitavissa. Lopuksi, ulkopuolisuutta ja etäisyyttä suhteessa tutkimuskohteeseen tuo vanhemmuusnäkökulma, sillä olen itse lapseton, mutta parisuhteessa elävä nainen, ja minulla on kokemusta vanhemmuudesta lähinnä sen kohteena olemisen kautta.

Jos tarkastelen itseäni tämän aiheen tutkijana sisäpuolisuus-ulkopuolisuus -tematiikan ulkopuolelta, ymmärrän, että oma subjektiivisuuteni vaikuttaa ajatteluuni, havaintoihini ja tulkintaani joka tapauksessa. Ymmärrän, että tämän tutkimuksen tuloksena syntyvä esitys on yksi mahdollinen tulkinta ja redusoitu esitys aiheesta, eikä siihen mahdu kaikki mahdolliset kokemukset yhteisöstä, siitä irtautumisesta ja näiden suhteista elettyyn vanhemmuuteen (vrt. Timonen 2013, 56). Lisäksi, vaikka olen tutkijana ja tulkitsijana pyrkinyt olemaan vahvasti uskollinen tiedonantajieni kokemusten ensisijaisuudelle, on minulla tutkijana vastuu tulkintojen tekemisestä: saatan mahdollisesti painottaa joidenkin asioiden merkitystä enemmän tai käsitteellistä asioita eri tavoin kuin tutkittava olisi itse tehnyt - onhan tutkijan tehtävä kehittää alkuperäisestä aineistosta poikkeava abstraktio-taso (vrt. Timonen 2013, 63-64). Eskola ja Suoranta (1998, 211) puhuvat tutkijan ja tutkittavien tulkinnan yhdenmukaisuudesta yhtenä luotettavuuden kriteerinä. He toteavat

tulkinnan yhdenmukaisuuden olevan kriteerinä kuitenkin monisyinen: toisinaan tutkittavat voivat olla sokeita kokemuksilleen ja tilanteelleen. Tämän tutkielman kohdalla pidin esimerkiksi eettisenä kysymyksenä sitä, millä oikeudella käsitteellistän jonkun vanhemman kokemuksia ristiriitaisiksi, jos tämä ei suoranaisesti nimeä kokemuksiaan näin, mutta tulkitseen tutkijana annetut esimerkit keskenään vahvasti ristiriitaisiksi.

6.3 Tutkittavien asema, anonymiteetti sekä tiedon käsittely

Eettisesti kestävässä tutkimusmenettelyssä tutkija huolehtii tutkittavien oikeuksien toteutumisesta sekä hyvinvoinnista koko tutkimusprosessin ajan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 125-126). Tähän liittyen osallistujille tulee tarjota riittävä informaatio tutkimuksen luonteesta ja tavoitteesta, ja osallistumisen tulee olla korostetusti vapaaehtoisuuteen perustuvaa (Eskola & Suoranta 1998, 56). Kirjoitelmapyyntöissä kerroinkin heti alkuun tutkimuksen tavoitteen ja näkökulman, ja kirjoittamisen tueksi tarkoitetut apukysymykset kertoivat niistä erityiskysymyksistä, joista olen tutkijana kiinnostunut. Vaikka ymmärrän nyt jälkikäteen arvioituna, että kirjoitelmapyyntöissä olisi voitu vielä eksplisiittisesti korostaa osallistumisen vapaaehtoisuutta uskon, että kirjoitelmapyyntö tai siitä muistuttelu ei ollut sävyiltään osallistumiseen pakottavaa tai painostavaa, vaan pikemminkin rohkaisevaa.

Kun tullaan aineiston keruuseen ja tietojen käsittelyyn, on Tuomen ja Sarajärven (2002, 128) mukaan tutkijan voitava taata tietojen käsittelyn luottamuksellisuus ja anonymiteetti näin luvattuaan. Eettisessä aineistonkeruussa tutkija käyttää vain aineistoa, johon hänellä on tutkittavien informointiin perustuva suostumus (Eskola & Suoranta 1998, 54). Nämä eettiset seikat pyrin huomioimaan kirjoitelmapyyntöissä siten, että lupasin tutkittaville ehdottoman luottamuksellista tietojen käsittelyä: kirjoitelmat kokonaisuudessaan oli tarkoitettu vain minun hallussa pidettäväksi ja luettavaksi. Lisäksi kerroin lupaavani huolehtia tutkittavien tunnistamattomuudesta ja vastausten nimettömästä käsittelystä.

Tutkimusetiikassa tutkijan on arvioitava, mitä mahdollista hyötyä tai haittaa tiedonantajille voisi olla tutkimukseen osallistumisesta (Eskola & Suoranta 1998, 56, 220). Tutkiesiäni verrattain pientä ja marginaalista kohderyhmää sekä arkaluontoisiksikin määrittävää aihetta vaati käsittely minulta tutkijana varsin monitasoisista tunnistettavuuteen liittyvää riskien pohdintaa ja hallintaa (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 57). Koska olen kiinnostunut irtautumisen merkityksestä nimenomaan vanhemmuuden näkökulmasta, oli myös perhetilanteeseen liittyvän kontekstin avaaminen ja paikoin myös aineistositaattien käyttäminen välttämätöntä raportoinnissa esitellyn päättelyn läpinäkyvyyden lisäämiseksi,

mikä puolestaan tarkoitti tunnistettavuusriskin kasvamista. Anonymiteetti ei ole aina joko tai -kysymys: on mahdollista, että tutkittavien oma lähipiiri tai tutkittavat keskenään saattavat tunnistaa toisensa, mikäli raportointi on kovin yksityiskohtaista (Eskola & Suoranta 1998, 57, Timonen 2013, 60-61). Suhtaudun kuitenkin erityisellä vakavuudella tutkittavien tunnistamattomuuden takaamiseen osallistumisen mahdollisia seurauksia ajatellen: en missään nimessä halua aiheuttaa jännitteitä tutkittavien ja jätetyn yhteisön välille tietoisesti tai tiedostamattani.

Tutkittavien tunnistamattomuuden takaamiseen liittyvä tietoinen tutkimuseettinen valinta tässä tutkimuksessa oli muun muassa se, että tiedonantajien taustatietoja esiteltiin raportissa vain suppeasti kertomalla vastaajien ikähaarukka, perheeseen vaihtelu sekä sukupuolijakauma. Toiseksi, tutkittavien tunnistamattomuuden kannalta oli myös tärkeää, ettei tiedonantajien taustatietoja esitetty millään tavoin käytettyjen aineistositaattien yhteydessä. Sen sijaan päädyin merkitsemään aineistositaatit vain K1, K2 ja niin edelleen kaltaisilla tunnisteilla. Päädyin näihin valintoihin neuvoteltuani yhdessä työni ohjaajan kanssa: pidimme taustatietojen laveampaa avaamista sekä taustatietojen yhdistämistä aineistolainauksiin raportissa liian suurena riskinä tiedonantajien tunnistamiselle. Koska aihe on sensitiivinen ja tutkimuksen kohderyhmä verrattain pieni, vaati raportointi poikkeuksellisen vahvaa tutkittavien suojelua.

Käsittelin kirjoitelmia anonymisti heti ne saatuani: loin niille kirjain-numero -tunnisteet ja anonymisoin tekstit siten, että muutin niissä esiintyvät nimet ja paikkakunnat toisiksi tai yksinkertaisesti poistamalla ne teksteistä. Tarkat iän ja ajan ilmaukset muutin summittaisemmiksi niin vastaajien, heidän puolisoitensa kuin lastenkin osalta. Edellä esitellyn tekemisen lisäksi kohtasin samankaltaisen tilanteen kuin Timonen (2013, 62): toisinaan tiedonantaja voi yllättää tutkijan avoimuudellaan, jolloin tutkija joutuu tekemään päätöksen siitä, mikä päättyy lopulliseen raporttiin ja mikä ei. Erityisesti tapauksissa, joissa kuvattiin yksityiskohtaisesti äärimmäisen vaikeita perhetilanteita, kuten uupumusta ja perheväkivaltaa, jouduin miettimään myös tutkimuksen näkökulmasta kolmansien osapuolien tunnistamattomuutta ja oikeuksia. Eettisesti vastaavat tilanteet olivat hankalia myös sikäli, mitä tulee oikeudenmukaiseen yhteisön kuvaukseen ja toisaalta haluttomuuteen vähätellä ongelmia. Esimerkiksi perheväkivallan kuvauksessa tuli ottaa huomioon yhteisön virallinen tuomitseva kanta ja toisaalta yksittäisen vanhemman kokemus siitä, että yhteisön sisällä elämiseen oli kuulunut myös uupumuksesta ja neuvottomuudesta johtuvaa väkivaltaa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Kun tutkimuskohteeksi asetuvat subjektiiviset kokemukset ja merkityksenannot, on tutkijan intressi yrittää ymmärtää ja tulkita näitä kokemuksia sekä niiden monimerkityksisyyttä, eikä niinkään selvittää kokemusten taustalla olevien asioiden ja tapahtumien todenperäisyyttä tai faktista luonnetta (Heikkinen 2001, 130; Laine 2001, 29). Monimerkityksisiä kokemuksia tarkasteltaessa kysymys tutkimuksen luotettavuudesta ei ole yksiselitteinen. Esimerkiksi elämäntarinoita voidaan tarkastella tarinoina, joiden ei ajatella olevan suora heijastus tapahtuneesta elämästä, vaan pikemminkin jonkin henkilön subjektiivisesta näkemyksistä käsin rakennettu esitys (Eskola & Suoranta 1998, 124). Ajatellen, että subjektiivisten kokemusten sekä merkityksenantojen tutkijana minun on pidettävä itse kokijaa kokemuksensa auktoriteettina. Ensisijaisena kiinnostuksen kohteenani on se, miten tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat tiettyjä elämäntapahtumiaan kokeneet ja merkityksellistäneet ja miten he näistä kertovat, eikä niinkään se, miten asiat ovat ikään kuin tosiasiallisesti tapahtuneet - samoilta tapahtumille ja tilanteille lienee monenlaisia tulkintoja riippuen eri henkilöiden perspektiiveistä. On toki syytä huomauttaa, että tutkimukseen osallistuneiden vanhempien elämässä on voinut tapahtua muitakin vanhemmuuteen vaikuttavia asioita vanhoillislestadiolaisuudesta irtautumisen rinnalla (kuten esimerkiksi avioero), vaikka henkilö itse selittäisi kokemiaan muutoksia lähinnä irtautumisprosessista käsin. Mitä tulee vielä vanhemmuuteen liittyviin mainittuihin ihanteisiin ja arvostuksiin, ei tämä tutkimus pääse tai edes pyri käsiksi siihen, mikä yhteys ihanteilla ja käytännössä eletyllä vanhemmuudella todellisuudessa on. Lisäksi, vanhoillislestadiolaisuutta ja siitä irtautumista tarkastelevana tutkijana en ota tässä myöskään kantaa uskonnollisten uskomusten todenperäisyyteen (vrt. Timonen 2013, 56).

Edistääkseen tutkimuksen luotettavuutta tutkijan on syytä tuoda esille ja pohtia myös aineiston keruuseen ja tuottamiseen liittyviä ehtoja (Tuomi & Sarajärvi 2002, 214-215). Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmän valintaan liittyi luotettavuuteen vaikuttavia syitä: pidin kirjoitelmia haastattelua sopivampana aineistonkeruumenetelmänä, sillä halusin vaikuttaa saman katsomuksellisen taustan tutkittavien kanssa jakavana tutkijana itse mahdollisimman vähän aineiston syntyyn. Eskola ja Suoranta (1988, 122) korostavatkin omaelämäkerrallisten kirjoitelmien autenttisuutta ja välittömyyttä: kirjoitelmissa näkyy, miten ihmiset itse kertovat kokevansa oman elämänsä tapahtumineen ja ongelmineen. Kuitenkin, tiedostan kirjoitelmapyyntöni kysymyksenasetteluilla sinänsä olevan jo epäilemättä jonkinlaista ohjaava vaikutusta. Lisäksi, Eskolan ja Suorannan

(1998, 122) mukaan kertojan mielikuva kertomuksen oletetusta yleisöstä vaikuttaa siihen, missä määrin tämä uskoutuu ja ilmaisee itseään pidäkkeettömästi. Näin ollen sillä, että tutkittavat ovat tietoisia juuristani samassa yhteisössä, voi olla merkitystä sille, mitä ja miten tutkittavat kokemuksistaan kirjoittavat.

Tuotantoehtoihin liittyen olen jo aiemmin pohtinut sitä, mitä merkitystä vertaistukiryhmällä aineistonkeruun pääasiallisena foorumina voi olla saamani aineiston laadulle. Tämän lisäksi pidän tärkeänä pohtia muistamiseen ja kertomiseen liittyviä rajoituksia ja ehtoja. Menetelmällisiä valintoja esitellessäni totesin, että kirjoitelmat ovat aineistonkeruumenetelmänä sensitiivisiä sikäli, että mahdollisesti kipeistäkin kokemuksista kertovat vastaajat voivat paremmin tietoisesti valikoida, mitä haluavat tuoda esille, mitä pitävät merkityksellisenä ja mitä taas eivät. Nummisen ja Syrjälän (1988, 70) sekä Roosin (1987, 34-35) mukaan omaelämäkerrallisia kirjoitelmia tarkasteltaessa onkin syytä pitää mielessä kertomiseen ja muistamiseen liittyviä ehtoja ja rajoitteita: tietoisien valikoinnin tai pois rajaamisen lisäksi kertomatta voi jäädä joitakin merkityksellisiä asioita tahattomasti, ja toisaalta myös muistaminen voi olla aitona rajoitteena. Ylipäätään omaa elämää jäsentävissä kertomuksissa tulee huomioida valikoinnin ohella se, että kertomuksessa joitakin asioita painotetaan ja toisaalta menneisyyttä kuvataan ja merkityksellistetään nykyhetkestä käsin (Syrjälä & Numminen 1988, 70-73; Roos 1987, 34-35).

Lisäksi, tutkimuksen luotettavuutta edistääkseni tein Eskolan ja Suorannan (1998, 215-217) ohjeistuksen mukaan omaa tulkintaani läpinäkyvämmäksi muun muassa perustelemalla menetelmällisiä valintojani ja toisaalta käyttämällä tulosten raportoinnissa runsaasti aineistokatkelmia. Käytin aineistositaatteja sekä kerronnan apuna (Alasuutari 2011, 295) että tekstin elävöittämiseksi, mutta ennen kaikkea tekemiäni tulkintoja perustelevalle merkityksessä: aineistositaattien esittäminen mahdollistaa niistä tehtävien tulkintojen riitauttamisen (ks. esim. Eskola 2001, 153).

Kun taas tarkastellaan tämän tutkimuksen luotettavuutta suhteuttamalla se aiempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen, vastasivat erityisesti yksilötasolla raportoidut irtautumisen merkitykset pitkälti aiemmissä tutkimuksissa esitettyä (ks. esim. Karjalainen 2011; Timonen 2013; Tuomaala 2001). Kun taas tullaan tämän tutkimuksen vanhemmuuteen keskittyvään näkökulmaan, olen taipuvainen jonkinlaiseen varovaisuuteen tulosten yleistettävyyden suhteen, sillä tämän näkökulman suhteen vahvistusta ei voida hakea aiemmista tutkimuksista niiden puuttuessa. Toisaalta, laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitel-

lakaan tilastollisia yleistyksiä, vaan pikemminkin tietyn ilmiön ymmärtämistä ja siitä teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamista harkinnanvaraisesti valikoitujen tutkittavien avulla (Eskola & Suoranta 1998, 61-64; Tuomi & Sarajärvi 2002, 87) tai paikallisesti selittämistä (Alasuutari 2011, 237-250), mikä oli myös tämän tutkimuksen tavoitteena. En kuitenkaan täysin kiistä mahdollisuutta, etteikö tulosten tietty arkijärjen mukaisuus (ks. esim. Alasuutari 2011, 235) voisi jollakin tavalla tarkoittaa sitä, että myös muut tiivistä uskonnollisista yhteisöistä irtautuneet vanhemmat voisi kokea irtautumisen merkitystä vanhemmuudelle samalla tavoin.

Mitä tulee raportoinnin teknisempiin, mutta luotettavuutta lisääviin ulottuvuuksiin, koin kvantifioivat ilmaukset menetelmäkirjallisuuden ristiriitaisista kannanotoista (ks. esim. Eskola 2001, 156) huolimatta mielekkäiksi tavoiksi kertoa tuloksista: voidakseen edistää lukijan mahdollisuuksia tutkimuksen luotettavuuden arviointiin on parempi puhua tarkemmin esimerkiksi neljästä vanhemmasta kuin ylimalkaisesti esimerkiksi useasta - tätä ratkaisua puolsi myös ohjauksessa saamani palaute. Toiseksi, tutkimuksen luotettavuutta edistää pitäytyminen hyvän tieteellisen käytännön mukaisissa viittaus- ja lähdemerkintäkäytännöissä (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002, 129-130).

7 Pohdintaa

Ajatus tämän Pro gradu -tutkielman aiheesta syntyi yhtenä kesäisenä päivänä selaillessani netissä entisten vanhoillislestadiolaisten vertaistukipalstan keskusteluja. Havaitsin, että monilla vanhemmilla oli tarve vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia siitä, miten he ajattelivat ja toimivat kasvattajana jätettyään vanhoillislestadiolaisen liikkeen. Tämä havainto herätti itsessäni syvempää mielenkiintoa, ja ymmärrän sen olleen tämän gradun mittaisen matkan alkupiste. Toisaalta epäröin alussa aihevalintaa: olisinko itse entisenä lestadiolaisena oikea henkilö tutkimaan tätä aihetta? Entä miksi oikeastaan päädyin juuri tähän aiheeseen? Aihevalintaan liittyvät epäilyt kuitenkin väistyivät, kun aloin nähdä osittaisen sisäpuolisuuteni suhteessa tutkimuskohteeseen pikemminkin tutkimusta hyödyttävänä lähtökohtana. Aiheeseen perehtyessäni ymmärsin, että aihe on todella tutkimisen arvoinen: uskonnollisista yhteisöistä irtautumista ei ole tutkittu aikaisemmin vanhemmuuteen liittyviin merkityksiin keskittyen.

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, millä tavoin vanhoillislestadiolaisen liikkeen perheellisenä jättäneet olivat kokeneet vanhoillislestadiolaisuuden vaikuttavan vanhemmuuteensa ja kasvattajuuteensa vielä liikkeeseen kuuluessaan. Toisena tavoitteena oli selvittää, mitä liikkeestä irtautuminen merkitsi vanhemmuuden näkökulmasta.

Näiden kysymystenasettelujen kautta ymmärsin liikkuvani tutkijana varsin poikkitieteellisellä kentällä. Tämä toi työhön paitsi haasteellisuutta, mutta ennen kaikkea myös syvää palkitsevuutta: koin työskentelyn paikoin luovaa ajattelua vaativaksi, kun aiheen käsittely vaati erilaisten näkökulmien yhteen tuomista sekä koherenssin rakentamista muutoin niin laajaan kokonaisuuteen.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, miten vanhoillislestadiolaisuuden oltiin koettu vaikuttavan omaan vanhemmuuteen ja kasvattajuuteen vielä liikkeeseen kuuluttaessa. Riippuen vanhoillislestadiolaisen maailmankuvan sisäistyneisyydestä ja kokemuksesta yhteisön jäseneksi identifioitumisesta, kokivat vanhemmat lasten saamista sekä kasvatamista koskevien valintojensa perustuneen yhtäältä liikkeessä sisäistetyille uskonnollisille uskomuksille ja aidolle halulle olla kuuliainen yhteisölle, kun taas toisinaan kuuliaisuus yhteisölle oli ollut pitkälti refleктоimatonta itsestänselvyys. Erityisen vahvasti vanhemmuuden ja kasvatuksellisten valintojen taustalta löytyi yhteisössä koettuja sosiaalisia paineita: joissakin tapauksissa perheen ja vanhempien norminmukaista käyttäytymistä oltiin suoranaisesti kontrolloitu uskonyhteisön muiden jäsenien toimesta. Vielä tätä useammin vanhemmat kuitenkin selittivät toimintaansa yhteisössä kokemiinsa odotuksiin vastaamisella, jolloin kyse on jo sisäistetyistä kontrolloista ja itsesäätelystä. Vaikka vanhemmat olisivat itse kyseenalaistaneet ja kritisoineet mielessään joitakin liikkeen oppeja tai käytäntöjä, johti poikkeamisen pelko (ks. esim. Hurtig 2013, 31-32) käytännössä usein siihen, että vanhempi sopeutui itseensä kohdistuviin odotuksiin vanhoillislestadiolaisena vanhempana.

Teoreettisella tasolla tarkasteltuna vanhempien sopeutumisessa yhteisön odotuksiin lasten saamista ja kasvatusta koskevissa valinnoissa tulee huomioida kaksi liikkeen opillista erityispiirrettä. Ensiksi, johtuen vanhoillislestadiolaisesta maailmankuvasta tapahtuvasta uskon ja etiikan samaistamisesta yhdeksi seuraava käsitykset, että myös elämäntavallisilla valinnoilla on mahdollisesti hengellisiä merkityksiä ja että aito usko sisältää myös eettisiä toimintavelvoitteita. Toiseksi, johtuen eksklusiivisesta seurakuntaopista, asettuu yksilön moraalinen harkintavalta alisteiseksi vanhoillislestadiolaisen seurakunnan niin sanotun yhteisen ymmärryksen tasolle. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yksilöä arjessa velvoittavat toimintaperiaatteet muotoutuvat yhteisöllisesti. Yksilön näkökulmasta tilanne voi muotoutua tällöin hankalaksi: yhteisön ollessa elämänvalinnallisissa kysymyksissä ehdoton auktoriteetti, joka odottaa jäseniltään kuuliaisuutta, voi yksilö kokea, ettei hän voi oikeastaan vaikuttaa oman elämänsä kysymyksiin. (Nenonen 2013, 114-121; ks. myös Hurtig 2013, 29-32.)

Tämä tutkimus osoittikin monia paikkoja, joissa vanhempi ensisijaisti orastavista tai voimakkaista epäilyksistäänkin huolimatta yhteisön tahtoa omissa elämänvalinnoissaan ja vanhemmuutta koskevissa kysymyksissä. Tällöin omia valintoja vanhempana ja kasvatustajana oltiin kyllä jossain määrin refleктоitu, mutta liikkeen odotuksiin mukautumisen taustalla oli usein huolia ja yhteisöllisistä ideaaleista poikkeamisen pelkoa (vrt. Hurtig 2013, 31-33). Toisaalta, jotkut vanhemmat kuvasivat sisäistäneensä vanhoillislestadiolaisen maailmankuvan niin hyvin, että liikkeen vanhemmuutta ja kasvatusta koskevat arvot ja tavoitteet oltiin hyväksytty ja jaettu ikään kuin automaattisesti. Tällöin vanhemmat olivat ikään kuin symbioottisesti sulautuneet arjen toiminnan, identiteetin ja moraalin tasolla yhteisöön (vrt. Nenonen 2013, 117). Joka tapauksessa, olipa kyse lasten saamiseen tai kasvatukseen liittyvistä valinnoista, yhdisti vanhempia pohdinnat siitä, etteivät valinnat tuntuneet olevan olleen joko täysin tai ollenkaan oman harkinnan varaisia tai omasta tahdosta riippuvaisia päätöksiä. Ylipäätään, kaikkia lasten saamiseen tai kasvatamiseen liittyviä kysymyksiä ei edes ymmärretty tilanteina, joissa voisi aidosti valita itse - tämä kuvastanee sitä, kuinka vahva ja vaihtoehtoton maailmankuva voi liikkeen parissa kasvaneella olla.

Arjen tasolla monet vanhemmat olivat sopeutuneet omassa kontekstissaan ikään kuin itsestään selvään elämäntilanteeseen, jossa avioidutaan nuorena ja jossa perhe alkaa kasvaa tämän seurauksena kuin huomaamatta. Vanhemmaksi tulla saattoi siitä huolimatta, ettei lapsia oltu välttämättä ikinä varsinaisesti toivottu eikä vanhemmuuteen koettu olta van riittävän kypsiä. Erityisesti näissä tilanteissa vanhemmuutta varjostivat mielenterveysongelmat ja huolet omasta jaksamisesta - joissakin tapauksissa vanhemmat ja koko perhe kärsivät haastavan elämäntilanteen aiheuttamasta vakavasta uupumuksesta. Näiden esimerkkien valossa vanhemmuus merkitsi kaikkea muuta kuin mitä Kemppainen (2001, 16) esittää vanhemmuuden voivan edustaa nykyään: näille vanhemmille vanhemmuus ei ollut henkilökohtainen, vapautta ja yksilöllisyyttä symboloiva valinta, vaan pikemminkin osoitus vanhoillislestadiolaisen yhteisön kollektiivisiin ideaaleihin ja elämäntilanteeseen mukautumisesta. Itseäni puhutteli erityisesti rohkeasti kerrotut uupumuskokemukset: mikä on yhteisön vastuu tilanteessa, kun vanhempi uupuu vakavasti yrittäessään elää uskoaan todeksi kasvavan perheen keskellä? Entä normalisoidaanko liikkeessä uskonnollisten uskomusten nojalla vanhempien kasvavasta hoivavastuusta johuttavaa kamppailua jaksamisesta?

Toisaalta, vaikka jotkut vanhemmat kuvasivat erityisesti kokemustaan roolistaan kasvat-
tajana vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä kärjistetyksi yhteisön määräyksien totte-
luna, liittyi vanhempien kertomuksissa nimenomaan uskonnolliseen kotikasvatukseen
runsaasti paikkoja, joissa he olivat soveltaneet ja harkinneet omakohtaisesti missä mää-
rin, mitä ja miten halusivat lapsilleen uskonnollisista käsityksistä opettaa. Suurin osa oli
toteuttanut uskonnollista kotikasvatusta edes vähän, kun se ymmärretään lasten osallis-
tamisena liikkeen toimintaan, liikkeen erityisten kulttuuristen tapojen kotona vaalimisena
sekä toisaalta lasten toimintaan ja ympäristöihin puuttumisena tai rajaamisena erityisten
uskonnollisten uskomusten perusteella. Se, millä intensiteetillä näitä toimintoja oltiin har-
joitettu ja missä määrin vanhemmat tietoisesti olivat pyrkineet kasvattamaan lapsiaan
yhteisön jäsenyyteen, vaihteli suuresti sen mukaan, kuinka vahvasti vanhemmat olivat
kokeneet identifioituvansa lestadiolaisiksi. Vanhemmat eivät siis täysin ja joka suhteessa
mukautuneet yhteisöllisiin ideaaleihin liikkeeseen kuuluttaessa. Saman yhteisön sisälle
mahtuu siis monia todellisuuksia ja tulkintoja (vrt. Hurtig 2013; Timonen 2013). Kuitenkin,
on syytä pohtia, missä määrin vanhemmat voivat käytännössä poiketa yhteisöllisistä
vanhemmuuden ja kasvatuksen ideaaleista omaan harkintaansa vedoten ilman, että hei-
dän kuulumistaan ja uskoaan ei alettaisi kyseenalaistaa muun yhteisön toimesta (vrt.
Hurtig 2013, 31-33).

Toinen tutkimuskysymys koski sitä, mitä irtautumisen koettiin merkitsevän vanhemmuu-
den ja kasvattajuuden näkökulmasta. Tutkijana minut yllätti se, kuinka monelle nimen-
omaan lapsiin ja vanhemmuuteen liittyvät tekijät toimivat osasyynä liikkeen jättämiselle
tai irtautumis päätöstä vähintäänkin nopeuttaneena seikkana. Monien vanhempien koh-
dalla juuri oman vanhemmuuden ja kasvatuksellisten kysymysten reflektointi oli käynnis-
tänyt laajemmat elämänkatsomusta koskevat pohdinnat, minkä seurauksena vanhempi
oli puolestaan lopulta jättänyt yhteisön.

Puhtaasti yksilötason merkityksiä irtautumiselle oli syytä käsitellä tutkimuksessa sikäli,
kun ne vaikuttavat vanhemman hyvinvointiin sekä kokemuksiin edellytyksistään toimia
vanhempana lapsilleen. Tämän tutkimus asettui pitkälti yhdenmukaiseen linjaan aiem-
pien, irtautumisprosessia yksilötasolla tarkastelleiden tutkimusten kanssa: irtautuminen
merkitsi selkeästi alkua oman itsen löytämiselle, omaksi itsekseen kasvulle sekä oman
itsen hyväksynnälle (vrt. Ronimus 2013; Timonen 2013; Tuomaala 2001; Rothbaum
1988). Toisaalta, uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen ei välttämättä tarkoittanut hen-
gellisten merkitysten lakkaamista yksilön elämässä: siinä missä jotkut uudelleenmäärit-
telivät uskoaan, eivät toiset kokeneet koskaan olleenkaan erityisen uskonnollisia (vrt.
Jacobs 1989; Karjalainen 2011; Ronimus 2013; Timonen 2013). Päätöksellä oli yksilön

näkökulmasta sekä mielenterveyttä heikentäviä merkityksiä, mutta tätä vahvemmin ja ajan kanssa voimistuen erityisesti myönteisiä merkityksiä (vrt. Kettunen 2011; Marin 2016; Ronimus 2013; Timonen 2013). Erityisen keskeinen ja myönteiseksi määrittyvä henkilökohtaisella tasolla koettu muutos liittyi siihen, että yksilö koki voitonsa tehdä oman elämänsä päätökset itsenäisesti riippumatta yhteisön tahdosta. Tätä esimerkiksi Ronimus (2013) käsitteellistää toimijuuden haltuunottona, kun taas Nenosta (2013) mukailen kyse on yksilön moraalisen harkintavallan palautumisesta tai siirtymisestä yhteisöltä yksilölle itselleen.

Tämän tutkimuksen lisäarvo on siinä, että pyrin tarkastelemaan irtautumisprosessia uudella tavalla rajatusta, vanhemmuuteen tarkentuvasta näkökulmasta ja toisaalta perheen tasoiset merkitykset huomioiden. Tutkimuksen lähtökohtana olikin jonkinlainen oletus siitä, että kun aiemman tutkimuksen valossa uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen ymmärretään voivan merkitä yksilön näkökulmasta suuriakin maailmankuvaa, identiteettiä ja sosiaalisia suhteita koskevia muutoksia, heijastuu yksilön läpikäymä muutosprosessi jotenkin perhe-elämään sekä yksilön ajatteluun ja toimintaan myös vanhempana ja kasvattajana. Analyysia tehdessäni ymmärsin, että kun irtautumisprosessia tarkastellaan perheen ja vanhemmuuden tasolla, paljastuu kovin paljon monimutkaisempi kuvio kuin mitä pelkän yksilötason merkitysten tutkiminen antaa ymmärtää. Vaikka monilta osin tietty irtautumisesta seuraavat yksilötason myönteiset merkitykset toistuivat myös vanhemmuuden tasolla, saattoi henkilökohtaisella tasolla myönteisenä mielletty päätös aiheuttaa käytännössä suuria haasteita ja huolia perhe-elämässä ja vanhemmuuden näkökulmasta tilanteissa, joissa toinen puolisoista jäi liikkeeseen tai joissa puoliso irtautuivat siitä keskenään eri aikaan.

Sen lisäksi, että vanhemmat kokivat irtautumisen merkinneen henkilökohtaisella tasolla jonkinlaista vapautumista, koettiin irtautumisen merkitsevän itsenäistymistä, toimijuuden haltuunottoa (ks. Ronimus 2013) tai moraalisen harkintavallan omakohtaistumista (ks. Nenonen 2013) myös vanhempana. Irtautumisen myötä päätösvalta sekä vastuu lapsiin ja kasvatukseen liittyvistä asioista oli siirtynyt vanhemmalle itselleen, eikä yhteisöä tarvinnut enää samalla tavalla huomioida kanssakasvattajana. Pääasiassa valintojen ja ajattelun omakohtaistuminen kasvatuksellisissa ja lapsiin liittyvissä kysymyksissä koettiin myönteisesti, mutta toisinaan vanhemmat kokivat myös huolia kyvystään tehdä itsenäisesti lapsen parhaan edun mukaisia päätöksiä. Vanhempien kokema epävarmuus herätti itsessäni sympatiaa: kun oma maailmankuva arvoineen on irtautumisprosessin tuloksena kenties vielä vanhemmalle itselleenkin jäsentymätön, voi kasvatustehtävä ja -vastuu tuntua pelottavaltakin (vrt. Pulkkinen 1979, 300).

Toisaalta, aivan kaikissa tapauksissa irtautumisprosessin myötä henkilökohtaisella tasolla koettu moraalisen harkintavallan palautuminen yksilölle itselleen ei tarkoittanut automaattisesti myös toimijuuden haltuunottoa vanhempana - näin oli perheissä, joissa toinen puolisoista oli jäänyt liikkeeseen tai joissa puolisoitten irtautuminen oli tapahtunut eri aikaan. Vaikka liikkeen jättäneet vanhemmat saattoivat pohtia omakohtaisesti kasvatuksen tavoitteita ja lapsen hyvää vanhoillislestadiolaisen liikkeen näkemyksistä etäännyen, joutuivat he käytännössä tasapainoilemaan omien ja liikkeeseen edelleen kuuluvan puolison toiveiden välillä. Kasvattajuus toisin sanoen oli edelleen enemmän tai vähemmän jaettava uskonnollisen yhteisön kanssa vanhemman omasta tahdosta riippumatta tai sen vastaisesti. Irtautumispäätöksen koskettaessa perheessä vain toista vanhempaa jäivät lapset siis käytännössä tavalla tai toisella liikkeen vaikutuspiiriin, mikä lisäsi puolisoitten kesken neuvottelua kasvatuksellisista kysymyksistä. Keskeisiksi kompromisseiksi neuvotteluissa oli muodostunut periaatteet, joiden mukaan molemmilla vanhemmilla on tasapuolinen oikeus osallistaa lapsia omaan elämänpiiriinsä ja että lapset saavat joko tässä hetkessä tai tulevaisuudessa päättää itse kuulumisestaan yhteisöön. Näiltä osin vanhemmuus näyttäytyi juuri Schmittin (2003, 315) kuvailemana osapuolten keskinäisenä neuvotteluna lapsen hyvästä. Tämän tutkimuksen valossa vanhempien maailmankuvalliset erimielisyydet aiheuttivat paitsi jännitteisyyttä vanhempien välille kasvatusta koskevissa kysymyksissä, mutta toisaalta myös sallivuutta lasten omien valintojen suhteen (vrt. Froese 2008; Goosen 2007; Kuusisto 2011, 140-141).

Ylipäätään lasten oman ajattelun kunnioitus, mielipiteiden kuuntelu sekä lasten kanssa avoimesti käytävät keskustelut näyttivät olevan irtautumisen jälkeisessä vanhemmuudessa erityisen keskeisiä arvoja ja toimintatapoja. Nämä periaatteet koskivat ymmärrykseeni mukaan niin uskonnollista kotikasvatusta kuin lapsen ja vanhemman välisiä suhteita laajemminkin ajateltuna. Varsin yleisesti vanhemmat korostivat tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön juurruttamiseen tähtäävän uskonnollisen kotikasvatuksen sijaan uskontokasvatuksen tavoitteita käsiteltäessä lapsen kanssa katsomuksellisia kysymyksiä: vanhemman tehtäväksi ymmärrettiin vaihtoehtoisista maailmankuvista kertominen ja keskustelu, mutta toisaalta vanhemman oli myös tärkeä antaa tilaa lasten omille kysymyksille sekä kriittisillekin pohdinnoille (vrt. Kallioniemi 2000, 136; Kuusisto 2011, 64). Lapsen kehittyvää elämäkatsomusta haluttiin kunnioittaa, ja lopulta päätöksen uskomisesta tai kuulumisista ajateltiin olevan lapsen oma.

Ajattelen, että monien vanhempien kohdalla kokemukset autoritaarisesta yhteisöstä ja joidenkin kohdalla indoktrinoivasta kotikasvatuksesta lapsuudessa saattoivat heijastua

nykyiseen vanhemmuuteen haluna olla ja toimia toisin suhteessa omiin lapsiinsa, mikä näkyi erityisesti auktoritatiivisen ja lapsilähtöisen kasvatuksen korostamisena. Toisaalta omat kielteiset kokemukset yhteisössä kasvamisesta ja elämisestä eivät liene ainut mahdollinen selitys - esimerkiksi Hellström (2010, 249) toteaa laajemman suomalaisen kasvatuskulttuurin kokeneen muutoksen kuuliaisuus-kulttuurista keskustelu- ja neuvottelukulttuuriksi. Missä määrin tämän tutkimuksen auktoritatiivista vanhemmuutta sekä lapsilähtöisyyttä alleviivaavat tulokset ovat osoittimia tuosta yleisestä kasvatuskulttuurin muutoksesta? Entä millaisia seurauksia tällaisella laajemmalla kasvatuskulttuurin muutoksella voi olla perinteisesti auktoriteettiuskollisuutta korostaneelle vanhoillislestadiolaiselle liikkeelle?

Sen lisäksi, että lasten näkökulmien huomioonottoa pidettiin tärkeänä, vielä perustavanlaatuisempana irtautumisen myötä koettuna muutoksena korostettiin sekä vanhemman omaa että lapsen vapautta olla oma yksilöllinen itsensä. Irtautumisen myötä poistui myös liikkeessä koettu yhdenmukaisuuden paine. Vaikka itselläni ei ole lapsia, on varsin helppo samaistua vanhempien helpotuksen tuntemuksiin siitä, että oman lapsen kehitystä ja kasvua voi aidosti tukea tämän luontaiset taipumukset huomioiden ilman ulkopuolelta määrittyviä ehtoja tai rajoitteita.

Yhtenä keskeisenä juonteena tässä tutkimuksessa näyttäytyi oman vanhemmuuden reflektointi. Kertomuksia vanhoillislestadiolaisesta vanhemmuudesta hallitsi tietyissä mielessä reflektoinnin puute: omia elämän- tai vanhemmuuden valintoja ei oltu ehditty, uskallettu tai nähty tarpeelliseksi pohtia erikseen. Toisaalta taas ne vanhemmat, jotka olivat omakohtaisesti pohtineet vanhemmuuttaan, eivät aina toimineet oman harkintansa mukaan ristiriitatilanteissa, vaan sopeutuivat monin osin liikkeen ideaaleihin kuuliaisuuden tuntemuksista ja poikkeamisen pelosta johtuen. Jäin pohtimaan, missä määrin tämä vanhemmuutta koskeva reflektoinnin puute voisi heijastella sitä, että yhteisöllisyyttä korostava vanhoillislestadiolainen kulttuuri ei varsinaisesti rohkaise asioiden itsenäiseen pohdintaan ylipäättäen, sillä kaikki yhteisöllisistä ideaaleista poikkeava ajattelu tulkitaan negatiivisena ja siten vältettävänä "itsen varassa olemisena" (vrt. Hurtig 2013)? Vai onko kyse siitä, että liikkeeseen kuuluvalla koko maailmankuva kasvatuksen arvoineen ja tavoitteineen tarjotaan niin valmiina, ettei liikkeeseen kasvanut tai siihen muuten syvästi sitoutunut näe edes tarpeelliseksi pohtia muita tavoitteita sen lisäksi, että lapsen toivotaan säilyvän oikeassa uskossa sekä sitä ilmentäväksi ymmärretyissä lestadiolaisessa yhteisössä? Tässä mielessä tietynlaiseksi irtiotoksi suhteessa menneeseen voidaan tulkita vanhempien tapa korostaa hyvän vanhemmuuden ehtona nimenomaan reflektointia, jonka koettiin olevan myös olennainen osa nykyistä vanhemmuutta. Vanhemmat kokivat

tärkeäksi, että he saivat aidosti itse päättää kasvatuksen tavoitteista, arvoista ja toimintatavoista. Reflektointi ja tiedostavuus näyttäytyvät ylipäätään joidenkin normatiivisten määrittelyjen mukaan tänä päivänä paljon laajemmassa kontekstissa hyvän vanhemmuuden ehtoina. Itse ajattelen, että hyvä tai refleктоiva vanhemmuus ei ole luonnollisesti katsomuksellisesta taustasta sinänsä riippuvaa, mutta tämän tutkimuksen vanhemmat kokivat omalla kohdallaan vanhemmuuden pääosin tyydyttävämmäksi uskon yhteisöstä irtauduttuaan. Toisaalta, tyytyväisyyttä heikensi muutamien kohdalla se, että he olivat joutuneet tekemään ristiriitaisuuden tunteita aiheuttavia kompromisseja kasvatuksesta liikkeeseen yhä kuuluvan puolisonsa kanssa.

Mielenkiintoista oli myös se, mistä vanhemmat eivät juuri puhuneet kirjoitelmapyyntöön kysymyksistä huolimatta: vain harva toi esille sellaisia myönteisiä puolia vanhoillislestadiolaisuudesta, joita halusivat tietoisesti edelleen vaalia vanhempana. Yksi arvosti päiheteettömyyttä, toinen perhekeskeisyyttä ja yhteisöllisyyttä, kun taas kolmas kertoi haluavansa opettaa lapsilleen muun muassa vanhempien ihmisten kunnioittamista, rehellisyyttä sekä nöyryyttä, jotka vanhempi mielsi olevan arvoina erityisiä vanhoillislestadiolaiselle kulttuurille. Vaikka vain muutama vanhempi osoitti eksplisiittisesti näkevänsä omassa vanhemmuudessa jatkuvuutta elämänmuutoksesta huolimatta näiltä osin, on mahdollista, että tietyt arvot, ajattelu- tai toimintatavat säilyvät tai vaikuttavat taustalla ilman, että kaikki vanhemmat sitä itse edes huomaisivat (vrt. Nurminen & Roos 1992, 123-124). Eri asia on, kuinka myönteisesti tai kielteisesti vanhempi tällaiseen jatkuvuuteen suhtautuu – monet saattoivat tietien tahtoen korostaa nimenomaan irtiottoa suhteessa menneeseen tai yleisesti lestadiolaisuuteen.

Kaiken kaikkiaan, tapahtuipa irtautuminen yksittäisen henkilön tai puolisoitten yhteisenä päätöksenä, merkitsi se perheelle jonkinäköistä elämänmuutosta. Joissakin perheissä muutos koettiin välittömästi myönteisenä, kun taas toisissa päätös oli horjuttanut perheen tasapainoa ainakin väliaikaisesti. Useimmiten myönteiset merkitykset ja tasapaino löytyivät kuitenkin ajan kuluessa (vrt. Marin 2016). Joka tapauksessa, irtautumisprosessin tarkastelu vanhemmuuden ja perheentasoisten merkitysten näkökulmasta osoitti, että kyseessä on varsin monimutkainen kehikko, johon vaikuttavat erilaiset elämäntilanteet sekä vaihtelevat parisuhde- ja perhedynamiikat.

Vanhemmat kertoivat muutoksesta, joka oli ennen kaikkea kokemuksellinen – kyse ei ollut mistään radikaalista tai välttämättä ulkopuolisille näkyvästä muutoksesta. Kuitenkin, arjen tasolla toisen tai molempien vanhempien irtautuminen muutti perheen elinpiirejä,

kun liikkeen toiminnasta jättäytyttiin tai osallisuus siihen hiipui tai kun lasten harrastusmahdollisuudet laajenivat. Jos puolisoista vain toinen jätti liikkeen, merkitsi irtautuminen vanhemmuuden omakohtaistumista vähintään kasvatuksellista ajattelua koskevassa merkityksessä. Omakohtaistuminen oli kuitenkin täydempää silloin, kun puoliset olivat keskenään samanmielisiä tai kykenivät vähintään neuvottelemaan molempia aidosti tyydyttäviä kasvatusta koskevia kompromisseja huolimatta mahdollisista keskinäisistä katsoimuksellisista eroista. Tällöin vanhemmat vapautuivat siitä ristiriidan kokemuksesta, etteivät voineet kasvattaa lapsiaan kuten oikeaksi ja hyväksi näkivät.

Henkilökohtaisesti koen tämän Pro gradu -tutkielman tekemisen olleen itselleni ennen kaikkea paljon antanut, mutta samalla myös voimia ja osaamisen rajoja koetellut oppimisprosessi. Sen lisäksi, että pääsin tutustumaan ja oppimaan sisällöllisesti varsin kiinnostavasta kokonaisuudesta, opetti työn tekeminen hahmottamaan tutkimusprosessin kokonaisuutta. Koen työn tekemisen antaneen ja vahvistaneen itsessäni sellaisia kykyjä, joita vastaavien isojen projektien suunnittelussa, hallinnassa ja toteuttamisessa tarvitaan.

Ehkä merkittävimpana asiana, jota pitkäjänteisyyttä edellyttävä työ itselleni opetti, oli kyky sietää epävarmuutta ja keskeneräisyyttä. Koin erityisesti työn suunnitteluvaiheessa sekä toisaalta aineiston kerättyäni lähes piinaavaa epävarmuutta siitä, mihin suuntaan työtä tulisi oikein viedä. Ymmärtääkseni kuitenkin tietty epävarmuus ja harhapoluillekin poikkeaminen voi kuulua tutkimusprosessiin (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 134, 137, 162). Samaistun tutkijana hyvin Eskolan (2001, 151) toteamukseen siitä, että epävarmuutta aiheuttaa usein se, että tukijan tulisi tehdä valintoja ja päätöksiä oman tutkimuksensa kontekstissa ja siten tilanteissa, joihin ei ole valmiita toimintamalleja. Valmiiden ja ”oikeiden” ratkaisujen puuttuessa oli vain hyväksyttävä se, että työn tekijänä minulla on sekä oikeus että velvollisuus tehdä itsenäisesti päätöksiä työn aikana, tietystikään unohtamatta sitä, että perustelut päätösten taustalla tulisi välittyä myös lukijalle.

Voimakkain epätietoisuus väistyi aineiston analyysin myötä, jonka koin ehdottomasti työn palkitsevimpana ja luovimpana vaiheena. Analyysin tekeminen auttoi hahmottamaan työn kokonaisuutta: aiemmin keskenään kovin irralliselta tuntuneet vanhoillisladiolaisuutta, uskonnollisista yhteisöistä irtautumista sekä vanhemmuutta koskevat kokonaisuudet alkoivat nivoutua yhteen empiirisen osan tekemisen myötä. Koin työn punaisen langan löytyvän tässä vaiheessa, ja työ alkoi tuntua kokonaisuudessaan eheämmältä kuin aiemmin. Toisaalta, käytin myös työn tekemiseen paljon aikaa ja olin

varannut sen tekemiselle pidemmän ajanjakson, jolloin näkemysten kehittymiselle ja pohdinnalle jäi aidosti aikaa - työn kokonaisuuden hahmottaminen olikin pitkä prosessi. Juuri näkemysten kehittymisen mielessä Tuomi ja Sarajärvi (2002, 129-130) esittävätkin tutkimusprosessille varatun riittävän ajan olevan yksi tutkimuksen luotettavuuden ehto.

Tämän työn ansio on siinä, että se täydentää uskonnollisista yhteisöistä irtautumista tehtyä tutkimusta uuden, vanhemmuuteen tarkentuvan näkökulmansa ansiosta. Tämän lisäksi tutkimus voi auttaa vanhoillislestadiolaista liikettä ymmärtämään sen perheellisenä jättäneiden kokemuksia sekä edistää yhteisöllistä itsereflektiota liikkeen sisällä. Loppu viimein ja ehkä kaikkein tärkeimpänä, tutkimus antoi siihen osallistuneille vanhemmille erityisen paikan omien irtautumiskokemusten jäsentelyyn ja prosessointiin nimenomaan vanhemmuuteen liittyviin merkityksiin keskittyen. Joillakin tarve kokemusten prosessointiin oli ilmeisempi kuin toisilla. Eräs vanhemmista toi erikseen esille asian ajankohtaisuuden nykyisessä elämäntilanteessaan, kun taas muutama koki hyödyllisenä käsitellä nyt vakaammassa elämäntilanteessa menneitä tapahtumia ja kokemuksia. Toisaalta, työ edellytti paljon kiinnostavien asioiden ja näkökulmien rajaamista ulkopuolelle, sillä ne olisivat olleet jo toisenlaisten tutkimusten paikkoja. Yksi tämän tutkimuksen herättämä kiinnostava jatkotutkimusmahdollisuus olisi tarkentua tutkimaan kokemuksia vanhemmuudesta nimenomaan sellaisten pariskuntien ja perheiden kohdalla, joissa vain toinen vanhempi on päätyntä jättämään liikkeen.

Lähteet

10 sähköpostikirjoitelmaa, tekijän hallussa

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Bromley, D. G. (1988). Religious disaffiliation: A neglected social process. Teoksessa D. G. Bromley (toim.), *Falling from the faith: causes and consequences of religious apostasy* (s. 9-25). Newbury Park: SAGE Publications, Inc.
- de Ruyter, D. J. (2002). The right to meaningful education: The role of values and beliefs. *Journal of Beliefs and Values*, 23(1), 33-42.
- Ebaugh, H. R. F. (1988). Leaving catholic convents: Toward a theory of disengagement. Teoksessa D. G. Bromley (toim.), *Falling from the faith: Causes and consequences of religious apostasy* (s. 100-121). Newbury Park: SAGE Publications, Inc.
- Eskola, J. (2001). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyttisiin menetelmiin* (s. 133-157). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Froese, R. (2008). One family, two religions: child belief or child grief in Christian-Muslim families? *British Journal of Religious Education*, 30(1), 37-47.
- Goosen, G. (2007). An empirical study of dual religious belonging. *Journal of Empirical Theology*, 20(2), 159-178.
- Hannila, A. (2011). Helvetin matkalainen - Vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuminen rituaaliteorian näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, Oulu.
- Hakkarainen, S. (2018). "Tätä asiaa ei ruveta niinku ronkkimaan": Vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä irtautuneiden tiedontarpeet ja tiedonhankinta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Heikkinen, H. L. T. (2001). Narratiivinen tutkimus: Todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyttisiin menetelmiin* (s. 116-132). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hellsten, T. (1999). *Vanhemmuus: Vastuullista vallankäyttöä*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hellström, M. (2010). *Sata sanaa kasvatuksesta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hintsala, M. A. (2007). Mammalstat: Voimaantumisen vanhoillislestadiolaisten äitien internetyhteisöissä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hintsala, M. A. (2013). Tuoreimmat versot verkossa. Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s. 83-103). Helsinki: Kirjapaja.
- Hintsala, M. A. & Kinnunen, M. (2013). Johdanto. Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s.7-16). Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirsto, L. (2001). Ensimmäistä luokkaa käyvien kotikasvatus: Kyselytutkimus vanhempien käyttämistä välittömistä kasvatustoimenpiteistä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hoikkala, T. (1993). Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hookway, N. S. & Habibis, D. (2015). 'Losing my religion': Managing identity in a post-Jehovah's Witness world. *Journal of Sociology*, 51(4), 843-856.

- Huotari, V. (1981). *Kirkkomme herätysliikkeet tänään*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hurtig, J. (2013). *Taivaan taimet: Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Ihmisoikeudet.net: Oikeus opetukseen. Osoitteessa: <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/oikeus-opetukseen/> Viitattu 5.12.2018.
- Jackson, R. (2004). *Rethinking religious education and plurality: Issues in diversity and pedagogy*. London and New York: RoutledgeFalmer.
- Jacobs, J. L. (1989). *Divine disenchantment: Deconverting from new religions*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Jallinoja, R. (2006). *Perheen vastaisku: Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallio, E. (2005). *Kasvatus hajoavassa ajassa: Nuorten arvot ja moraalikasvatuksen mahdollisuudet*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Kallioniemi, A. (2000). *Helsingiläisten lastentarhaopettajien käsityksiä päiväkodin uskonnollisesta kasvatuksesta ja sen toteuttamisesta*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia 220. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Kallunki, V. (2013). Maailmassa mutta ei maailmasta. Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s. 67-82). Helsinki: Kirjapaja.
- Karjalainen, H. (2011). Nyt voin ajatella vapaammin: Uskonnollisesta yhteisöstä poiskääntyminen. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Karjalainen, A., Terho, M., & Väyrynen, J. (2017). Vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä irtautuneiden nuorten kokemuksia irtautumisesta sekä tuen tarpeesta irtautumisprosessissa. Opinnäytetyö. Oulun ammattikorkeakoulu, Oulu.
- Kempainen, J. (2001). *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kettunen, N., Krats, S. & Kinnunen, U. (1997). Parisuhde ja lasten kasvattaminen. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s.74-102). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kettunen, P. (2011). *Kätkeyty ja vaiettu: Suomalainen hengellinen häpeä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kinnunen, M. (2004). Herätysliike kahden kulttuurin rajalla: Lestadiolaisuus Karjalassa 1870-1939. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kiviniemi, K. (2001). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 68-84). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kotimaa24 25.9.2012: Vanhoillislestadiolaisten johto kommentoi ehkäisykieltoa. Osoitteessa: <https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/vanhoillislestadiolaisten-johto-kommentoi-ehkaisykieltoa/> Viitattu 10.11.2018.
- Kuronen, M. (2003). Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s.103-120). Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusisto, A. (2003). Transmitting religious values in Adventist home education. *Journal of Beliefs & Values*, 24(3), 283-293.
- Kuusisto, A. (2011). Growing up in affiliation with a religious community: A case study of Seventh-Day Adventist youth in Finland. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Laakso, H. (2001). Yhteisön turvallisista kahleista vaikeaan vapauteen: Tutkimus uskonnollisesta ryhmästä irtautumisesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Laakso-Tirronen, T. (1990). Uskonnollisesta ryhmästä irtautuminen: Seitsemän kuvausta irtautumiskriisistä ja kriisiprosessin analyysi. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Laine, T. (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia*

- aloittelevalla tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (s. 26-43). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Leinonen, J. A., Solantausta, T. S. & Punamäki, R. L. (2003). Parental mental health and children's adjustment: The quality of marital interaction and parenting as mediating factors. *Journal of child psychology and psychiatry*, 44(2), 227-241.
- Linjakumpu, A. (2012). *Haavoittunut yhteisö: Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Linjama, T. (2014). *Nyt vapaa olen: Vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneiden kertomuksia*. Joensuu: Kustannusosakeyhtiö Hai.
- Lohi, S. (2007). *Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.
- Leppänen, R. (2013). Raamatullisuuden juurakoissa. Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s. 19-37). Helsinki: Kirjapaja.
- Mantsinen, T. (2015). Vastustavat uskonnolliset ja ymmärtävät ateistit: Uskonnosta luopujien eri tyypit helluntailaisesta uskonnosta luopuneilla. *Uskonnontutkija - Religionsforskaren*, 4(1-2), 1-21.
- Marin, P. (2016). Saanko tuntea? Tunteiden merkitys suljetusta uskonnollisesta yhteisöstä irtaantumisen jäsentäjänä ja selviytymisen tukena. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Metsäpelto, R. L. & Pulkkinen, L. (2004). Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia*, 39(3), 212-221.
- Metsämuuronen, J. (2006). II Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 79-147). Helsinki: International Methelp Ky.
- Nenonen, H. (2013). Vanhoillislestadiolaisen etiikan piirteistä. Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s. 107-123). Helsinki: Kirjapaja.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. (1988). *Tapaustutkimus kasvatustieteessä*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. Oulun yliopisto, Oulu.
- Nurminen, E. & Roos, J. P. (1992). Models of parenting: Between generations and classes. Teoksessa U. Björnberg (toim.), *European parents in 1990s: Contradictions and comparisons* (s.123-140). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Nykänen, T. (2012). Kahden valtakunnan kansalaiset: Vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia. Väitöskirja. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s.16-38). Helsinki: Gaudeamus.
- Pesälä, L. (2004). When one does not want to be like others: The basis of the sense of control among conservative laestadian mothers with large families. *Finnish Yearbook of Population Research*, 40, 153-171.
- Pulkkinen, L. (1979). *Kotikasvatuksen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Pulkkinen, L. (1997). Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi* (s.29-44). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pulkkinen, L. (1984). *Nuoret ja kotikasvatus*. Helsinki: Otava.
- Pulkkinen, L. (1994). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin* (s.26-45). Jyväskylä: WSOY.
- Pulkkinen, L. (2002). Koti, koulu ja yksityinen elämänpääri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus: Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen* (s. 14-29). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rantala, T. (2018). Beyond sisters and mothers: Women's aspirations within the Conservative Laestadian movement. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Ronimus, S. (2011). Vartiossa maailmaa vastaan: Tutkimus Jehovan todistaja -yhteisöstä eronneiden kokemuksista. Väitöskirja. Turun yliopisto, Turku.
- Roos, J.P. (1987). *Suomalainen elämä*. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Rothbaum, S. (1988). Between two worlds: Issues of separation and identity after leaving a religious community. Teoksessa D. G. Bromley (toim.), *Falling from the faith: Causes and consequences of religious apostasy* (s. 205-228). Newbury Park: SAGE Publications, Inc.
- Rova, M-L. (2016). *Uskonsota keittiössä: Vanhoillislestadiolaisuudesta erkaantuneiden kokemuksia*. Helsinki: Gummerus.
- Ruokanen, M. (1980). *Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen opilliset korostukset 1977-1979*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ruokokoski, A. (2007). "Ei musta oo isänä siihe mihi naiset on": Nuorten monilapsisten vanhoillislestadiolaisten isien ajatuksia isyydestä ja äitiydestä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/>>. Viitattu 20.4.2019
- Salin, E. (2010). Perheväkivalta. Teoksessa S. Junes & A. Palola (toim.), *Erlaisina mutta samanarvoisina: Ajankohtaista 2010* (s.196-203). Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.
- Salomäki, H. (2010). *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 113. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Schmitt, F. (2002). Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.), *Pesästä lentoon: Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (s. 298-326). Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. (2002). Vanhemmuuden vaikea pesti. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.), *Pesästä lentoon: Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (s. 291-297). Helsinki: WSOY.
- Skonovd, L. N. (1979). Becoming apostate: A model of religious defection. Paper presented at the *Annual Meeting of the Pacific Sociological Association, Anaheim*.
- Streib, H., Hood, R. W., Keller, B., Csöff, R. M. & Silver, C. F. (2009). *Deconversion: Qualitative and quantitative results from cross-cultural research in Germany and the United States of America*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Lestadiolaisuus. Aamenesta öylättiin - kirkon sanasto. Osoitteessa: <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Lestadiolaisuus> Viitattu 1.11.2018.
- Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry (SRK): Päivämies 1. Osoitteessa: <https://srk.fi/fi/toimintamuodot/viestinta/paivamies/> Viitattu 1.11.2018.
- Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry (SRK): Rauhanyhdistykset 2. Osoitteessa: <https://srk.fi/fi/srk-ja-ryt/rauhanyhdistykset/> Viitattu 1.11.2018.
- Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry (SRK): Siionin kevät 3. Osoitteessa: <https://srk.fi/fi/toimintamuodot/viestinta/siionin-kevat/> Viitattu 1.11.2018.
- Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry (SRK): Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys 4. Osoitteessa: <https://srk.fi/fi/srk-ja-ryt/srk/> Viitattu 1.11.2018.
- Syrjälä, L. (2007). Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s.229-243). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Talonen, J. (2001). Lestadiolaisuuden hajaannukset. *Iustitia* 14, 11–30.
- Tapio, N., Seppänen, P., Hyppönen, T., Janhunen, T., Prusila, L., Salo, S., Toivanen, R. & Vilén, M. (2010). Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa M. Vilén, P. Seppänen, N. Tapio & R. Toivanen (toim.), *Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön* (s.101-167). Helsinki: Kirjapaja.
- Taskila, M. (2011). Opettakaa heitä. Teoksessa J. Hintikka, T. Hänninen & O. Lohi (toim.), *Mä taimi olen sun tarhassas: Ajankohtaista 2011* (s. 142-153). Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

- Timonen, J. (2004). Todellisuudesta toiseen: Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Timonen, J. (2007). Todellisuudesta toiseen: Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämäkatsomuksissa. Lisensiaatintyö. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Timonen, J. (2013). Todellisuudesta toiseen: Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämäkertomuksissa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Toivio, K. (2013). Ehkäisykielto: Omantunnon asia vai ihmisoikeus-kysymys? Teoksessa M. A. Hintsala & M. Kinnunen (toim.), *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (s. 124-144). Helsinki: Kirjapaja.
- Tuomaala, E. (2001). Yhteisön rajamailla: Vanhoillislestadiolaisuudesta irtautumisen kerrontaa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, L. (2006). Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Wright, S. A. (1988). Leaving new religious movements: Issues, theory, and research. Teoksessa D. G. Bromley (toim.), *Falling from the faith: Causes and consequences of religious apostasy* (s. 143-165). Newbury Park: SAGE Publications, Inc.

Liitteet

KIRJOITELMAPYYNTÖ

Hyvä X- [nimi salattu] väki,

Kasvatustieteen Pro gradu -tutkielman aihetta pohtiessani huomasin, että tässä ryhmässä keskustellaan toisinaan paljonkin vanhemmuudesta ja kasvatuksesta pitkälti entisten vanhoillislestadiolaisten asemasta käsin. Monet aloitukset sekä niiden ympärille rakentuneet keskustelut saivat minut kiinnostumaan tutkielman tekijänä siitä, mitä vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuminen merkitsee eletyn vanhemmuuden näkökulmasta.

Toivoisin kovasti saavani aineistokseni vapaamuotoisia, omakohtaisiin kokemuksiin perustuvia kirjoitelmia mahdollisesta muutoksesta vanhemmuudessa vanhoillislestadiolaisuudesta irtautumisen myötä. Tällöin tutkimukseni kohderyhmään kuuluvat vanhemmat, jotka ovat saaneet lapsia vielä liikkeeseen kuuluessaan, mutta sittemmin irtautuneet liikkeestä. Kirjoitelman pituudella tai muotoseikoilla ei ole väliä, vaan jokainen kertomus on kiinnostava ja tervetullut. Kirjoitelma voi rakentua vapaamuotoisesti itsellesi merkityksellisten teemojen ympärille, mutta voit myös käyttää seuraavia kysymyksiä kirjoittamisen tukena:

- Millä tavoin arvioit vanhoillislestadiolaisuuden vaikuttaneen toimintaasi ja ajatteluasi vanhempana sekä kasvattajana ennen irtautumista? Pyritkö kasvattamaan lapsiasi vanhoillislestadiolaiseen uskoon ja yhteisöön ennen irtautumista ja jos näin, niin missä määrin ja miten?
- Kerro lyheysti, miten arvioit irtautumisen vaikuttaneen itseesi yksilötasolla.
- Millaisessa perhetilanteessa irtautuminen on tapahtunut ja onko irtautuminen koskenut itsesi lisäksi muita perheenjäseniä (puoliso, lapset)? Mitä irtautuminen merkitsi oman perheesi kohdalla? Miten arvioit irtautumisen vanhoillislestadiolaisuudesta vaikuttaneen toimintaasi ja ajatteluasi vanhempana sekä kasvattajana?
- Miten suhtaudut nykyhetkessä uskonnolliseen kotikasvatukseen ja miten se ilmenee ajattelussasi sekä toiminnassasi vanhempana?
- Kun mietit itseäsi vi-vanhempana ja nykyhetkessä liikkeestä irtautuneena vanhempana a) onko jokin muuttunut ja jos, niin miten? b) onko jotain, mistä olet tietoisesti pyrkinyt eroon ja jos, niin mistä ja miten? c) onko jotain, jota olet halunnut säilyttää tai mikä on säilynyt, ja jos niin mitä ja miten?

Tulen käsittelemään kirjoitelmia ehdottoman luottamuksellisesti siten, että ne päätyvät vain minun luettavakseni. Kirjoitelmia käsitellään nimettömästi sekä henkilön tunnistamattomuudesta huolehtien.

Lisääthän kirjoitelmaan taustatiedoksi ikäsi, sukupuolesi sekä perheeseen, mutta myös summittaisen arvion iästäsi, jolloin katsot irtautuneesi (jos osaat ajoittaa). Ilmoitathan myös, mikäli annat suostumuksesi mahdollisiin sähköpostitse esitettäviin täydentäviin kysymyksiin tai tarkennuksiin. Lähetäthän kirjoitelmasi sähköpostiosoitteeseen tuuli.kupsala@helsinki.fi viimeistään 9.12.2018 mennessä.

Ystävällisin terveisin,

Tuuli Kupsala
Kasvatustieteiden tiedekunta (luokanopettajan opintosuunta)
Helsingin yliopisto

Ohjaaja: Arto Kallioniemi, Helsingin yliopiston uskonnon didaktiikan professori ja kasvatustieteellisen tiedekunnan varadekaani